

การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการวางแผนชุมชนที่ยั่งยืน
กรณีศึกษา บ้านแม่แมะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

วิทยากร ภัคดิฤทธิบุตร

ปริญญาการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการวางผังเมืองและสภาพแวดล้อม
มหาวิทยาลัยแม่โจ้

พ.ศ. 2563

การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการวางแผนชุมชนที่ยั่งยืน
กรณีศึกษา บ้านแม่เมะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของความสมบูรณ์ของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการวางผังเมืองและสภาพแวดล้อม

สำนักบริหารและพัฒนาระบบราชการ มหาวิทยาลัยแม่โจ้

พ.ศ. 2563

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยแม่โจ้

การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการวางแผนชุมชนที่ยั่งยืน
กรณีศึกษา บ้านแม่แมะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

วิทยากร ภัคดีฤทธิบุตร

วิทยานิพนธ์นี้ได้รับการพิจารณาอนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของความสมบูรณ์ของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการวางแผนภาคและเมืองมหาวิทยาลัย
สาขาวิชาการวางผังเมืองและสภาพแวดล้อม

พิจารณาเห็นชอบโดย

อาจารย์ที่ปรึกษา

อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิทยา ดวงธิดา)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.

อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ลักขณา สัมมานิธิ)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.

อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

(อาจารย์ ดร.นิกร มหาวัน)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.

ประธานอาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตร

(อาจารย์ ดร.นิกร มหาวัน)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.

สำนักบริหารและพัฒนาวิชาการรับรองแล้ว

(รองศาสตราจารย์ ดร.ญาณิน โอภาสพัฒนกิจ)

รักษาการแทนรองอธิการบดี ปฏิบัติการแทน

อธิการบดีมหาวิทยาลัยแม่โจ้

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.

ชื่อเรื่อง	การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการวางแผนชุมชนที่ยั่งยืนกรณีศึกษา บ้านแม่แมะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่
ชื่อผู้เขียน	นายวิทย์พร ภัคดิทธิบุตร
ชื่อปริญญา	การวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนผังเมืองและสภาพแวดล้อม
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิทยา ดวงธิดา

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้เล็งเห็นความสำคัญของการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 มาประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาของชุมชน โดยการเริ่มจากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องและศึกษาหาปัจจัยที่นำไปสู่ความสำเร็จในด้านต่างๆจากชุมชนต้นแบบ เพื่อค้นหาปัจจัยที่เหมาะสมกับพื้นที่ศึกษาเพื่อนำไปสู่การพัฒนาเป็นชุมชนเมืองที่ยั่งยืนได้ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง วิทยานิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อวิเคราะห์สถานการณ์ชุมชนและวิธีการแก้ปัญหาความมั่นคงทางอาหาร หนี้สินในครัวเรือน ทรัพยากรธรรมชาติ และการลดการเกิดภัยพิบัติ ที่ประสบความสำเร็จในชุมชนต้นแบบ โดยการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ 2) เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่ประสบผลสำเร็จในแต่ละด้านของชุมชนต้นแบบที่สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อนำมาใช้และเป็นกรณีศึกษาในการวางแผนชุมชนที่ยั่งยืน 3) เสนอแนวทางการพัฒนาให้ชุมชนอยู่ได้อย่างพอเพียงโดยอาศัยปัจจัยจากภายนอกให้น้อยที่สุด เพื่อหาวิธีการป้องกันการขยายตัวของเมืองแบบก้าวกระโดดออกสู่ชุมชนเกษตรกรรมรอบนอก จากปัญหาด้านความมั่นคงทางอาหาร หนี้สิน ภัยแล้ง และทรัพยากรธรรมชาติที่ถูกใช้ไปอย่างมากจนไม่สามารถฟื้นฟูตัวเองได้ทันต่อความต้องการใช้งาน ตลอดจนการเกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติ และเกิดการแปรปรวนของสภาพอากาศจากสภาวะโลกร้อน ประเทศไทยได้รับผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงต่อพื้นที่ทั้งชุมชนเมืองและชนบททั้งในด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม

โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เอกสาร(Content analysis)/แจกแจงข้อมูลของค่าสถิติแบบร้อยละ(Percentage) และทางด้านกายภาพบนระบบภูมิสารสนเทศ(GIS) ด้วยการ(Overlay analysis) ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนมีความสอดคล้องกับทฤษฎีบันได 9 ขั้นสู่ความพอเพียงคือ ขั้นที่ 1 พอกิน ขั้นที่ 2-4 พอใช้ พออยู่ พอมีขั้นที่ 5-9 เศรษฐกิจพอเพียงขั้นก้าวหน้า และปัจจัยในการที่จะเป็นชุมชนที่ยั่งยืนตามแนวหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ 1.การบริหารหนี้สินบนเส้นทางพอเพียง 2.การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อสุขภาพ การใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า และรักษาทรัพยากรและ

สิ่งแวดล้อม 3.การทำเกษตรยั่งยืนบนพื้นฐานการเอื้อเพื่อเกื้อกูลเพื่อเป็นฐานเศรษฐกิจชุมชน และการท่องเที่ยวชุมชนที่พอประมาณ ตามวิถีที่ชุมชนปฏิบัติอยู่และตามอัตภาพอย่างพอเพียง

โดยนำไปสู่ผังแนวความคิดในการใช้ประโยชน์ที่ดินในอนาคตของชุมชนที่มีการวางแผนการขยายตัวในอนาคต หรือพื้นที่รองรับของชุมชนในอนาคตของตัวชุมชนเองและสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับชุมชนอื่นๆได้

คำสำคัญ : เศรษฐกิจพอเพียง, ชุมชนยั่งยืน

Title	THE APPLICATION OF SUFFICIENCY ECONOMY TO SUSTAINABILITY COMMUNITY PLANNING :A CASE STUDY OF MAE MHAE VILLAGE CHIANG DAO, CHIANGMAI PROVINCE
Author	Mr. Wittayaporn Phakdeerittibutr
Degree	Master of Urban and Regional Planning in Environmental and Urban Planning
Advisory Committee Chairperson	Assistant Professor Dr. Wittaya Daungthima

ABSTRACT

This thesis recognized the importance of applying the sufficiency economy philosophy of His Majesty the King Rama IX to apply in solving community problems, by starting from reviewing relevant literature and studying the factors leading to success in various fields from the model community, which find factors that were appropriate for the study area in order to lead to the development of a sustainable urban community in accordance with the sufficiency economy philosophy. The objectives of this thesis were to 1) analyze the community situation, methods of solving food security problems Household debt Natural resources and disaster reduction success in the prototype community by applying the principles of the sufficiency economy 2) analyze the successful factors in each area of the model community that are consistent with the principles of the sufficiency economy for use and be a case study in sustainable community planning 3) propose guidelines for development for the community to live sufficiently with minimal external factors, in order to find a way to prevent the expansion of the city to leap into the outer agricultural community from the problem of food security, debt, drought and natural resources that have been used so much that they cannot rehabilitate themselves in time for demand including natural disasters and the fluctuation of the weather from global warming. Thailand has been affected by changes in both urban and rural communities in terms of physical, economic and social.

Data were analyzed by using content analysis, percentage and Geographic Information Systems (GIS) by overlay analysis. The results shown that the community had accordance with the 9 steps Ladder Theory to sufficiency that were Step 1: Eating sufficiency, Step 2-4 : Using sufficiency, Living sufficiency and Happy sufficiency, Step 5-9 : Advanced sufficiency economy and factors of being a sustainable community according to the sufficiency economy philosophy that were 1) Debt management on the sufficiency path 2) Using local wisdom for health, using of resources worthily and preserve resources and the environment 3) Sustainable agriculture based on generosity and support as a base for community economy and moderated community tourism according to the way that the community was practicing and sufficient.

Which leads to the mind mapping for the benefit's land using in the future of the community that were being planned, future expansion or supporting areas of the community in the future for their own communities and can be applied to other communities.

Keywords : sufficiency economy, sustainable community

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เสร็จสมบูรณ์ได้เพราะได้รับความอนุเคราะห์และคำแนะนำ อันเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยครั้งนี้ อันประกอบด้วย

ครอบครัวอันเป็นที่รัก ซึ่งคอยสนับสนุนทั้งด้านกำลังใจและความช่วยเหลือด้านต่างๆในการเรียนมาโดยตลอด

การทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ยังต้องอาศัยการเก็บข้อมูลภายในพื้นที่ศึกษา ซึ่งต้องขอพระคุณชาวบ้านแม่แมาะ หมู่ที่ 11 ตำบลแม่นะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ และผู้ใหญ่บ้าน ที่ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีในการให้ข้อมูลการวิจัยครั้งนี้ รวมถึงเทศบาลตำบลแม่นะ ที่ให้ความอนุเคราะห์ด้านข้อมูลต่างๆที่สำคัญในการทำวิทยานิพนธ์นี้

อย่างไรก็ตามการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะเสร็จสมบูรณ์ไม่ได้ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ต้องขอกราบขอพระคุณคณาจารย์ ผศ.ดร.วิทยา ดวงธิดา ผศ.ดร.ลักษณา สัมมานิธิ และ อ.ดร.นิกรมหาวัน ที่กรุณาให้คำปรึกษาจนสามารถดำเนินการวิจัยจนสำเร็จลุล่วง อีกทั้ง อ.ดร.ชาคริน เพชรานนท์ ที่ให้คำชี้แนะให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น และสามารถนำความรู้นี้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อไป

สุดท้ายนี้หากขาดตกบกพร่องในการกล่าวขอบคุณได้ครบถ้วนประการใด ข้าพเจ้าผู้จัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ต้องขออภัย มา ณ โอกาสนี้ด้วย

วิทยาพร ภักดีฤทธิบุตร

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ค
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ช
สารบัญ.....	ซ
สารบัญตาราง.....	ฐ
สารบัญภาพ.....	ท
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	2
1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	2
1.4 ขอบเขตการศึกษา.....	3
บทที่ 2 ทฤษฎีและการตรวจเอกสาร.....	5
2.1 แนวคิดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง.....	5
2.1.1 องค์ประกอบของเศรษฐกิจพอเพียง.....	5
2.1.2 หลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9.....	7
2.1.3 ทฤษฎีบันได 9 ขั้นสู่ความพอเพียง.....	11
2.2 ทฤษฎีและแนวคิดทางผังเมืองที่สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง.....	13
2.2.1 แนวคิดเมืองน่าอยู่ (Healthy Cities).....	13
2.2.2 แนวคิดเมืองอัดแน่น (Compact City).....	14
2.2.3 แนวคิดเมืองนิเวศ (Eco City).....	14
2.3 เอกสารและโครงการศึกษาที่เกี่ยวข้อง.....	17

2.3.1	ศูนย์บูรณาการเทคโนโลยีเพื่อการแก้ไขปัญหาประเทศ (Integrated Technology Operation KMITL).....	17
2.3.2	หลักการทางแนวคิดชุมชนเมืองยั่งยืนในบริบทของไทย	20
2.3.3	หลักการทางแนวคิดชุมชนเมืองที่พอเพียง	20
2.4	กรณีศึกษาจากชุมชนต้นแบบ.....	21
2.4.1	ป่าชุมชนห้วยทรายขาว.....	21
2.4.2	ชุมชนต้นน้ำน่าน.....	26
2.4.3	แม่กำปอง.....	29
2.5	ปัจจัยในการที่จะเป็นชุมชนที่ยั่งยืนตามแนวหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	34
2.5.1	การบริหารหนี้สินบนเส้นทางพอเพียง.....	34
2.5.2	ฐานเศรษฐกิจชุมชน.....	34
2.5.3	การทำเกษตรยั่งยืนบนพื้นฐานการเอื้อเพื่อเกื้อกูล	34
2.5.4	การรู้จักใช้และรักษาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม	35
2.5.5	ทางรอดจากการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า.....	35
2.5.6	การเรียนรู้เพื่อเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต.....	35
2.5.7	การท่องเที่ยวชุมชนที่พอประมาณ.....	35
2.5.8	การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อสุขภาพ.....	36
2.6	กรอบแนวความคิดของการวิจัย	38
บทที่ 3	วิธีการวิจัย.....	40
3.1	แผนการดำเนินงานและวิธีวิจัย	40
3.2	สถานที่ดำเนินการวิจัย	42
3.3	วิธีการรวบรวมข้อมูล	42
3.3.1	ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย.....	42
3.3.2	วิธีการรวบรวมข้อมูล.....	43

3.3.3	วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล.....	44
บทที่ 4	ผลการวิจัย	45
4.1	บริบทของพื้นที่ศึกษา.....	45
4.1.1	ขอบเขตของพื้นที่ศึกษา.....	45
4.1.2	ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านแม่เมะ	46
4.1.3	ที่ตั้ง พื้นที่ เขตการปกครอง.....	47
4.1.4	การเข้าถึงหมู่บ้านแม่เมะ	49
4.1.5	ลักษณะภูมิประเทศ.....	50
4.1.6	ทรัพยากรธรรมชาติ.....	50
4.1.7	ลักษณะภูมิอากาศ.....	51
4.1.8	ปริมาณน้ำฝน	51
4.1.9	โครงสร้างพื้นฐาน	52
4.1.10	การใช้ประโยชน์ที่ดิน.....	53
4.2	ผลการศึกษาจากการรวบรวมข้อมูลของสถานการณ์ในชุมชน	55
4.2.1	ปัจจัยของปัญหาและสถานการณ์ที่ผ่านมาในชุมชน	55
4.2.2	จินตภาพและแนวโน้มของเมือง	55
4.2.3	สภาพทางด้านเศรษฐกิจ	56
4.2.4	สภาพทางสังคม	59
4.3	การกำหนดแนวทางการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนที่สามารถพึ่งพาตนเองได้มากที่สุด	61
4.3.1	ปัจจัยที่ประสบผลสำเร็จของชุมชนต้นแบบที่สอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	61
4.4	สถานการณ์ชุมชนของพื้นที่ศึกษาข้อมูลจากการทบทวนวรรณกรรมกับปัจจัยในการที่จะเป็นชุมชนที่ยั่งยืนตามแนวหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	64
4.4.1	การบริหารหนี้สินบนเส้นทางพอเพียง.....	64

4.4.2	การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อสุขภาพ	65
4.4.3	ทางรอดจากการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า	65
4.4.4	การรู้จักใช้และรักษาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม	65
4.4.5	การทำเกษตรยั่งยืนบนพื้นฐานการเอื้อเพื่อเกื้อกูล	65
4.4.6	การเรียนรู้เพื่อเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต	66
4.4.7	ฐานเศรษฐกิจชุมชน.....	66
4.4.8	การท่องเที่ยวชุมชนที่พอประมาณ	66
4.5	สถานการณ์ชุมชนของพื้นที่ศึกษาข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับปัจจัยในการที่จะเป็น ชุมชนที่ยั่งยืนตามแนวหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	66
4.5.1	การบริหารหนี้สินบนเส้นทางพอเพียง.....	66
4.5.2	การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อสุขภาพ	67
4.5.3	ทางรอดจากการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า	68
4.5.4	การรู้จักใช้และรักษาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม	68
4.5.5	การทำเกษตรยั่งยืนบนพื้นฐานการเอื้อเพื่อเกื้อกูล	69
4.5.6	การเรียนรู้เพื่อเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต	70
4.5.7	ฐานเศรษฐกิจชุมชน.....	71
4.5.8	การท่องเที่ยวชุมชนที่พอประมาณ	71
4.6	การประเมินของผู้วิจัยระหว่างสถานการณ์ชุมชนปัจจุบันจากการรวบรวมข้อมูลที่สอดคล้อง กับทฤษฎีบันได 9 ขั้นสู่ความพอเพียง.....	73
4.7	ผังบริเวณของพื้นที่ศึกษา จากการลงสำรวจพื้นที่.....	76
4.8	ผังบริเวณของพื้นที่ศึกษา จากการลงพื้นที่สำรวจข้อมูล ที่สอดคล้องกับทฤษฎีบันได 9 ขั้น สู่ความพอเพียง.....	78
บทที่ 5	สรุปผลการศึกษา.....	90

5.1 การวิเคราะห์สถานการณ์ชุมชน และวิธีการแก้ปัญหาความมั่นคงทางอาหาร หนี้สินในครัวเรือน ทรัพยากรธรรมชาติ และการลดการเกิดภัยพิบัติ ที่ประสบความสำเร็จในชุมชนต้นแบบ โดยการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้.....	90
5.2 การวิเคราะห์ปัจจัยที่ประสบผลสำเร็จในแต่ละด้านของชุมชนต้นแบบที่สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อนำมาใช้และเป็นกรณีศึกษาในการวางแผนชุมชนที่ยั่งยืน.	91
5.3 เสนอแนวทางการพัฒนาให้ชุมชนอยู่ได้อย่างไรอย่างพอเพียงโดยอาศัยปัจจัยจากภายนอกให้น้อยที่สุด เพื่อหาวิธีการป้องกันการขยายตัวของเมืองแบบก้าวกระโดดออกสู่ชุมชนเกษตรกรรมรอบนอก	92
5.4 อภิปรายผลการศึกษา.....	95
5.5 ข้อเสนอแนะ.....	97
บรรณานุกรม.....	101
ประวัติผู้วิจัย.....	104

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 สรุบทฤษฎีและแนวคิดทางผังเมืองที่สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง .	16
ตารางที่ 2 การเทียบปัจจัยที่จะนำมาประยุกต์ใช้จากชุมชนต้นแบบกับพื้นที่ศึกษา.....	36
ตารางที่ 3 แสดงรายได้จากการทำการเกษตรของหมู่บ้านแม่เมะ	57
ตารางที่ 4 ข้อมูลกลุ่มกิจกรรมด้านต่างๆ.....	58
ตารางที่ 5 แสดงสัดส่วนประชากรชาย-หญิงของหมู่บ้านแม่เมะ	59
ตารางที่ 6 ปัจจัยที่ประสบผลสำเร็จของชุมชนต้นแบบที่สอดคล้องกันกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง.....	62
ตารางที่ 7 การประเมินของผู้วิจัยระหว่างสถานการณ์ชุมชนปัจจุบันจากการรวบรวมข้อมูลที่สอดคล้องกับทฤษฎีบันได 9 ขั้นสู่ความพอเพียง.....	73
ตารางที่ 8 เปรียบเทียบสถานการณ์ชุมชนปัจจุบันจากการรวบรวมข้อมูลที่สอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง.....	75

สารบัญภาพ

หน้า

ภาพที่ 1	ขอบเขตของพื้นที่ศึกษา บ้านแม่เมะ หมู่ที่ 11 ตำบลแม่นะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่.....	4
ภาพที่ 2	คุณลักษณะปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง.....	6
ภาพที่ 3	The turning point climate project. แสดงแนวคิดในการจัดการชุมชนที่สามารถพึ่งพาตนเองได้รวมไปถึงการอนุรักษ์น้ำให้สมบูรณ์เพียงพอต่อความต้องการใช้ ซึ่งน้ำเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิต.....	18
ภาพที่ 4	ศูนย์กิจกรรมธรรมชาติ ชุมชนต้นน้ำน่าน (ชตน.) และสวนทุ้งระกา แสดงแนวคิดการออกแบบวางผังชุมชนที่พึ่งพาตนเองได้ จากการปลูกป่า การอนุรักษ์น้ำ การทำการเกษตรเพื่อเป็นอาหารของชุมชน.....	19
ภาพที่ 5	ชุมชนต้นน้ำน่าน ชุมชนต้นแบบโคกหนองนา โมเดล บนพื้นที่ 60 ไร่ ที่หมู่ 6 บ้านคัวะ ตำบลศรีภูมิ อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน.....	27
ภาพที่ 6	กรอบแนวความคิดในการวิจัย.....	39
ภาพที่ 7	วิธีการวิจัย.....	41
ภาพที่ 8	แสดงที่ตั้งหมู่บ้านแม่เมะ ตำบลแม่นะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่.....	45
ภาพที่ 9	กฎระเบียบหมู่บ้านแม่เมะ เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้.....	46
ภาพที่ 10	ที่ตั้งหมู่บ้านแม่เมะ.....	48
ภาพที่ 11	จุดเริ่มต้นจากทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 107 (บ้านห้วยโจ้).....	49
ภาพที่ 12	ทางสัญจรเข้าสู่หมู่บ้านด้วยถนนคอนกรีตเสริมเหล็ก ความกว้าง 4.00 เมตรขึ้นและลงภูเขาตามลักษณะภูมิประเทศ.....	49
ภาพที่ 13	แผนที่แสดงสภาพภูมิประเทศและเส้นทางน้ำในหมู่บ้านแม่เมะ.....	50
ภาพที่ 14	สภาพป่าไม้ที่สมบูรณ์ในพื้นที่หมู่บ้านแม่เมะ.....	51
ภาพที่ 15	แผนที่แสดงการกระจายปริมาณฝนเชิงพื้นที่บริเวณลุ่มน้ำแม่เมะ และร้อยละของปริมาณฝนที่ตกในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่เมะในแต่ละฤดูกาล.....	52

ภาพที่ 16	แผนที่แสดงการใช้ประโยชน์ที่ดิน.....	54
ภาพที่ 17	แสดงการใช้ประโยชน์อาคารภายในชุมชนบ้านแม่เมะ.....	54
ภาพที่ 18	แผนภูมิแสดงที่มาของรายได้จากการประกอบอาชีพของแต่ละครัวเรือนในหมู่บ้านแม่เมะ ปี พ.ศ.2560.....	58
ภาพที่ 19	แสดงกรอบแนวคิดในการค้นหาปัจจัยที่ประสบผลสำเร็จของชุมชนต้นแบบที่สอดคล้อง กับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง.....	61
ภาพที่ 20	การประกอบอาชีพเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเป็นอาชีพเสริม	67
ภาพที่ 21	การใช้พืชสมุนไพรในการปฐมพยาบาลเบื้องต้น หรือรักษาอาการเจ็บป่วยที่ไม่สาหัสตาม ภูมิปัญญาท้องถิ่น	67
ภาพที่ 22	การอนุรักษ์น้ำ ซึ่งมีการใช้น้ำจากแหล่งน้ำที่อนุรักษ์ของชุมชนในการบริโภค.....	68
ภาพที่ 23	การใช้ประโยชน์จากป่าไม้ตามกฎหมายของชุมชน	69
ภาพที่ 24	การช่วยเหลือในการจัดงานมงคลและงานพัฒนาภายในชุมชน	70
ภาพที่ 25	การประกอบอาชีพเสริมหลังจากฤดูการเก็บเกี่ยวผลผลิตทางเกษตรกรรมภายในชุมชน	71
ภาพที่ 26	ตัวอย่างการรวมกลุ่มประกอบอาชีพต่างๆตามความถนัดภายในชุมชน	71
ภาพที่ 27	บ้านพักโฮมสเตย์ของชุมชน.....	72
ภาพที่ 28	ผังแสดงการใช้ประโยชน์อาคารในปัจจุบันของบ้านแม่เมะ หมู่ที่ 11 ตำบลแม่ณะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่.....	76
ภาพที่ 29	แผนภูมิแสดงการใช้ประโยชน์อาคารในปัจจุบันของบ้านแม่เมะ หมู่ที่ 11 ตำบลแม่ณะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่.....	77
ภาพที่ 30	ผังแสดงตำแหน่งที่สอดคล้องกับทฤษฎีบันได ขั้นที่ 1 พอกิน.....	78
ภาพที่ 31	ผังแสดงตำแหน่งที่สอดคล้องกับทฤษฎีบันได ขั้นที่ 2 พอใช้ , ขั้นที่ 3 พออยู่ , ขั้นที่ 4 พอ ร่มเย็น.....	80
ภาพที่ 32	ผังแสดงตำแหน่งที่สอดคล้องกับทฤษฎีบันได ขั้นที่ 5 บุญ , ขั้นที่ 6 ทาน.....	82
ภาพที่ 33	ผังแสดงตำแหน่งที่สอดคล้องกับทฤษฎีบันได ขั้นที่ 7 เก็บรักษา.....	84
ภาพที่ 34	ผังแสดงตำแหน่งที่สอดคล้องกับทฤษฎีบันได ขั้นที่ 8 ขยาย	86

ภาพที่ 35 ผังแสดงตำแหน่งที่สอดคล้องกับทฤษฎีบันได ขั้นที่ 9 (เครือข่าย) ข่าย..... 88

ภาพที่ 36 ผังแสดงการซ้อนทับของตำแหน่งที่สอดคล้องกับทฤษฎีบันได 9 ขั้น ตั้งแต่ขั้นที่ 1-9 96

ภาพที่ 37 ผังแสดงแนวคิดในการใช้ประโยชน์ที่ดินของชุมชนที่ยั่งยืน 97

ภาพที่ 38 ผังแสดงแนวคิดการใช้ประโยชน์ที่ดินของชุมชนที่ยั่งยืน บ้านแม่เมะ หมู่ที่ 11 ตำบล
แม่เมะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่..... 99

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันประเทศไทยได้เริ่มเกิดปัญหาด้านความมั่นคงทางอาหาร หนี้สิน ภัยแล้ง และ ทรัพยากรธรรมชาติโดยถูกนำไปใช้อย่างมากจนไม่สามารถผลิตหรือฟื้นฟูตัวเองได้ทันต่อความต้องการ ใช้งาน ตลอดจนการเกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติ ทั้งจากการทำลายทรัพยากรธรรมชาติมากเกินไป จนทำให้เกิดความแปรปรวนของสภาพอากาศจากสภาวะโลกร้อน ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ล้วนเกิดจาก การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างฟุ่มเฟือย ไม่พอเพียง จึงส่งผลให้เกิดผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงต่อ พื้นที่ทั้งชุมชนเมืองและชนบททั้งในด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม วิทยานิพนธ์นี้ได้เล็งเห็น ความสำคัญของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ว่าอาจ เป็นหนทางในการแก้ปัญหาของชุมชนดังกล่าวข้างต้นได้ ซึ่งอีกหนึ่งประเด็นที่เห็นได้ชัดในประเทศไทย คือ การที่สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้อัญเชิญ “ปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบาย แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 – 2549) เป็นต้นมาโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้สังคมไทยสามารถพึ่งตนเองได้อย่าง ยั่งยืน หลีกเลี่ยงการพึ่งพาปัจจัยจากภายนอกให้มากที่สุด

วิทยานิพนธ์นี้จึงได้นำเอาหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการช่วย วางแผนชุมชนโดยการเริ่มจากการศึกษาการหาปัจจัยที่นำไปสู่ความสำเร็จในด้านต่างๆ จากชุมชน ต้นแบบเพื่อขยายเครือข่ายออกไปจนเป็นชุมชนขนาดใหญ่จนนำไปสู่การพัฒนาเป็นชุมชนเมืองที่ ยั่งยืนได้ จากการคัดเลือกชุมชนต้นแบบเพื่อการศึกษาซึ่งมีอยู่ทั่วประเทศจึงได้เลือกพื้นที่ต้นแบบใน เขตภาคเหนือซึ่งถือเป็นแหล่งต้นน้ำที่มีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์และชุมชน ในกรณีนี้ จึงได้ทำการเลือกพื้นที่ศึกษาคือ บ้านแม่เมะ หมู่ที่ 11 ตำบลแม่ะ อำเภอยางตลาด จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นหมู่บ้านพึ่งพาตนเองในการจัดการหมู่บ้านโดยอาศัยทรัพยากรที่มีอยู่แล้วนำมาใช้ให้เกิด ประโยชน์ในแง่ของการเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และการทำการเกษตรควบคู่ไปกับป่าไม้โดยไม่ ทำลายป่า สืบเนื่องจากประสบการณ์ในอดีตที่ผ่านมาหมู่บ้านเคยประสบปัญหาป่าไม้ถูกทำลายจาก การทำไร่เลื่อนลอยของชาวบ้านส่งผลให้เกิดเหตุการณ์น้ำป่าไหลหลากเนื่องจากขาดป่าไม้ที่เอาไว้คอย ชะลอน้ำ ปัญหาดังกล่าวนำมาสู่การร่วมมือกันของชาวบ้านฟื้นฟูป่าให้กลับมาสมบูรณ์ดังเดิม โดยการ จัดการกันเองภายในชุมชน เห็นได้ว่าชุมชนนี้เป็นชุมชนที่เข้มแข็งจากการรวมกลุ่มของคนในชุมชน อยากรู้จักการขาดการจัดการและวิธีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เศรษฐกิจชุมชน และการให้

ความรู้ความเข้าใจในการจัดการกับปัญหาเหล่านี้อย่าง พอดี พอประมาณ ที่จะนำไปสู่ชุมชนที่ยั่งยืน อย่างสมบูรณ์แบบจึงควรหาปัจจัยเสริมมาช่วยจัดการและพัฒนาสู่การเป็นชุมชนที่ยั่งยืนตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงต่อไป

ซึ่งผู้วิจัยได้สังเกตเห็นว่าการวางแผนชุมชนที่ยั่งยืนโดยการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางแก้ปัญหาทั้งด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคมเป็นการพัฒนาจากกลุ่มเล็กๆ ขยายเครือข่ายไปจนสู่การวางแผนเมืองขนาดใหญ่ อีกทั้งยังเป็นการช่วยลดการย้ายถิ่นของคนจากชนบทเข้าสู่เมืองได้

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์สถานการณ์ชุมชน และวิธีการแก้ปัญหาความมั่นคงทางอาหาร หนี้สินในครัวเรือน ทรัพยากรธรรมชาติ และการลดการเกิดภัยพิบัติ ที่ประสบความสำเร็จในชุมชนต้นแบบ โดยการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้
2. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่ประสบผลสำเร็จในแต่ละด้านของชุมชนต้นแบบที่สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อนำมาใช้และเป็นกรณีศึกษาในการวางแผนชุมชนที่ยั่งยืน
3. เสนอแนวทางการพัฒนาให้ชุมชนอยู่ได้อย่างพอเพียงโดยอาศัยปัจจัยจากภายนอกให้น้อยที่สุด เพื่อหาวิธีการป้องกันการขยายตัวของเมืองแบบก้าวกระโดดออกสู่ชุมชนเกษตรกรรมรอบนอก

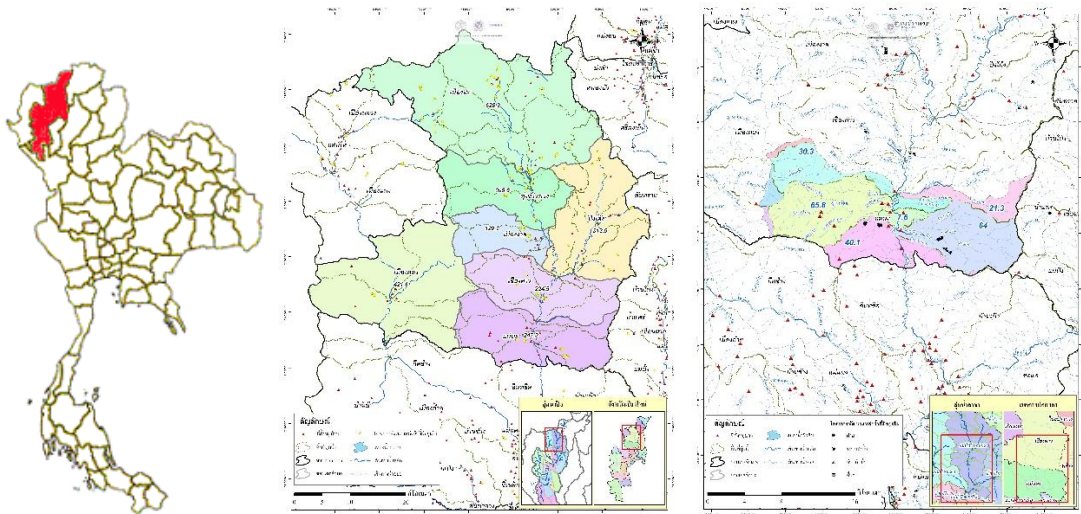
1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบในสถานการณ์ปัจจุบัน ในการจัดการหนี้สินในครัวเรือน การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างพอดี พอประมาณ ไม่ฟุ่มเฟือย และการวางแผนป้องกันภัยพิบัติ เพื่ออนาคตจะได้มีทรัพยากรที่ยั่งยืน
2. ทราบปัจจัยที่ประสบผลสำเร็จในแต่ละด้านของชุมชนต้นแบบที่สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อนำมาใช้ในการวางแผนเมืองที่ยั่งยืน
3. สามารถนำไปเป็นแนวทางการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนที่สามารถพึ่งพาตนเองได้มากที่สุด ลดการขยายตัวจากเมืองใหญ่เข้าสู่ชุมชนชนบท และลดการย้ายถิ่นของผู้คนในชนบทเข้าสู่เมืองเพื่อการทำงาน

1.4 ขอบเขตการศึกษา

1. งานวิทยานิพนธ์ชิ้นนี้ศึกษาถึง หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง และ ปัจจัยหลักที่ประสบผลสำเร็จทั้งทางด้าน กายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม จากการประยุกต์ใช้หลัก ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จากชุมชนต้นแบบที่ได้เลือกจากพื้นที่ในบริเวณภาคเหนือของประเทศไทย คือ (1) บ้านทาป่าเปา ม.6 ต.ทาปลาดุก อ.แม่ทา จ.ลำพูน (2) ชุมชนต้นน้ำน่าน ม.6 บ้านคั่ว ต.ศรีภูมิ อ.ท่าวังผา จ.น่าน (3) บ้านแม่กำปอง อ.แม่เอน จ.เชียงใหม่ ซึ่งมีความสำคัญด้านเป็นพื้นที่ ต้นน้ำที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ เป็นชุมชนต้นแบบในการใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการจัดการ พื้นที่ และเป็นหมู่บ้านที่มีรูปแบบการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แบบยั่งยืน

2. งานวิทยานิพนธ์นี้ทำการเก็บข้อมูลทั้งทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม ของบ้านแม่ แม่ หมู่ที่ 11 ตำบลแม่นะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ เป็นพื้นที่ลุ่มน้ำบนภูเขาสูงอยู่ทางทิศ เหนือห่างจากอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ประมาณ 75 กิโลเมตร พื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ต้นน้ำที่ สำคัญของลุ่มแม่น้ำปิง ซึ่งจะใช้เกณฑ์ของปัจจัยหลักที่ประสบผลสำเร็จจากชุมชนต้นแบบ มาใช้กับ พื้นที่ศึกษาเพื่อพัฒนาต่อเป็นชุมชนที่ยั่งยืนจากการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ต่อไป

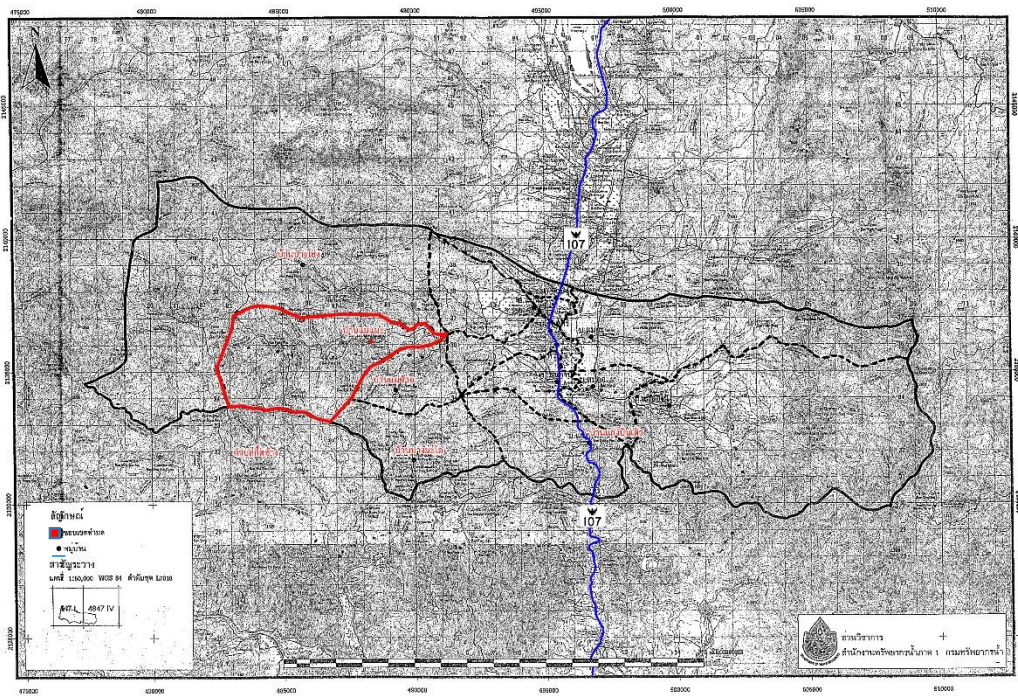

จังหวัดเชียงใหม่

อำเภอเชียงดาว

ตำบลแม่ณะ

แผนที่ ต.แม่ณะ อ.เชียงดาว จ.เชียงใหม่

บ้านแม่ณะ หมู่ที่ 11

ภาพที่ 1 ขอบเขตของพื้นที่ศึกษา บ้านแม่ณะ หมู่ที่ 11 ตำบลแม่ณะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

ที่มา : (ส่วนวิชาการ สำนักงานทรัพยากรน้ำภาค 1 กรมทรัพยากรน้ำ, 2559)

บทที่ 2

ทฤษฎีและการตรวจเอกสาร

วิทยานิพนธ์นี้ศึกษาในเรื่องของการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อการวางแผนชุมชนที่ยั่งยืน จากการศึกษาชุมชนต้นแบบที่ประสบผลสำเร็จมาสู่พื้นที่ศึกษาเพื่อพัฒนาเป็นแนวทางในการวางแผนเมืองที่ยั่งยืนต่อไป จึงต้องอาศัยการศึกษาแนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนรูปแบบการพัฒนาชุมชนตัวอย่าง เพื่อนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ และปรับใช้ในงานวิจัย โดยแบ่งเนื้อหา ดังนี้ (1) แนวคิดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (2) ทฤษฎีทางผังเมืองที่สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (3) เอกสารและโครงการศึกษาที่เกี่ยวข้อง (4) กรณีศึกษาจากโครงการจริงที่ประสบผลสำเร็จมาแล้ว

2.1 แนวคิดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

2.1.1 องค์ประกอบของเศรษฐกิจพอเพียง

ในกระบวนการประมวลผลและกลั่นกรองพระราชดำรัสเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งดำเนินการโดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้ก่อให้เกิดการพัฒนาหลักเศรษฐกิจพอเพียงจาก “แนวคิด” สู่ “ปรัชญา” และได้จำแนกองค์ประกอบของเศรษฐกิจพอเพียงออกเป็น 5 ส่วนคือ (สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ และสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2546)

1) กรอบแนวคิด

ปรัชญาสำหรับชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัย และวิกฤติ เพื่อความมั่นคง และความยั่งยืน ของการพัฒนา ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ (Paradigm Shift) ลักษณะหนึ่ง ที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาตลอดช่วงระยะเวลากว่า 30 ปีที่ผ่านมา

2) การประยุกต์ใช้

เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ ทั้งในระดับครอบครัว ชุมชน และระดับรัฐ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

โดยแนวคิดทางสายกลางนั้นจะนำมาใช้ในการบริหารและพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวทันต่อโลกแห่งความเปลี่ยนแปลงในยุคโลกาภิวัตน์

3) เงื่อนไข

การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน

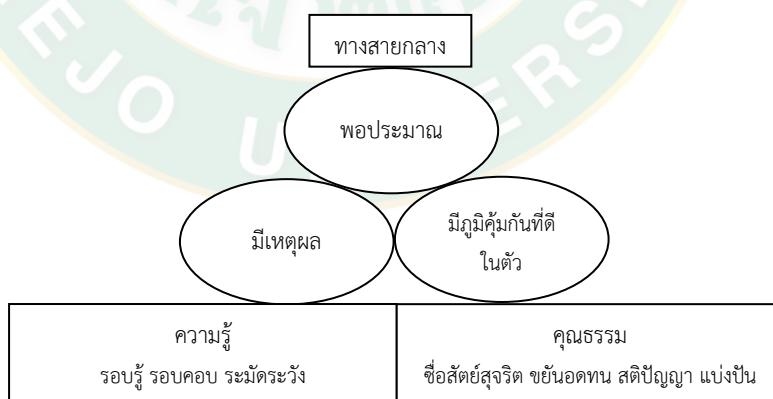
4) คุณลักษณะ

ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะ พร้อมๆกัน กิจกรรมใดๆที่ขาดคุณลักษณะหนึ่งไปก็จะเป็นไม่สามารถเรียกได้ว่าเป็นความพอเพียง คุณลักษณะทั้ง 3 ประกอบด้วย

- ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไปในมิติต่างๆของการกระทำโดยไม่เบียดตนเองและผู้อื่น เพื่อนำไปสู่ความสมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลง

- ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้นจะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผลโดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ

- การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

ภาพที่ 2 คุณลักษณะปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

5) แนวทางปฏิบัติ/ผลที่คาดว่าจะได้รับ

จากการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ คือการพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้และเทคโนโลยี

2.1.2 หลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 รวบรวมโดยสำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อการประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (กปร.)

1) ศึกษาข้อมูลอย่างเป็นระบบ

การที่จะพระราชทานโครงการใดโครงการหนึ่ง จะทรงศึกษาข้อมูลรายละเอียดอย่างเป็นระบบ ทั้งจากข้อมูลเบื้องต้น เอกสาร แผนที่ การสอบถามจากเจ้าหน้าที่ นักวิชาการ และราษฎรในพื้นที่เพื่อให้ได้รายละเอียดที่ถูกต้อง เพื่อจะพระราชทานความช่วยเหลือได้อย่างถูกต้องและรวดเร็วตามความต้องการของประชาชน

2) ระเบิดจากข้างใน

หมายความว่า ต้องสร้างความเข้มแข็งให้คนในชุมชนที่เราเข้าไปพัฒนาให้มีสภาพพร้อมที่จะรับการพัฒนาเสียก่อน มิใช่การนำเอาความเจริญหรือบุคคลจากสังคมภายนอกเข้าไปหาชุมชนหมู่บ้านที่ยังไม่ทันได้มีโอกาสเตรียมตัวหรือตั้งตัว

3) แก้ปัญหาที่จุดเล็ก

ทรงมองปัญหาในภาพรวม (แมคโคร) ก่อนเสมอ แต่การแก้ปัญหาจะเริ่มจากจุดเล็กๆ (ไมโคร) คือ การแก้ไขปัญหเฉพาะหน้า ที่คนมักจะมีมองข้าม

“...ถ้าปวดหัวคิดอะไรไม่ออก...ต้องแก้ไขการปวดหัวนี้ก่อน...เพื่อให้อยู่ในสภาพที่คิดได้...”

4) ทำตามลำดับขั้น

ทรงเริ่มต้นจากสิ่งที่จำเป็นที่สุดของประชาชนก่อน ได้แก่ สาธารณสุข ต่อไปจึงเป็นเรื่อง สาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน และสิ่งจำเป็นสำหรับประกอบอาชีพ การพัฒนาประเทศต้องสร้างพื้นฐาน คือ ความพอมี พอกิน พอใช้ ของประชาชนส่วนใหญ่ก่อนจึงค่อยสร้าง ค่อยเสริมความเจริญ และ เศรษฐกิจขั้นสูงโดยลำดับต่อไป

5) ภูมิสังคม

การพัฒนาใดๆ ต้องคำนึงถึง (1) ภูมิประเทศของบริเวณนั้น (ดิน, น้ำ, ป่า, เขา ฯลฯ) (2) สังคมวิทยา (นิสัยใจคอของผู้คน ตลอดจนวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่น)

6) องค์กรรวม

ทรงมีวิธีคิดอย่างองค์กรรวม (holistic) หรือมองอย่างครบวงจร ทรงมองเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น และแนวทางแก้ไขอย่างเชื่อมโยง

7) ไม่ติดตำรา

การพัฒนาตามแนวพระราชดำริ มีลักษณะของการพัฒนาที่อนุโลม และกลมกลืนกับสภาพธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และสภาพของสังคมจิตวิทยาแห่งชุมชน

“ไม่ติดตำรา” ไม่ผูกมัดกับวิชาการและเทคโนโลยีที่ไม่เหมาะสมกับสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่แท้จริงของคนไทย

8) ประหยัด เรียบง่าย ได้ประโยชน์สูงสุด

ทรงใช้หลักในการแก้ไขปัญหาด้วยความเรียบง่ายและประหยัด ราษฎรสามารถทำได้เอง หาได้ในท้องถิ่น และประยุกต์ใช้สิ่งที่มีอยู่ในภูมิภาคนั้นๆ มาแก้ไขปัญหา โดยไม่ต้องลงทุนสูงหรือใช้เทคโนโลยีที่ยุ่งยากนัก “ให้ปลูกป่า โดยไม่ต้องปลูกป่า โดยปล่อยให้ขึ้นเองตามธรรมชาติ จะได้ประหยัดงบประมาณ”

9) ทำให้ง่าย

ทรงคิดค้น ดัดแปลง ปรับปรุง และแก้ไขงานการพัฒนาประเทศตามแนวพระราชดำริโดยง่าย ไม่ยุ่งยากซับซ้อน ทรงโปรดที่จะทำสิ่งยากให้กลายเป็นง่าย ทำสิ่งที่สลับซับซ้อนให้เข้าใจง่าย “ทำให้ง่าย”

10) การมีส่วนร่วม

ทรงเป็นนักประชาธิปไตย เปิดโอกาสให้สาธารณชน ประชาชน หรือเจ้าหน้าที่ทุกระดับได้มาร่วมกันแสดงความคิดเห็น เกี่ยวกับเรื่องที่ต้องคำนึงถึงความคิดเห็นของประชาชน หรือความต้องการของสาธารณชน

“... ต้องหัดทำใจให้กว้างขวาง หนักแน่น รู้จักรับฟังความคิดเห็นแม้กระทั่งความวิพากษ์วิจารณ์จากผู้อื่นอย่างฉลาด เพราะการรู้จักรับฟังอย่างฉลาดนั้นแท้จริง คือ การระดมสติปัญญาและประสบการณ์อันหลากหลาย มาอำนวยความสะดวกปฏิบัติบริหารงานให้ประสบความสำเร็จที่สมบูรณ์นั่นเอง ...”

11) ประโยชน์ส่วนรวม

“...ใครต่อใครก็มาบอกว่า ขอให้คิดถึงประโยชน์ส่วนรวม อาจมานึกในใจว่า ให้อะไรอยู่เรื่อยแล้ว ส่วนตัวจะได้อะไร ขอให้คิดว่า คนที่ให้เพื่อส่วนรมนั้นมิได้ให้แต่ส่วนรวมอย่างเดียว เป็นการให้เพื่อตัวเองสามารถที่มีส่วนรวม ที่จะอาศัยได้...”

(มข.2514) พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงระลึกถึงประโยชน์ของส่วนรวมเป็นสำคัญเสมอ

12) บริการที่จุดเดียว

ทรงให้ “ศูนย์ศึกษาการพัฒนา อันเนื่องมาจากพระราชดำริ” เป็นต้นแบบในการบริหารรวมที่จุดเดียว เพื่อประโยชน์ต่อประชาชนที่จะมาใช้บริการ จะประหยัดเวลาและค่าใช้จ่าย โดยมีหน่วยงานราชการต่างๆ มาร่วมดำเนินการและให้บริการประชาชน ณ ที่แห่งเดียว

“...เป็นสองด้าน ก็หมายถึงว่า ที่สำคัญปลายทางคือ ประชาชนจะได้รับประโยชน์และต้นทุนของเจ้าหน้าที่จะให้ประโยชน์”

13) ใช้ธรรมชาติช่วยธรรมชาติ

การเข้าใจถึงธรรมชาติ และต้องการให้ประชาชนใกล้ชิดกับธรรมชาติ ทรงมองอย่างละเอียดถึงปัญหาของธรรมชาติ หากเราต้องการแก้ไขธรรมชาติจะต้องใช้ธรรมชาติเข้าช่วยเหลือ เช่น การแก้ไขปัญหาป่าเสื่อมโทรม โดยพระราชทานพระราชดำริ การปลูกป่าโดยไม่ต้องปลูก (ต้นไม้) ปลอ่ยให้ธรรมชาติช่วยในการฟื้นฟูธรรมชาติ

14) ใช้ธรรมปราบอธรรม

ทรงนำความจริงในเรื่องความเป็นไปแห่งธรรมชาติและกฎเกณฑ์ของธรรมชาติมาเป็นหลักการ และแนวปฏิบัติที่สำคัญในการแก้ปัญหาและปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสภาพที่ไม่ปกติ เข้าสู่ระบบที่เป็นปกติ เช่น การนำน้ำดีขับไล่ น้ำเสีย การใช้ผักตบชวาบำบัดน้ำเสีย โดยดูดซึมสิ่งสกปรกปนเปื้อนในน้ำ

15) ปลูกป่าในใจคน

“...เจ้าหน้าที่ป่าไม้ควรที่จะปลูกต้นไม้ลงในใจคนเสียก่อน แล้วคนเหล่านั้นก็จะพากันปลูกต้นไม้ลงบนแผ่นดิน และรักษาต้นไม้ด้วยตนเอง...”

การที่จะฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติให้กลับคืนมา จะต้องปลูกจิตสำนึกให้คนรักป่าเสียก่อน

16) ขาดทุนคือกำไร

“...ขาดทุนคือกำไร Our loss is our gain...การเสียคือการได้ ประเทศก็จะก้าวหน้า และการที่คนจะอยู่ดีมีสุขนั้นเป็นการนับที่เป็นมูลค่าเงินไม่ได้...”

หลักการคือ “การให้” และ “การเสียสละ” เป็นการกระทำอันมีผลเป็นกำไร คือ ความอยู่ดีมีสุขของราษฎร

“...ถ้าเราทำอะไรที่เราเสีย แต่ในที่สุดที่เราเสียนั้นเป็นการได้ทางอ้อม ตรงกับงานของรัฐบาลโดยตรง เงินของรัฐบาล หรืออีกนัยหนึ่ง คือเงินของประชาชน ถ้าอยากให้ประชาชนอยู่ดีมีสุขก็ต้องลงทุน...”

17) การพึ่งตนเอง

การพัฒนาตามแนวพระราชดำริ เพื่อแก้ไขปัญหาในเบื้องต้น ด้วยการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า เพื่อให้เขาแข็งแรงพอที่จะดำรงชีวิตได้ต่อไป แล้วขั้นต่อไปก็คือ การพัฒนาให้เขาสามารถอยู่ในสังคมได้ตามสภาพแวดล้อม และสามารถ “พึ่งตนเองได้” ในที่สุด

18) พออยู่พอกิน

สำหรับประชาชนที่ตกอยู่ในวงจรแห่งความทุกข์เข็ญนั้น ได้พระราชทานความช่วยเหลือให้เขาสามารถอยู่ในนั้น “พออยู่พอกิน” เสียก่อนแล้วจึงค่อยขยับขยายให้มีชีวิตสมรรถนะ ที่ก้าวหน้าต่อไป

“... ถ้าโครงการดี ในไม่ช้าประชาชนจะได้กำไร จะได้ผล ราษฎรจะอยู่ดีกินดีขึ้น จะได้ประโยชน์ต่อไป ...”

19) เศรษฐกิจพอเพียง

เป็นแนวทางการดำเนินชีวิต เพื่อสร้างความเข้มแข็งหรือภูมิคุ้มกันทุกด้าน ซึ่งจะสามารถทำให้อยู่ได้อย่างสมดุล ในโลกแห่งการเปลี่ยนแปลง

ปรัชญานี้ได้มีการประยุกต์ใช้ทั้งระดับบุคคล องค์กร ชุมชน และทุกภาคส่วนมาแล้วอย่างได้ผล

20) ความซื่อสัตย์ สุจริต จริใจต่อกัน

“...ผู้ที่มีความสุจริตและบริสุทธิ์ใจ แม้จะมีความรู้น้อยก็ย่อมทำประโยชน์ให้แก่ส่วนรวมได้มากกว่าผู้ที่มีความรู้มากแต่ไม่มีความสุจริต ไม่มีความบริสุทธิ์ใจ...” (18 มี.ค.2533)

21) ทำงานอย่างมีความสุข

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระเกษมสำราญและทรงมีความสุข ทุกคราที่จะช่วยเหลือประชาชน

“...ทำงานกับฉัน ฉันไม่มีอะไรจะให้ นอกจากการมีความสุขร่วมกันในการทำประโยชน์ให้กับผู้อื่น ...”

22) ความเพียร : พระมหาชนก

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงริเริ่มทำโครงการต่างๆ ในระยะแรกที่ไม่มีความพร้อมมากนัก และทรงใช้พระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ทั้งสิ้น แต่พระองค์ก็ได้ท้อพระราชทรัพย์ มุ่งมั่นพัฒนาบ้านเมืองให้บังเกิดความร่มเย็นเป็นสุข

23) รู้-รัก-สามัคคี

รู้ : การที่เราจะลงมือทำสิ่งใดนั้น จะต้องรู้เสียก่อน รู้ถึงปัจจัยทั้งหมด รู้ถึงปัญหา และรู้ถึงวิธีแก้ปัญหา

รัก : เมื่อเรารู้ครบด้วยกระบวนการแล้ว จะต้องเห็นคุณค่า เกิดศรัทธา เกิดความรักที่จะเข้าไปลงมือปฏิบัติแก้ปัญหานั้นๆ

สามัคคี : เมื่อถึงขั้นลงมือปฏิบัติต้องคำนึงเสมอว่าเราทำคนเดียวไม่ได้ ต้องร่วมมือร่วมใจกันสามัคคีกันเป็นหมู่คณะ จึงจะเกิดพลังในการแก้ปัญหาให้ลุล่วงด้วยดี

2.1.3 ทฤษฎีบันได 9 ขั้นสู่ความพอเพียง

รวบรวมโดยมูลนิธิสิทธิธรรมธรรมาชาติ (มูลนิธิสิทธิธรรมธรรมาชาติ เครือข่ายกสิกรรมธรรมาชาติ สถาบันเศรษฐกิจพอเพียง, 2558) ซึ่งประมวลจาก หลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 อันรวบรวมโดยสำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (กปร.)

1) ขั้นที่ 1 พอกิน

พื้นฐานที่สุดของมนุษย์ คือ ความต้องการปัจจัย 4 และประการสำคัญที่สุดของปัจจัย 4 คือ อาหาร ขั้นที่ 1 ของแนวทางแก้ปัญหาที่ยั่งยืนคือ ตอบคำถามให้ได้ว่า “ทำอะไรจึงจะพอกิน” โดยให้ความสำคัญกับ ข้าวปลาอาหาร ไม่ให้ความสำคัญกับเงิน ซึ่งเป็นเพียงแค่ “ตัวกลาง” ในการแลกเปลี่ยนตามมาตรฐานสากล โดยยึดหลักว่า “เงินทองเป็นของมายา ข้าวปลาสิของจริง” เกษตรกรต้องเริ่มจากการอยู่ให้ได้โดยไม่ใช้เงิน มีอาหารพอมี พอกิน ด้วยการปลูกพืช ผัก ผลไม้ ให้พอกิน ชาวนาต้องเก็บข้าวไว้ให้เพียงพอสำหรับการมีกินทั้งปี ไม่ขายข้าวเปลือกเพื่อนำเงินไปซื้อข้าวสาร นอกจากนี้ หัวใจสำคัญของ “พอกิน” ยังมีความหมายรวมถึงความปลอดภัยในอาหาร กินอย่างไรให้มีสุขภาพดี ไม่สะสมเอาความเจ็บไข้ได้ป่วยไว้ในร่างกาย นี่คือความหมายของบันไดขั้นที่ 1 ที่เกษตรกรต้องก้าวข้ามให้ได้

2) ขั้นที่ 2-4 พอใช้ พออยู่ พอมีพอร่มเย็น

บันไดขั้นที่ 2-4 พอใช้ พออยู่ พอมีพอร่มเย็น เกิดขึ้นได้พร้อมกัน ด้วยคำตอบเดียวคือ “ปลูกป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง” ซึ่งป่า 3 อย่างจะให้ทั้ง อาหาร เครื่องนุ่งห่ม สมุนไพรสำหรับรักษาโรค ทั้งโรคคน โรคพืช โรคสัตว์ ให้ไม้สำหรับทำบ้านพักที่อยู่อาศัย และให้ความร่มเย็นกับบ้าน กับชุมชน กับโลกใบนี้ ซึ่งเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาคความยากจนของเกษตรกรไทย ซึ่งได้รับการพิสูจน์แล้วว่า สามารถแก้ปัญหาได้จริง และยังสามารถย้อนกลับไปแก้ไขปัญหานี้สลับซึ่งสลับพอกพูนจากการทำ

เกษตรเชิงเดี่ยว ปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากร ปัญหาความขาดแคลนน้ำ ภัยแล้ง ทั้งหมดล้วนแก้ไขได้จากแนวคิดป่า 3 อย่างประโยชน์ 4 อย่างขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ

3) บันไดขั้นที่ 5-9 คือ เศรษฐกิจพอเพียงขั้นก้าวหน้า

ขั้นที่ 5-6 บุญและทาน เครือข่ายเศรษฐกิจพอเพียง เชื่อมั่นว่าสังคมไทยเป็นสังคมบุญ สังคมทาน ไม่เน้นการแลกเปลี่ยนทางการค้า แต่เน้นการทำบุญ ไม่เน้นการสะสมเป็นของตัวเอง แต่เน้นการให้ทานและสะสมโดยมอบให้เป็นทรัพย์สินส่วนรวมโดยวัด หรือศาสนสถานตามแต่ละศาสนาเป็นศูนย์กลาง เป็นการฝึกจิตใจ ให้ละซึ่งความโลภ และกิเลสในการอยากได้ ใครมี ลดปัญหาช่องว่างระหว่างชนชั้น ตามความหมายอันลึกซึ้งของคำ “Our Loss is Our Gain” หรือ “ยิ่งทำยิ่งได้ ยิ่งให้ยิ่งมี” การให้ไปคือได้มา และเชื่อมั่นในฤทธิ์ของทาน ว่าทานมีฤทธิ์จริง และจะส่งผลกลับมาเป็นเพื่อน เป็นกัลยาณมิตร เป็นเครือข่ายที่ช่วยเหลือกันในทุกสถานการณ์ แม้ในวันที่โลกนี้ประสบกับวิกฤตการณ์

ขั้นที่ 7 เก็บรักษา ขั้นต่อไปหลังจากสามารถพึ่งตนเองได้ พอมี พอเหลือทำบุญ ทำทานแล้ว คือการรู้จักเก็บรักษา ซึ่งเป็นการตั้งอยู่ในความไม่ประมาท และการรู้จักเก็บรักษา ยังเป็นการสร้างรากฐานของการเอาตัวรอดในเวลาเกิดวิกฤตการณ์ โดยยึดแนวทางตามวิถีชีวิตชาวนาสมัยก่อนซึ่งเก็บรักษาข้าวไว้ในยุ้งฉางเพื่อให้พอมีกินข้ามปี คัดเลือกและเก็บรักษา “ข้าวพันธุ์” ไว้สำหรับเป็นพันธุ์ข้าวในปีต่อไป ซึ่งผิดกับวิถีชีวิตในปัจจุบันที่ใช้วิธีการขายข้าวทั้งหมด แล้วนำเงินที่ขายได้ไปซื้อพันธุ์ข้าวเพื่อปลูกในปีต่อไป ส่งผลให้เกิดการขาดความมั่นคงและเปรียบเสมือนการใช้ชีวิตอยู่บนเส้นทางสายความประมาท เพราะหากเกิดภัยแล้ง น้ำท่วม ผลผลิตไม่ได้ตามที่ตั้งใจไว้ ย่อมหมายถึงปัญหาหนี้สินและการขาดแคลนพันธุ์ข้าวสำหรับปลูกในปีต่อไป นอกจากเก็บพันธุ์ข้าวแล้ว ยังเน้นให้รู้จักวิธีการถนอมอาหาร การสะสม อาหารไว้กินในยามหน้าแล้ง ด้วยการแปรรูปอาหารหลากชนิด อาทิ ปลาจี่ ปลาแห้ง มะขามเปียก พริกแห้ง หอม กระเทียม เพื่อเก็บไว้กินในอนาคต

ขั้นที่ 8 ขาย เนื่องจากเศรษฐกิจพอเพียง ไม่ใช่เศรษฐกิจการค้า แต่ก็ไม่ใช่เศรษฐกิจหลังเขา การค้าขายสามารถทำได้ แต่ทำภายใต้การรู้จักตนเอง รู้จักพอประมาณ และทำไปตามลำดับ โดยของที่ขาย คือ ของที่เหลือจากทุกขั้นแล้วจึงนำมาขาย เช่น ทำนาอินทรีย์ ปลูกข้าวปลอดสารเคมี ไม่ทำลายธรรมชาติ ได้ผลผลิตเก็บไว้พอกิน เก็บไว้ทำพันธุ์ ทำบุญ ทำทาน แล้วจึงนำมาขายด้วยความรู้สึกของการ “ให้” อยากที่จะให้สิ่งดีๆ ที่เราปลูกเอง เพื่อแผ่ให้กับคนอื่นๆ ได้รับสิ่งดีๆ นั้นๆ ด้วยการค้าขายตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง จึงเป็นการค้าที่มองกลับด้าน “เพราะรักคุณจึงอยากให้คุณได้รับในสิ่งดีๆ” พอเพียงเพื่ออุ้มชู เพื่อแผ่ แบ่งปัน ไปด้วยกัน

ขั้นที่ 9 (เครือข่าย) ข่าย กองกำลังเกษตรโยธิน คือการสร้างกองกำลังเกษตรโยธิน หรือการสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงทั่วประเทศ เพื่อขยายผลความสำเร็จตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง สู่การปฏิบัติ แนวคิด และวิถีการดำเนินชีวิตของคนในสังคม ในชุมชน เพื่อการแก้ปัญหาวิกฤต 4 ประการ อันได้แก่ วิกฤตการณ์สิ่งแวดล้อม ภัยธรรมชาติ (Environmental Crisis) วิกฤตการณ์โรคระบาดทั้งในคน สัตว์ พืช (Epidemic Crisis) วิกฤตเศรษฐกิจ ข້ววยากหนักแพง (Economic Crisis) วิกฤตความขัดแย้งทางสังคม/สงคราม (Political/Social Crisis)

2.2 ทฤษฎีและแนวคิดทางผังเมืองที่สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

2.2.1 แนวคิดเมืองน่าอยู่ (Healthy Cities)

สำนักงานการอนามัยโลกภาคพื้นยุโรป (World Health Organization) ได้นำเสนอโครงการเมืองน่าอยู่ (Healthy Cities) ขึ้นมาเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนเมืองในประเทศต่างๆ โดยในปี พ.ศ. 2535 ได้มีเมืองในยุโรปเข้าร่วมโครงการดังกล่าวโดยสำนักงานการอนามัยโลกได้รวบรวมลักษณะสำคัญของเมืองน่าอยู่ไว้ ดังนี้ มีการรักษาความสะอาดด้านกายภาพ สิ่งแวดล้อม และคุณภาพของที่อยู่อาศัย มีระบบนิเวศที่สัมพันธ์กับพืช สัตว์ และสิ่งแวดล้อมที่สมดุลยั่งยืน ชุมชนมีความเกื้อกูลไม่เอาัดเอาเปรียบซึ่งกันและกัน ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนด ควบคุม ตัดสินใจในเรื่องที่เกี่ยวกับคุณภาพชีวิตของชุมชน ต้องสนองตอบความจำเป็นพื้นฐานสำหรับประชาชนในชุมชนทุกคน มีกลไกระดมความคิด ประสพการณ์และทรัพยากร จากการประสานงานและการทำงานร่วมกันในชุมชน ชุมชนมีระบบเศรษฐกิจที่หลากหลายและมีนวัตกรรมอยู่เสมอ เสริมสร้างการเชื่อมโยงมรดกวัฒนธรรม สภาพทางชีวภาพอันงดงาม และเอกลักษณ์ที่ดีในแต่ละชุมชน มีการดำเนินงานที่สามารถขับเคลื่อนโครงการ ให้บรรลุเป้าหมายโดยใช้ทรัพยากรที่มีให้เกิดประโยชน์สูงสุด มีระบบบริการดูแลสุขภาพเจ็บป่วยของประชาชนที่เหมาะสม และมีสภาวะสุขภาพของประชาชนที่ดีมาก อัตราการเจ็บป่วยในระดับต่ำสุด (สิงหนาท แสงสิงหนาท, 2545)

จากแนวคิดนี้จึงพอสรุปได้ว่าเป็นแนวคิดที่มีความคล้ายคลึงกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงทั้งทางด้านสังคมคือการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เช่นการมีกลไกระดมความคิด ประสพการณ์และทรัพยากร จากการประสานงานและการทำงานร่วมกันในชุมชน ด้านเศรษฐกิจคือชุมชนมีระบบเศรษฐกิจที่หลากหลายและมีนวัตกรรมอยู่เสมอ นั่นคือชุมชนพึ่งพาตนเองได้ทางด้านเศรษฐกิจของชุมชน ด้านกายภาพคือมีระบบนิเวศที่สัมพันธ์กับพืช สัตว์ และสิ่งแวดล้อมที่สมดุลยั่งยืน เสริมสร้างการเชื่อมโยงมรดกวัฒนธรรม สภาพทางชีวภาพอันงดงาม และเอกลักษณ์ที่ดีในแต่ละชุมชน เป็นต้น

2.2.2 แนวคิดเมืองอัดแน่น (Compact City)

แนวคิดเมืองอัดแน่นนี้เป็นแนวคิดที่เกิดจากความพยายามที่จะค้นหาแนวทางการออกแบบชุมชนเมืองที่จะตอบรับกับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน แนวคิดที่สำคัญคือ สร้างรูปทรงของเมืองซึ่งมีความกระชับบริเวณใจกลางเมืองด้วยการใช้การพัฒนาทางสูง ลดการกระจุกกระจายตัวนอกเมือง (Suburban Sprawl) เพื่อประหยัดการใช้ที่ดินและใช้ประโยชน์ที่ดินให้เกิดคุณค่าสูงสุด และเป็นการสร้างความสมดุลให้กับสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศ ลดการเดินทางโดยใช้รถยนต์ส่วนตัว คั่นหาระบบสันดาปพลังงานหมุนเวียนของเมือง ส่งเสริมการใช้พื้นที่แบบผสมผสาน สร้างแหล่งงานที่สมดุลกับที่พักอาศัย ร่วมกับการสร้างความมีชีวิตชีวา คุณภาพชีวิตดีขึ้น จากโอกาสในการปฏิสัมพันธ์ที่มากขึ้นและการเข้าถึงบริการพื้นฐานที่มีประสิทธิภาพ โดยแนวคิดเมืองอัดแน่นที่จะทำการศึกษาในครั้งนี้ จะมุ่งเน้นไปที่แนวคิดเมืองอัดแน่นซึ่งศึกษาและเผยแพร่โดยมหาวิทยาลัยอ็อกซฟอร์ดบรุกส์เป็นหลัก ซึ่งเป็นแนวคิดที่ได้รับการนำเสนอครั้งแรกในปี ค.ศ. 1996 โดยทีมนักวิชาการของมหาวิทยาลัยอ็อกซฟอร์ดบรุกส์ ประเทศอังกฤษ นำโดย ศาสตราจารย์ ไมค์ เจ็งส์ มีแนวความคิดหลักคือ สร้างรูปทรงของชุมชนเมืองที่ยั่งยืน จากผลการวิจัยเกี่ยวกับการสร้างรูปทรงของชุมชนเมืองที่ยั่งยืนตามแนวคิดนี้ ดังนั้นสามารถสรุปได้ว่า จะใช้สูตรสำเร็จกับทุกเมืองไม่ได้ ต้องมีความยืดหยุ่นเพราะเมืองแต่ละแห่งมีประวัติศาสตร์ ภูมิประเทศ วัฒนธรรม สังคม เศรษฐกิจ และสภาพแวดล้อม ที่แตกต่างกัน ทางออกที่ดีที่สุดคือ การผสมผสานกันระหว่างรูปแบบที่สุดโต่งทั้ง 2 ขั้ว ระหว่าง รูปแบบกระจุกตัวในเมือง (Centralized) กับ รูปแบบกระจุกกระจายตัวนอกเมือง (Suburban Sprawl) เข้าด้วยกัน ทางสายกลางนี้อาจเรียกว่า รูปแบบการกระจายตัวเป็นกลุ่มๆ (Decentralize Concentration) (สิงหนาท แสงสิงหนาท, 2545) จึงเป็นการวางผังเมืองแบบทางสายกลางซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

2.2.3 แนวคิดเมืองนิเวศ (Eco City)

แนวคิดเมืองนิเวศไม่ใช่เรื่องใหม่หากแต่เป็นวิวัฒนาการทางความคิดของแนวคิดหลายๆแนวคิด ได้แก่ แนวคิดอุทยานนคร (Garden City) แนวคิดเมืองอัดแน่น (Compact City) แนวคิดลัทธิชุมชนเมืองยุคใหม่ (New Urbanism) และแนวคิดเมืองสุขภาพ (Healthy City) โดย Richard Register นักผังเมืองชาวอเมริกันเป็นผู้บัญญัติศัพท์ Eco City ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2522 และให้คำนิยาม Eco City ไว้ในหนังสือที่เขาเขียนขึ้นในปี ค.ศ. 1987 เรื่อง Ecocity Berkeley: building cities for a healthy future หนังสือเล่มนี้ให้คำนิยามเมืองนิเวศว่า An ecocity is a human settlement that enables its residents to live a good quality of life while using minimal natural resources. ซึ่งหมายถึงการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ซึ่งเอื้ออำนวยให้ประชากรที่อาศัยอยู่ในเมืองนั้นๆ มี

คุณภาพชีวิตที่ดีและใช้ทรัพยากรธรรมชาติน้อยที่สุดถึงแม้ว่าแนวคิดเมืองนิเวศจะเกิดขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2522 หากแต่แนวคิดเมืองนิเวศกลับเริ่มมีการพูดถึงอย่างชัดเจนจากผลการประชุมสหประชาชาติ เกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์เมื่อปี พ.ศ. 2539 ซึ่งมีเป้าหมายการพัฒนาเมืองว่า “เมืองต้องเป็น เมืองที่ประชาชนอยู่อาศัยอย่างมีเกียรติ มีสุขภาพดี มีความปลอดภัย มีความสุข และมีความหวัง” จากการประชุมครั้งดังกล่าว ส่งผลให้แนวคิดเมืองนิเวศได้มีการพูดถึงกันอย่างแพร่หลายและนำไปสู่ การเปลี่ยนแปลงไปสู่การปฏิบัติและ เกิดเมืองตัวอย่างขึ้น

ทั้งนี้แนวคิดเมืองนิเวศเป็นเมืองแห่งอุดมคติแห่งศตวรรษที่ 21 มุ่งหวังให้ประชาชนในเมืองอยู่ อาศัยแบบพึ่งพาอาศัยและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เป็นแนวคิดที่มุ่งเน้นให้มนุษย์ตระหนักว่ามนุษย์ เป็นส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อม ตระหนักถึงคุณค่าของสิ่งแวดล้อม ลดการใช้ทรัพยากร และลดการผลิต ของเสียต่างๆทั้งการใช้เทคโนโลยีต่างๆเพื่อนำทรัพยากรที่ใช้แล้วกลับมาใช้ใหม่และการรณรงค์ให้ ความรู้ แก่ประชาชนเพื่อปรับพฤติกรรมในการใช้ทรัพยากรรวมทั้งสนับสนุนให้มีการศึกษาสิ่งแวดล้อม ทั้งสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น (Build Environment) และสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ (Natural Environment) (เสาวนีย์ วิจิตรโกสุม, 2554)

ตารางที่ 1 สรุปทฤษฎีและแนวคิดทางผังเมืองที่สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

แนวคิดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (ค.ศ. 1997-ปัจจุบัน)	แนวคิดเมืองน่าอยู่ (ค.ศ. 1992-ปัจจุบัน)	แนวคิดเมืองอัดแน่น (ค.ศ. 1996-ปัจจุบัน)	แนวคิดเมืองนิเวศ (ค.ศ. 1979-ปัจจุบัน)
<p>- พอเพียง คือการบริโภคและการผลิต อยู่บนพื้นฐานของความพอประมาณและเหตุผล ไม่ขัดสนแต่ไม่ฟุ่มเฟือย</p> <p>- สมดุล คือ การพัฒนาอย่างเป็นองค์รวม มีความสมดุลระหว่างภาคเศรษฐกิจกับการเงินและภาคคนกับสังคม</p> <p>- ยั่งยืน คือ พอเพียงอย่างต่อเนื่องในทุกด้าน โดยเฉพาะด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม</p> <p>- มีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา</p> <p>- ประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง</p> <p>- การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้และเทคโนโลยี</p>	<p>- มีระบบการวางผังเมืองที่มีข้อกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างชัดเจน</p> <p>- มีการวางแผนและจัดบริการโครงสร้างพื้นฐานได้ทันต่อความต้องการของประชาชน</p> <p>- มีระบบการคมนาคมที่สะดวก ปลอดภัย และไม่สิ้นเปลือง</p> <p>- มีสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ สวนสาธารณะ พื้นที่สีเขียว และที่ว่างโล่งอย่างเพียงพอ</p> <p>- มีระบบบำบัดน้ำเสีย กำจัดขยะอย่างเหมาะสม</p> <p>- เมืองมีจิตวิญญาณและสุนทรีย์ ที่ประชาชนมีความภาคภูมิใจและช่วยกันบำรุงรักษามรดกทางประวัติศาสตร์ ศิลปกรรม และวัฒนธรรมท้องถิ่น</p> <p>- ประชาชนมีที่อยู่อาศัยที่ได้มาตรฐานพอเพียงและค่าใช้จ่ายไม่แพง</p>	<p>- นำเสนอเมืองทั้งลักษณะกระจุกตัวในเมืองและการกระจายตัวเป็นกลุ่มๆ</p> <p>- สร้างความกระชับลดการกระจาย</p> <p>- มุ่งเน้นการประหยัดพลังงานที่มีประสิทธิภาพสูงสุด</p> <p>- ลดการเดินทางด้วยรถยนต์ส่วนตัว สนับสนุนระบบขนส่งสาธารณะ</p> <p>- ใช้พื้นที่แบบผสมผสานและสร้างควมมีชีวิตชีวา</p> <p>- ด้านที่พักอาศัยและควมยุติธรรมทางสังคม</p> <p>- ลดการกระจายตัวของชุมชน รักษาและฟื้นฟูธรรมชาติรอบเมือง</p>	<p>- การตั้งถิ่นฐานซึ่งเอื้ออำนวยให้ประชากรที่อาศัยอยู่ในเมืองนั้นๆ มีคุณภาพชีวิตที่ดี</p> <p>- ใช้ทรัพยากรธรรมชาติน้อยที่สุด</p> <p>- ประชาชนในเมืองอยู่อาศัยแบบพึ่งพาอาศัยและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม</p> <p>- ตระหนักถึงคุณค่าของสิ่งแวดล้อม ลดการใช้ทรัพยากร และลดการผลิตของเสียต่างๆ</p> <p>- การใช้เทคโนโลยีต่างๆ เพื่อนำทรัพยากรที่ใช้แล้วกลับมาใช้ใหม่</p>

2.3 เอกสารและโครงการศึกษาที่เกี่ยวข้อง

2.3.1 ศูนย์บูรณาการเทคโนโลยีเพื่อการแก้ไขปัญหาประเทศ (Integrated Technology Operation KMITL)

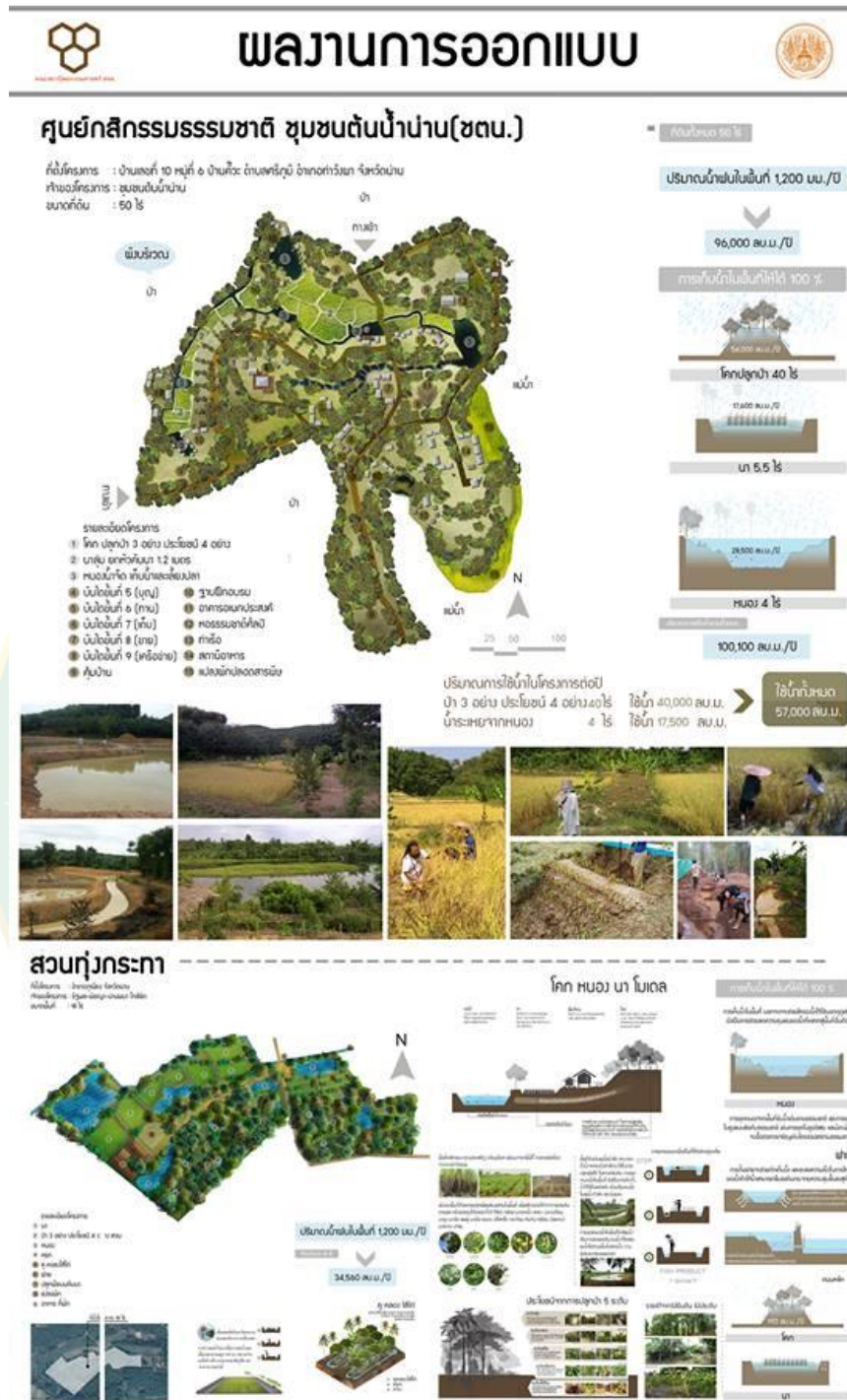
ร่วมแก้วิกฤตโลก น้ำ อาหาร พลังงาน ด้วยการสร้างทางรอดเล็กๆ จากการร่วมลงมือปฏิบัติร่วมกัน ถ้ายทอดความรู้และภูมิปัญญาจากรุ่นสู่รุ่นด้วยศาสตร์ของการจัดการดิน น้ำ ป่า ตามแนวทางพระราชดำริ และปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักคิดในการทำงาน ลงแรงปฏิบัติแบบมีส่วนร่วม ลงแขก ลงขัน และสร้างพื้นที่ตัวอย่างให้เป็นพื้นที่เรียนรู้ร่วมกันระหว่างคนหลายรุ่น ต่างวัฒนธรรม จากการศึกษาชุมชนต้นแบบขนาดเล็กนี้จึงพอสรุปได้ว่าการจะวางผังเมืองขนาดใหญ่นั้นมีจุดเริ่มต้นตั้งแต่จุดเล็กๆระดับชุมชนจนขยายเครือข่ายออกไปสู่ระดับเมืองเพื่อประยุกต์ให้เป็นข้อกำหนดในการวางผังเมืองในอนาคตได้ โดยทางศูนย์ได้ทำการออกแบบวางผังไว้หลายโครงการทั่วประเทศ หลากหลายภูมิภาค ทั้งพื้นที่ต้นน้ำและลุ่มน้ำ ดังตัวอย่าง ภาพที่ 3 และภาพที่ 4 (ศูนย์บูรณาการเทคโนโลยีเพื่อการแก้ไขปัญหาประเทศ, 2559)

ภาพที่ 3 The turning point climate project. แสดงแนวคิดในการจัดการชุมชนที่สามารถพึ่งพาตนเองได้รวมไปถึงการอนุรักษ์น้ำให้สมบูรณ์เพียงพอต่อความต้องการใช้ ซึ่งน้ำเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิต

ที่มา : (ศูนย์บูรณาการเทคโนโลยีเพื่อการแก้ไขปัญหาประเทศ, 2559)

ภาพที่ 4 ศูนย์ศึกษาระบบธรรมชาติ ชุมชนต้นน้ำป่า (ชตน.) และสวนทุ่งระกา แสดงแนวคิดการออกแบบวางผังชุมชนที่พึ่งพาตนเองได้ จากการปลูกป่า การอนุรักษ์น้ำ การทำการเกษตรเพื่อเป็นอาหารของชุมชน
 ที่มา : (ศูนย์บูรณาการเทคโนโลยีเพื่อการแก้ไขปัญหาประเทศ, 2559)

2.3.2 หลักการทางแนวคิดชุมชนเมืองยั่งยืนในบริบทของไทย

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อนำเสนอหลักการและแนวคิด ทางการออกแบบชุมชนเมืองที่ยั่งยืนในบริบทของไทยที่มีความเหมาะสมในอนาคต ด้วยหลักการอันสอดคล้องสัมพันธ์กันกับลักษณะทางบริบทที่สำคัญของสังคมไทย เพื่อทำความเข้าใจถึงแนวทางการออกแบบชุมชนเมืองที่ยั่งยืน ตั้งแต่การก่อตัวขึ้น พัฒนาการ แนวคิด ทฤษฎี หลักการ และวิธีการที่มีความสำคัญในต่างประเทศ เพื่อศึกษาและเรียนรู้ถึงลักษณะที่สำคัญในบริบทของสังคมไทย รวมไปถึงสภาพเงื่อนไขที่เคยเกิดขึ้นกับแนวคิดและโครงการอันเกี่ยวเนื่องกับชุมชนเมืองที่ยั่งยืนในประเทศไทย เพื่อค้นหาและนำเสนอองค์ความรู้ ทางการออกแบบชุมชนเมืองที่ยั่งยืนในบริบทของไทย ด้วยหลักการและวิธีการที่มีความชัดเจน

ผลการวิจัยพบว่า ผลการศึกษาชิ้นนี้วางอยู่บนมุมมองของความพยายามในการค้นหาคำตอบเฉพาะที่เกิดขึ้นในบริบทของไทย ด้วยความพยายามที่จะศึกษาในแบบ สหสาขาวิชาที่เป็นเสมือนการนำวัตถุดิบหลากหลายชิ้นมาทำการตีให้แตกโดยละเอียด แล้วจึงทำการคัดเลือก หยิบยก และค้นหาหนทางของแนวคิดในระดับนามธรรม ซึ่งเป็นคำตอบว่าชุมชนเมืองที่ยั่งยืนของไทยคืออะไร แล้วจึงทำการประกอบออกมาเป็นวัตถุประสงค์รูปธรรมขึ้นมาใหม่ ซึ่งเป็นคำตอบว่าชุมชนเมืองที่ยั่งยืนของไทยมีการออกแบบอย่างไร แม้ว่าภาพรวมในผลของการศึกษาชิ้นนี้กล่าวได้ว่าครอบคลุมกับคำถามนำ และเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาทั้งหมดที่ได้วางไว้ในเบื้องต้น ที่มาจากความพยายามทำการศึกษาให้มีความชัดเจนและเชื่อถือได้มากที่สุดแล้วนั้น แต่ไม่สามารถกล่าวถึงการศึกษาชิ้นนี้ว่ามีความสมบูรณ์พร้อม เนื่องจากการที่ประกอบไปด้วยสาระสำคัญจากองค์ความรู้ในศาสตร์สาขาต่างๆ อย่างมากมาย อีกทั้งยังไม่ได้มีการศึกษาถึงชุมชนเมืองใดเมืองหนึ่งในประเทศไทยอย่างเป็นระบบ เพื่อนำเสนอหลักการและแนวคิดทางการออกแบบชุมชนเมืองที่ยั่งยืนอย่างชัดเจนในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง แต่ผลที่ได้ทั้งหมดจากการศึกษาชิ้นนี้ ก็กล่าวได้ว่าเป็นภาพรวมและเป็นแนวทางเริ่มต้นทั้งเนื้อหาสาระในส่วนที่ถูกต้องและอาจจะเป็นสิ่งที่ไม่ดีพลาดคลาดเคลื่อน เป็นเสมือนมิติทางปัญญาที่ได้รับการเปิดออกแล้ว ที่มีชั้นบันไดทอดยาวตรงหน้าต่อผู้ที่ต้องการแสวงหาปัญญาในขั้นที่สูงกว่า สามารถทำการก้าวข้ามจากฐานของการศึกษาชิ้นนี้ เพื่อการสร้างแนวคิดทั้งในระดับนามธรรมและสร้างวัตถุชิ้นใหม่ที่เป็นดังคำตอบรูปธรรมในแง่มุมอื่นมิติอื่นได้ต่อไป (สิงหนาท แสงสิงหนาท, 2545)

2.3.3 หลักการทางแนวคิดชุมชนเมืองที่พอเพียง

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ นำเสนอหลักการและแนวคิดทางกายภาพของชุมชนเมืองที่เหมาะสมกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อศึกษาและทำความเข้าใจถึงหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตั้งแต่หลักการ ที่มา พัฒนาการ บริบทอื่นๆที่เกี่ยวข้อง การนำมาประยุกต์ใช้ในสาขาวิชา

ต่างๆ เพื่อศึกษาและทำความเข้าใจถึงองค์ความรู้ทางการออกแบบชุมชนเมืองที่มีความสอดคล้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และค้นหาแนวทางในการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการออกแบบชุมชนเมือง และเพื่อค้นหาและนำเสนอแนวคิดทางกายภาพของชุมชนเมืองที่พอเพียง

ผลการวิจัยพบว่าข้อเสนอแนะ แนวคิดในการออกแบบเพื่อสร้างความพอเพียง ได้แก่ การสร้างสุนทรียภาพที่แสดงออกถึงความพอเพียงสำหรับหน่วยชุมชนทุกระดับ ในรูปของสภาพแวดล้อมที่แสดงออกถึงความเรียบง่ายในระดับชุมชนสภาพแวดล้อมที่แสดงออกถึงเอกลักษณ์ในระดับย่าน และสภาพแวดล้อมที่แสดงออกถึงความมีระเบียบในภาพรวมระดับเมือง

แนวคิดทางกายภาพของชุมชนเมืองที่พอเพียงที่ได้ทำการนำเสนอ มีแนวคิดที่ว่าความพอเพียงจะเกิดขึ้นจากการได้รับการสนองความจำเป็นในแต่ละลำดับขั้นในระดับที่พอดีกับศักยภาพของตนหรือระดับเท่าที่จำเป็น โดยการสร้างสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ส่งเสริมให้เกิดความพอเพียงในแต่ละลำดับขั้น เพื่อให้เกิดการดำรงชีวิตที่พอเพียง นำมาซึ่งพฤติกรรมที่พอเพียง อันจะนำไปสู่ความพอเพียงขั้นในจิตใจในที่สุด โดยแนวคิดทั้งหมดที่ทำการนำเสนอจะเป็นกลไกสำคัญในการสร้างสภาพแวดล้อมทางกายภาพสำหรับรองรับระบบเศรษฐกิจและสังคมที่พอเพียง ตามที่ได้กำหนดความมุ่งหมายในการวิจัยไว้แล้วในขั้นต้น และแนวคิดทางการออกแบบตลอดจนกระบวนการทั้งหมดที่ทำการวิจัยในครั้งนี้ จะทำหน้าที่เป็น “คำตอบ” สำหรับคำถามทุกคำถามที่ครอบคลุมประเด็นทั้งหมดที่ทำการวิจัยในครั้งนี้ (จักรสิน น้อยไร่ภูมิ, 2550)

2.4 กรณีศึกษาจากชุมชนต้นแบบ

2.4.1 ป่าชุมชนห้วยทรายขาว

บ้านทาป่าเปา ชุมชนต้นแบบโลกสีเขียว บ้านทาป่าเปา ตั้งอยู่หมู่ 6 ต.ทาปลาตึก อ.แม่ทา จ.ลำพูน ขึ้นชื่อว่าเป็นชุมชนที่เข้มแข็งและโดดเด่นด้านการจัดการทรัพยากรป่าไม้และต้นน้ำปัจจุบันมีประชากร 215 ครัวเรือน ซึ่งช่วยกันทำหน้าที่ในการดูแลปกป้องผืนป่าชุมชนห้วยทรายขาว พื้นที่ 13,000 ไร่ ได้รับรางวัลชนะเลิศการประกวดป่าชุมชน ระดับประเทศ ปี 2552 ได้รับโล่พระราชทานจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และรางวัลชนะเลิศระดับประเทศ รางวัลลูกโลกสีเขียว ปี 2545

ชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมของชาวยอง มีความผูกพันทางจิตวิญญาณกับทรัพยากรป่าอย่างลึกซึ้งสามารถพิสูจน์ให้เห็นถึงคุณภาพในการอยู่ร่วมกับป่าอย่างยั่งยืน ภายใต้สิทธิชุมชนซึ่งก่อรูปขึ้นจากสำนึกดั้งเดิมที่มีต่อทรัพยากรดิน น้ำ ป่า ส่งผลให้ต้นทุนของชีวิตไม่ถูกผนวกเข้าเป็นเขตป่าอนุรักษ์ แต่

มอบให้ชุมชนดูแลรักษาและใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนสืบไป ชาวบ้านทาปาเปาส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรทำนาและสวนลำไย ฝืนป่าของหมู่บ้านส่วนหนึ่งติดต่อกับอุทยานแห่งชาติขุนตาน ป่าชุมชนห้วยทรายขำนั้นมีพื้นที่รวมทั้งสิ้น 11,000 ไร่ ตั้งอยู่ในเขตป่าสงวนอำเภอแม่ทา พื้นที่เป็นทั้งหุบเขาและคดอย แบ่งเป็นพื้นที่อนุรักษ์ 8,000 ไร่ และป่าใช้สอย 3,000 ไร่ มีทรัพยากรป่าไม้อุดมสมบูรณ์ โดยเฉพาะไม้มีค่า เช่น ไม้แดง ไม้เต็ง และไม้สัก ในอดีตป่าฝืนนี้ถูกทำลายจากการลักลอบตัดไม้ การบุกรุกแผ้วถางเพื่อปลูกพืชเศรษฐกิจ เช่น ลำไย บวกกับสัมปทานทั้งไม้พื้นสำหรับรถจักรไอน้ำ และไม้หมอนรถไฟ ทำให้ฝืนป่าลดจำนวนลงไปมาก เมื่อสัมปทานหมดลง ชาวบ้านส่วนหนึ่งก็รุกเข้าทำไร่อ้อยซึ่งใช้ปุ๋ยและสารกำจัดแมลงในปริมาณสูงมาก จนดินและน้ำเสื่อมสภาพ นอกจากนี้ก็ยังคงมีการลักลอบตัดไม้อย่างต่อเนื่อง ทั้งจากชาวบ้านในท้องที่และจากนายทุนภายนอก จนฝืนป่ากว่าหมื่นไร่แทบโล่งเตียน เว้นแต่บนยอดคดอยที่สูงชันเท่านั้น ป่าห้วยทรายขำยังเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารที่สำคัญเมื่อป่าถูกรุกทำลาย ลำห้วยทรายขำที่เคยหล่อเลี้ยงชีวิตชาวบ้านทาปาเปาก็เหลือเพียงสายน้ำเล็กๆ ประกอบกับดินฟ้าอากาศที่แปรปรวน ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล ส่งผลให้ผลผลิตลดลง ชาวบ้านขาดแคลนน้ำกินน้ำใช้ แต่พอฝนหนักก็เกิดน้ำป่าหลาก พัดพาเอาบ้านเรือน สัตว์เลี้ยง เครื่องมือทำการเกษตรของชาวบ้านเสียหายไปเป็นจำนวนมาก ภัยธรรมชาติ ความแห้งแล้ง ความยากจนและหนี้สิน ทำให้ประชากรวัยแรงงานไปหางานทำนอกพื้นที่ จนหมู่บ้านเหลือเพียงเด็กและคนชรา ชาวบ้านจึงเริ่มตระหนักถึงสถานการณ์และหันมาทบทวนปัญหา เปิดเวทีชุมชนขึ้นเพื่อระดมความคิดเห็นทั้งผู้นำชุมชน แม่บ้าน และพระสงฆ์ เข้ามามีส่วนร่วมคิด บทสรุปบนเวทีช่วยให้ทุกคนเห็นภาพตรงกันว่า ภัยนะที่เกิดขึ้นเป็นเพราะป่าต้นน้ำถูกทำลาย และการทำลายนี้ ส่วนหนึ่งก็มาจากน้ำมือของคนในชุมชน เป็นบทเรียนสำคัญที่ทำให้ชุมชนเรียนรู้ถึงความผิดพลาดในอดีต จะแก้ไขอย่างไร? จะป้องกันไม่ให้ประวัติศาสตร์ซ้ำรอยได้อย่างไร? จะพลิกฟื้นความสมบูรณ์ของฝืนป่าให้กลับคืนมาได้ได้อย่างไร? ปัญหาเหล่านี้ต้องการการจัดการที่เหมาะสม และชาวบ้านก็ตัดสินใจเลือกการใช้องค์ความรู้และวิถีแห่งท้องถิ่น

การพลิกฟื้นฝืนป่าด้วยวิถีแห่งศรัทธา กระบวนการพลิกฟื้นวิกฤติ เริ่มจากการจัดตั้งกฎระเบียบการใช้ป่า กำหนดกิจกรรมฟื้นฟู เดินสายขอรับรองพูดคุยกับชาวบ้านที่ยังแผ้วถางรุกป่า เพื่อปลูกพืชเศรษฐกิจ เรียกร้องจนถึงใช้มาตรการห้ามปรามชาวบ้าน ที่มีอาชีพรับจ้างนายทุนตัดและซักลากไม้ ประสานงานรณรงค์เพื่อสร้างความเข้าใจให้ตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากร และหาแนวทางในการสร้างอาชีพเสริมให้กับผู้เสียประโยชน์ดังกล่าวข้างต้น ความเชื่อในพุทธศาสนากับความเชื่อดั้งเดิมของชาวบ้านทาปาเปา สามารถนำมาประยุกต์เข้าด้วยกันได้ "ผีขุนน้ำ" เปรียบเสมือนอารักษ์

หรือผู้ปกป้องรักษาต้นน้ำลำธารและป่าเขา คอยให้ความคุ้มครองผู้คนในหมู่บ้านให้อยู่เย็นเป็นสุข เมื่อความเชื่อทั้งสองผสานเข้าด้วยกัน จึงมีการสร้างศาลผีขุนน้ำไว้ในบริเวณทางเข้าป่าชุมชน มีพิธีบูชาบวงสรวงทุกปี รวมทั้งพิธีบวชป่า บ้านทาป่าเปาเป็นหมู่บ้านที่มีเขตติดต่อกับผืนป่าห้วยทรายขาวและเป็นหมู่บ้านอยู่ในสุด มีทางเข้าออกเพียงทางเดียว จึงช่วยลดภาระการดูแลรักษาป่าลงไปได้มาก และส่งผลให้ชาวบ้านช่วยสอดส่องดูแลป่าผืนนี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ด้วยเหตุนี้ จึงมีการกำหนดกฎเกณฑ์การใช้ป่าชุมชนให้ชัดเจนขึ้น มีการจัดตั้งกลุ่มอาสาสมัครลาดตระเวนป่าจำนวน 70 คน ออกปฏิบัติงานเดือนละ 1 ครั้ง บวกกับนักสังเกตการณ์รายวัน ซึ่งก็ได้แก่ชาวบ้านที่เข้าไปเก็บของป่านั่นเอง นักสังเกตเหล่านี้เคยสร้างวีรกรรมด้วยการนำเจ้าหน้าที่ตำรวจไปจับบริษัทยาสูบที่เข้าไปลักลอบลากไม้

สร้างอาชีพให้คนตัดไม้ หลังจากที่มีการห้ามปรามการลอบตัดไม้ ชาวบ้านก็ต้องมาทบทวนปัญหาว่าคนที่ถูกห้ามจะประกอบอาชีพอะไรทดแทน จะเปลี่ยนมือที่เคยทำลายให้กลายเป็นมือที่รักษาได้เช่นไรก็หมายความว่า ต้องให้คนเหล่านี้มีกินมีใช้อย่างเพียงพอ

"การสร้างเสริมอาชีพเริ่มด้วยการตั้งกลุ่มออมทรัพย์ คนมีฐานะดีหน่อยก็เอาเงินมาฝาก เอามารวมกันเป็นกลุ่มก้อนใหญ่ ทำกันมาตั้งแต่ปี 2541 ตอนนี้องค์ออมทรัพย์มีเงินออมอยู่ล้านกว่าบาทก็นำมาช่วยคนที่ต้องหมดอาชีพ โดยให้กู้ยืมไปทำกิน เช่น อายุมไปซื้อเครื่องมือทางการเกษตร คณะกรรมการก็จะดูว่าเขาทำจริงหรือไม่ โดยมีเงื่อนไขชนิดหน่อยว่าให้ไปแล้วจะร่วมรักษาป่ากับเราได้ไหม ที่ผ่านมาก็ให้ความร่วมมือกันดี" ไพบูลย์ จำหงษ์ กำนันตำบลทาปลาดุก เล่าถึงแนวทางการช่วยเหลือผู้ที่ต้องหมดรายได้จากการตัดไม้ในป่ากลุ่มออมทรัพย์เป็นการเริ่มต้นที่เดินคู่ขนานไปกับการรักษาป่า ซึ่งเริ่มทำมาตั้งแต่ปี 2535 แต่เป็นรูปธรรมในปี 2537 และ และเมื่อป่าฟื้นตัวได้ระยะหนึ่งชาวบ้านก็กันพื้นที่ออกเป็น 2 ส่วน คือป่าอนุรักษ์กับป่าใช้สอย และแม้ว่าจะเป็นป่าใช้สอยก็จะมี การตัดไม้ นอกจากอนุญาตให้เก็บผลผลิตจากป่าได้ เช่น เห็ดถอบ เห็ดเผาะ หน่อไม้ สมุนไพรนานาชนิด กระทั่งปูในลำห้วยที่มีจำนวนมากขึ้นเมื่อลำห้วยไม่แห้งเหือดอีกต่อไป

เมื่อเหลือจากกิน ก็ต้องคิดหาทางแปรรูปเอาไปขาย ชุมชนจึงมีการจัดตั้งกลุ่มแม่บ้านเพื่อจัดการเรื่องนี้ และเพื่อให้กระบวนการจัดการเป็นไปอย่างมีระบบตั้งแต่เริ่มต้น จึงได้มีการสำรวจชนิดของพรรณไม้ เห็ด และสมุนไพร รวมทั้งประเมินรายได้ของหมู่บ้านเพื่อสร้างความตระหนักของคุณค่าจากผืนป่า พบว่าแต่ละครัวเรือนมีรายได้จากการเก็บผลผลิตจากป่ามาขายมีรายได้ประมาณ 20,000 บาท ต่อปี ถ้าคิดเป็นมูลค่ารวม ทั้งหมู่บ้านจะมีรายได้รวมเป็นจำนวน 1,435,000 บาทต่อปี ป่าห้วยทรายขาวในวันนี้ ไม้ส่วนใหญ่ยังไม่โตเต็มที่ แต่ก็ขึ้นเบียดกันหนาแน่น ไม้จำพวกเฟิร์นที่ต้องการความชื้นสูงพบเห็นได้ทั่วไป ทั้งบนคาบไม้และบนพื้นดิน เดินลาดลงไปในหุบเขาก็จะพบความชุ่มชื้น

มีตาน้ำใสไหลรินๆ ที่รวมเป็นสายน้ำ แล้วเป็นลำห้วยทรายขาว จากนั้น รวมตัวเป็นน้ำแม่กวงที่หล่อเลี้ยงคนทั้งเมืองลำพูน

น้ำอุดมสมบูรณ์แล้ว ชาวบ้านก็เริ่มมองเรื่องสุขอนามัย มีการจัดการสิ่งแวดล้อมในหมู่บ้าน อย่างเป็นระบบ ทุกสัปดาห์จะมีรถเก็บขยะมาจัดเก็บในหมู่บ้าน มีการแยกขยะจัดการให้เหมาะสม โดยจัดการกับขยะที่สามารถนำไปใช้เพื่อสร้างรายได้ และรายได้ก็นำเข้าเป็นกองทุนเก็บขยะ เป็นค่าน้ำมันรถขนขยะและเบี้ยเลี้ยงคนทำงาน ในชุมชนมีเตาเผาขยะขนาดย่อม และมีแนวโน้มในการปรับปรุงวิธีการจัดเก็บและทำลายขยะให้ดีขึ้นในอนาคต

สืบทอดความรู้สู่คนรุ่นใหม่ เยาวชนในหมู่บ้านเริ่มบทบาทด้านการอนุรักษ์ ด้วยการร่วมกันตั้งกลุ่มเยาวชนอนุรักษ์ทรัพยากรป่า ปัจจุบันมีสมาชิกจำนวน 80 คน ทำหน้าที่ช่วยเป็นหูเป็นตาสอดส่องดูแลพร้อมศึกษาหาความรู้ ส่วนโรงเรียนในหมู่บ้านได้ใช้ป่าห้วยทรายขาวเป็นแหล่งเรียนรู้ พาเด็กๆ เข้าสู่ห้องเรียนธรรมชาติ โดยเริ่มจากครอบครัว เช่น พ่อแม่สอนลูกๆ ในระหว่างเข้าเก็บผลผลิต ช่วยให้เด็กๆ ซึมซับเรื่องเหล่านี้ เป็นการสร้างสำนึกให้เด็กๆ ได้ตระหนักเรื่องคุณค่าของป่าอันเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารและสิ่งแวดล้อม เด็กๆ ได้มีโอกาสเรียนรู้กับกลุ่มหมอยาพื้นบ้าน จนรู้จักใช้สมุนไพรพื้นบ้านรักษาสุขภาพ ไม่ว่าจะป่วย กวาวเครือขาว สามสิบสองประดง ม้ากระทืบโรง เป็นการวางพื้นฐานแนวคิดการพึ่งพาตนเองไว้ตั้งแต่เด็กๆ ปัจจุบันมีการแปรรูปสมุนไพรไปเป็นสินค้าของหมู่บ้าน เช่น ยาหอม ยาหม่อง เป็นต้น และยังมีแพทย์แผนโบราณที่ชุมชนยังคงสืบทอดไว้อยู่ ได้แก่ การนวดแบบดอกเสี้ยน

เชื่อมั่นในศักยภาพ หลังจากช่วยกันฟื้นฟูป่าเป็นเวลานาน จนความอุดมสมบูรณ์กลับคืนมา แต่แล้ววันหนึ่งในเดือนสิงหาคม ปี 2544 กลับมาประกาศมาว่า ภาครัฐต้องการผนวกพื้นที่ป่าห้วยทรายขาวให้เป็นส่วนหนึ่งของอุทยานแห่งชาติขุนตาน เนื่องจากพื้นที่ป่าห้วยทรายขาวอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ชาวบ้านไม่เห็นด้วย ชุมชนทำเรื่องคัดค้าน โดยในระยะแรก ทำหนังสือร้องเรียนแต่ก็ไม่ได้มีความคืบหน้า ในที่สุดจึงรวมตัวกันตั้งตำบลทาบลาตุกและขอเข้าชี้แจงกับทางการ ให้ได้เข้าใจสถานการณ์ว่า ชาวบ้านได้ดูแลป่ามาอย่างดีเป็นเวลานานนับสิบปี และได้ใช้ประโยชน์จากป่าอย่างยั่งยืน โดยไม่ทำลาย จึงขอให้ชาวบ้านได้จัดการป่าตนเองในฐานะของป่าชุมชนต่อไป เมื่อกรมป่าไม้และทางอำเภอแม่ทาได้ฟังเหตุผลของชาวบ้าน ตลอดจนถึงไปดูพื้นที่ จึงได้มีการทำหนังสือตกลงกันระหว่างเจ้าหน้าที่ป่าไม้กับชุมชน โดยขอรับรองให้ป่าห้วยทรายขาวเป็นป่าชุมชนของชาวบ้านอย่างถูกต้อง

บ้านทาป่าเปากลายเป็นแบบอย่างอันดี ในการรักษาป่าชุมชนให้กับหมู่บ้านอื่น แกนนำบ้านทาป่าเปาถือประสบการณ์นี้เป็นบทเรียนที่มีค่า มีการเชิญชุมชนที่ยังไม่เข้มแข็งมาร่วมแลกเปลี่ยน

ความรู้ และแนะนำรูปแบบการบริหารจัดการป่า เพื่อนำไปปรับประยุกต์ให้เหมาะสมกับพื้นที่ของตนเอง

"เรารักษาป่า ไม่ใช่เพื่อว่าจะเอาไม้มาทำประโยชน์ เรารักษา เพราะเป็นป่าต้นน้ำที่จะเลี้ยงชีวิต เลี้ยง การเกษตรอย่างยั่งยืนต่อไป" กำนันไพบูลย์ จำหงษ์ กล่าว

ความสามัคคีของชาวบ้านทาป่าเปาที่ช่วยกันดูแลป่าชุมชนห้วยทรายขาว สามารถสร้างความเชื่อมั่นให้กับภาครัฐ จนสามารถรักษาผืนป่าอันเปรียบเสมือนทองแผ่นใหญ่ของชุมชนไว้ได้ ความสำเร็จต่างๆ ที่ผ่านเข้ามาเป็นขั้นตอนสร้างความภูมิใจให้กับชาวบ้านเอง จากความแห้งแล้งมาเป็นความชุ่มชื้น จากความสิ้นหวังมาสู่ชีวิตที่เต็มไปด้วยความหวัง นับจากนี้ ลำห้วยทรายขาวจะไม่มีแห้งเหือดอีก トラบเท่าที่ชุมชนบ้านทาป่าเปาสามารถรักษาศักยภาพแห่งความเข้มแข็งนี้ไว้ได้ตลอดไป

"หมู่บ้านนี้มีความหวังเห็นรักผืนป่าเป็นทุนเดิม และการพัฒนาจะยั่งยืนต้องมาจากภายใน และเราเชื่อว่าหมู่บ้านนี้มีความเข้มแข็งและสิ่งที่เขาต้องการ คือด้านนวัตกรรม การพัฒนาฝีมือ ที่ผ่านมาระยะทำโครงการสร้างฝาย และแท็งก์เก็บน้ำ ในชุมชนนี้มาก่อน ชาวบ้านก็ไม่ต้องรอน้ำฝนจากฟ้า ก็ปลูกพืชอายุสั้นได้ และขอบคุณมูลนิธิชัยพัฒนาที่เข้ามาช่วยเหลือให้เป็นรูปเป็นร่าง โดยตอนนี้เราเข้ามาสู่การพัฒนาในระดับที่ 3 คือทำให้ชุมชนเข้มแข็งไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน เน้นส่งเสริมให้ชาวบ้านรวมกลุ่ม ต่อยอดสิ่งต่างๆ ที่โครงการได้เข้ามาอบรม เช่น อิฐบล็อกประสาน การทำคูกัก น้ำข้าวกลอง ให้เจริญก้าวหน้า พร้อมส่งเสริมกลุ่มต่างๆ ให้เกิดความเข้มแข็งมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม"

ก่อนปี พ.ศ. 2537 ที่ชาวบ้านเดือดร้อนเรื่องน้ำ ทั้งน้ำกินและน้ำใช้ในการเกษตร มีการลักขโมยและภาครัฐประกาศเป็นพื้นที่สีชมพู ต่อมาเราก็ใช้ความสัมพันธ์ของ บ้าน วัด โรงเรียน นั่นคือ "บวร" มาแก้ปัญหาเรื่องน้ำและการตัดไม้ทำลายป่า มีการทำประชาคมและ ทุกคนเห็นพ้องว่าจะอนุรักษ์ป่าต้นน้ำเพื่อการเกษตร จึงลงมือทำ มีกฎหมายหมู่บ้าน ข้อห้ามในการตัดไม้ ฝายฝั้นก็ปรับ ส่งผลให้ป่าค่อยๆ ฟื้นตัวและตั้งกองทุนออกทรัพย์ มีเป้าหมายเพื่อช่วยเหลือคนเลิกตัดไม้ทำลายป่า เช่น ให้อุปกรณ์ เพื่อซื้ออุปกรณ์การเกษตร

นอกจากนี้ยังทำฝายตามแนวพระราชดำริ มี 3 แบบคือ ฝายภูมิปัญญา ใช้ไม้ไผ่ในป่าดักตะกอน ฝายหินก่อ และ ฝายคอนกรีต ที่ช่วยกักเก็บน้ำ ทำให้ป่าชุ่มชื้น จนได้รางวัลปี พ.ศ. 2545 ในโครงการลูกโลกสีเขียว เป็นความสำเร็จและเป็นขวัญกำลังใจให้ชาวบ้าน และป่าก็ให้ผลตอบแทน มีของป่า หน่อไม้ เห็ด พืช ผัก สมุนไพร ต่างๆ เหลือกก็ขายเป็นรายได้เสริม ชาวบ้านจึงรักป่า

"อาชีพหลักของชาวบ้านคือเกษตรกร แต่ก่อนหมู่บ้านเราเดือดร้อนเรื่องความเป็นอยู่ รายได้ไม่ถึง 23,000 บาทต่อปีต่อครอบครัว ตอนนั้นเราเกินจุดนั้นมาแล้ว หลังนั้นอนำเอาเศรษฐกิจพอเพียง

และการอนุรักษ์ป่าของในหลวงมาใช้ ชุมชนก็เห็นความสำคัญว่า น้ำเป็นปัจจัยที่ชุมชนต้องใช้และหล่อเลี้ยงพืชไร่ต่างๆ น้ำมาจากป่าต้นน้ำ เราจึงไม่ทำลายป่า" นายไพบูลย์ จำหงษ์ วัย 64 ปี อดีตกำนันแทนบทองค์แห่งบ้านทาป่าเปา ปัจจุบันนั่งตำแหน่งหัวหน้าศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านทาป่าเปากล่าว (รางวัลลูกโลกสีเขียว, 2545)

2.4.2 ชุมชนต้นน้ำน่าน

จังหวัดน่านเป็นเมืองชายแดนแห่งล้านนาตะวันออก มีแผ่นดิน ภูเขา ผืนน้ำที่มีความหลากหลายของสิ่งมีชีวิต แหล่งสัตว์น้ำ พืชพรรณ ต้นน้ำสายใหญ่ หล่อเลี้ยงผู้คนจังหวัดน่าน ไหลสู่เขื่อนสิริกิติ์ ก่อนไหลไปรวมกับแม่น้ำเจ้าพระยา คนในพื้นที่ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม มีแหล่งชุมชนเกษตรที่แสดงให้เห็นวิถีการดำเนินชีวิต วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี และคงความเป็นอยู่ของชนบท เช่น การทำนาข้าว ที่ผสมกลมกลืนกับธรรมชาติที่มีทัศนียภาพที่สวยงามเนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นป่าเขา และพื้นที่ที่เหมาะสมแก่การเพาะปลูกมีจำกัด เกษตรกรไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง ประกอบกับนโยบายและมาตรการส่งเสริมของภาครัฐตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันเช่น โครงการส่งเสริมการปลูกพืชเศรษฐกิจ การประกันรายได้ และรับจํานําสินค้าเกษตร ฯลฯ มีส่วนทำให้เกิดการขยายพื้นที่เพาะปลูก จนเกินระดับที่ควบคุมได้ ปัจจุบันจังหวัดน่านมีพื้นที่ปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ที่มีการขยายตัวเกือบหนึ่งล้านไร่ (สำนักงานเกษตรจังหวัดน่าน, 2553) พื้นที่ป่าไม้ที่ยังคงสภาพสมบูรณ์มีจำนวนน้อย นอกนั้นเป็นป่าเสื่อมโทรมมีแนวโน้มกลายเป็นพื้นที่เกษตรกรรมพืชเศรษฐกิจ ที่ได้รับการส่งเสริมให้ปลูกอย่างต่อเนื่องคือ ข้าวโพด และยางพารา

ปัจจุบันพื้นที่ป่าต้นน้ำน่านกำลังเผชิญกับปัญหาการบุกรุกป่าเพื่อเพิ่มพื้นที่ทำกิน ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม ภัยพิบัติทางธรรมชาติ ดินถล่ม น้ำหลากอุทกภัยรุนแรงซ้ำซาก และน้ำแล้ง เนื่องจากดินไม่สามารถกักเก็บน้ำไว้ได้ อากาศเสียจากหมอกควัน ดินเสื่อมด้วยสารตกค้างจากการใช้สารเคมีเกษตรเข้มข้น แหล่งน้ำปนเปื้อนสารเคมี

ปัญหาของต้นน้ำน่านไม่เพียงเป็นปัญหาของคนในพื้นที่เท่านั้น แต่เป็นสถานการณ์ปัญหาที่สำคัญของประเทศด้วยเช่นกัน เนื่องจากพื้นที่ป่าลดลง และดินไม่สามารถกักเก็บน้ำไว้ได้ ทำให้ปริมาณน้ำหลากสู่ปลายน้ำ ซึ่งหมายถึงอุทกภัยรุนแรง และปัญหาอื่นๆ ที่ตามมาเช่น สุขภาพ และปัญหาสังคมอื่น ๆ มีมากที่จะส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจและสังคมในอนาคต

แม่น้ำน่าน คือ ต้นน้ำสายสำคัญที่เป็นหนึ่งในต้นกำเนิดของแม่น้ำเจ้าพระยา แต่การคุกคามป่าไม้จากการปลูกพืชเชิงเดี่ยวเพื่อป้อนอุตสาหกรรมทำให้พื้นที่ป่าหายไปอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้ปัญหาภัยแล้งทวีความรุนแรงมากขึ้น และเมื่อฤดูฝนมาถึงพื้นที่ต้นน้ำก็จะไม่สามารถกักเก็บน้ำไว้ได้ ส่งผลให้เกิดน้ำท่วมในหลายจังหวัดตั้งแต่ต้นน้ำจนถึงปลายน้ำ ปัญหาป่าไม้ของน่านจึงเป็นปัญหาของประเทศไทย ไม่ใช่เพียงปัญหาของจังหวัด

แต่ไม่ใช่ทุกระบบการเกษตรส่งผลกระทบบ่อย่างรุนแรงต่อระบบนิเวศ ยังมีการเกษตรอีกแนวทางหนึ่งที่ตั้งอยู่บนการสร้างสมดุลระหว่างการสร้างผลผลิตและการรักษาระบบนิเวศ แนวทางนี้มีตัวอย่างจริงอยู่ที่ชุมชนต้นน้ำน่าน ชุมชนต้นแบบโคกหนองนา โมเดล บนพื้นที่ 60 ไร่ ที่หมู่ 6 บ้านค้อ ตำบลศรีภูมิ อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน ดังภาพที่ 3 เป็นตัวอย่างให้กับเกษตรกรปรับเปลี่ยนรูปแบบการทำเกษตร การจัดการน้ำ และการฟื้นฟูป่าต้นน้ำ ซึ่งเป็นทางออกของวิกฤตภัยแล้งและปัญหาเขาหัวโล้นที่เกษตรกรทุกคนสามารถร่วมกันทำได้

ภาพที่ 5 ชุมชนต้นน้ำน่าน ชุมชนต้นแบบโคกหนองนา โมเดล บนพื้นที่ 60 ไร่ ที่หมู่ 6 บ้านค้อ ตำบลศรีภูมิ อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน

ที่มา : (ศูนย์บูรณาการเทคโนโลยีเพื่อการแก้ไขปัญหาประเทศ, 2559)

ชุมชนต้นน้ำน่าน “ภัยแล้ง เราไม่เคยแล้ง” ท่ามกลางอากาศที่ร้อนระอุของฤดูร้อนและภัยแล้งที่ทวีความรุนแรงกว่าทุกปี ชุมชนต้นน้ำน่านยังคงความชุ่มชื้น เขียวขุ่ม เต็มไปด้วยพืชผักผลไม้ 5 นานาชนิด คุณกุล ปัญญาวงศ์ ผู้อำนวยการโครงการชุมชนต้นน้ำน่าน เล่าถึงความเป็นมาของการทำ

เกษตรกรรมเชิงนิเวศที่นี้ว่าต้องการให้เป็นจุดเริ่มต้นของการฟื้นฟูป่าต้นน้ำน่าน และการเปลี่ยนแปลง ที่ทำได้จริง ดังที่ชุมชนต้นน้ำน่านทำสำเร็จมาแล้ว

สถานที่ในอดีตเป็นสวนยางพารา อายุ 4 ปี ปลูกบนพื้นที่ที่ปรับจากสวนผลไม้ แต่เดิมดินมีความเป็นด่างมาก เนื่องจากมีสารเคมีตกค้างทั้งในดินและในแหล่งน้ำ พืชน้ำไม่มีความหลากหลาย ผืนดินเต็มไปด้วยวัชพืชเพียงชนิดเดียว ไม่มีความหลากหลายทั้งพืชและสัตว์ คุณกมลจึงเริ่มด้วยการปลูกต้นไม้ในต้นฤดูฝน ฟื้นฟูป่า ปล่อยให้ต้นไม้ที่มีรากมีเมล็ดอยู่ในดินเติบโต ซึ่งมีประมาณ 25 ชนิด บางชนิดเป็นสมุนไพร จากนั้นจึงหาไม้มาปลูกเพิ่ม ตามแนวคิดป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง ปลูกป่า 5 ระดับ เพื่อกิน เพื่อใช้ สร้างที่อยู่อาศัย และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม ต่อมาจึงปรับสภาพพื้นที่ให้เหมาะสมกับการเก็บน้ำ ด้วยการขุดหนอง คลอง และปรับนาให้เป็นคันนากว้างและลึก มีคลองไส้ไก่ขนาดเล็กเพื่อกระจายความชุ่มชื้นในดิน บริเวณหัวคันนาจะปลูกพืชผักสำหรับกินใช้ ในนาจะมีปลาและกุ่มฝอย มีการปลูกถั่วเพื่อเก็บกิน และไถกลบเป็นปุ๋ยพืชสด ผลที่ได้คือมีสิ่งมีชีวิตเพิ่มขึ้น ทั้งนก กระรอก แมลง ในเวลาไม่ถึง 3 ปี รวมถึงคืนความอุดมสมบูรณ์ของป่าเพื่อกักเก็บและจัดการน้ำได้ สามารถทำเกษตรกรรมเชิงนิเวศได้อย่างสมบูรณ์

กักเก็บน้ำอย่างยั่งยืนด้วยป่าและเกษตรกรรมเชิงนิเวศ การจัดการน้ำอย่างยั่งยืนดังที่ชุมชนต้นน้ำน่านทำจนประสบความสำเร็จนั้นทำได้ด้วยการออกแบบให้มีพื้นที่กักเก็บน้ำ โดยคำนวณปริมาณน้ำฝนที่ตกลงมาให้เหมาะสม พร้อมการคำนวณการสูญเสียน้ำจากการระเหย เพียงพอสำหรับทั้งการเกษตรและอุปโภคบริโภค โดยโมเดลที่ชุมชนต้นน้ำทำนั้น นอกจากกักเก็บไว้ในหนองน้ำแล้วยังมีการกักเก็บน้ำด้วยการปลูกต้นไม้ ทำนาด้วยการยกหัวคันนาสูงเพื่อเก็บไว้ในรูปแบบของนาข้าว ทำคลองไส้ไก่กระจายน้ำไปตามพื้นที่ สิ่งที่สำคัญที่สุดคือการปลูกป่า เนื่องจากคุณสมบัติและความหลากหลายของพืชจะช่วยอุ้มน้ำได้มากกว่า หัวใจของการทำเกษตรของชุมชนต้นน้ำน่าน คือเกษตรกรรมเชิงนิเวศ ที่เน้นถึงความสำคัญของวิถีธรรมชาติ ไม่ใช้สารเคมีหรือยาฆ่าหญ้า เนื่องจากยาฆ่าหญ้าจะฆ่าสิ่งมีชีวิตในดินด้วย

ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเกษตรกรรมเชิงนิเวศ ความร่วมมือของเกษตรกรและอาสาสมัคร ชุมชนต้นน้ำน่าน คือ ศูนย์การเรียนรู้ที่เปิดให้อาสาสมัครทั้งคนไทยและคนต่างชาติ จากทุกพื้นที่ทั่วโลก มาร่วมกันศึกษาวิถีเกษตรกรรมเชิงนิเวศ และการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน

ปรากฏการณ์เอลนีโญทำให้โลกต้องเผชิญกับภัยแล้งที่รุนแรง ทางออกของเขาหัวไลน์และการแก้ปัญหาภัยแล้งอย่างยั่งยืนคือการฟื้นฟูป่าต้นน้ำ และการทำเกษตรกรรมเชิงนิเวศที่รักษาผืนดินและผืนน้ำ ซึ่งเกษตรกรทุกคนสามารถปรับเปลี่ยนใช้ได้จริง ดังที่ชุมชนต้นน้ำทำจนสำเร็จจริง

หลังจากที่คณะรัฐมนตรี และคณะทีมงานหลายๆกระทรวงเดินทางมาตรวจเยี่ยมและดูงานความสำเร็จในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการบริหารจัดการน้ำโดยชุมชนตามแนวพระราชดำรินในพื้นที่ต้นแบบของจังหวัดน่าน ที่ดำเนินการส่งเสริมสนับสนุนโดยมูลนิธิแม่ฟ้า

หลวงในพระบรมราชูปถัมภ์ ทำให้ชาวบ้านหลายฝ่ายได้รับทราบปัญหาความทุกข์ความยากของคน นานอย่างแท้จริง ประเด็นปัญหาที่สำคัญที่สุดนั้นก็คือ “เรื่องน้ำ” ซึ่งเป็นเรื่องที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ทรงรับสั่งให้ความสำคัญทั้งน้ำอุปโภค บริโภคและน้ำเพื่อการเกษตร ในจังหวัด นานมีแหล่งน้ำต้นทุนที่เกิดจากการดูแลรักษาป่าต้นน้ำมีทั้งแปลงเล็กแปลงน้อยและขนาดใหญ่คละเคล้ากันไปขึ้นอยู่กับลักษณะภูมิประเทศของแต่ละชุมชน ตลอดถึงความเข้มแข็งการมีส่วนร่วมของชุมชนจะไม่เหมือนกัน แต่ที่สำคัญชุมชนที่ดูแลรักษาป่าต้นน้ำเป็นอย่างดีก็จะมีน้ำกินใช้ตลอดปี และบางชุมชนไม่ดูแลป่าต้นน้ำก็จะขาดแคลนน้ำ

มีหลายชุมชนในป่าต้นน้ำนานที่ดูแลป่าดูแลทรัพยากรธรรมชาติเป็นอย่างดีแต่ขาดแคลนน้ำกิน น้ำใช้ น้ำการเกษตร เนื่องจากไม่มีระบบจัดการน้ำที่ดี เช่น ฝาย คลองส่งน้ำ หรือมีระบบน้ำแต่ใช้การไม่ได้หรือได้บางส่วนแต่ไม่ครอบคลุมพื้นที่ทั้งหมดของชุมชน ลักษณะชุมชนอย่างนี้มีมากในจังหวัด นาน ชุมชนบางแห่งใช้ภูมิปัญญาสร้างด้วยวัสดุธรรมชาติตามในท้องถิ่น เป็นต้นว่าฝายไม้ที่ตัดต้นไม้ในป่ามาสร้างและนำมาใช้ซ่อมแซมกันทุกปี บางที่ต้องใช้ไม้จากป่าปีละหลายพันลำคิดเป็นมูลค่ารวมกันทั้งจังหวัดมีค่ามากมายมหาศาล ทิ้งๆทิ้งขว้างมันสร้างความเสียหายแก่ผืนป่าไม้น้อยแต่ก็ต้องทำเนื่องจากไม่มีทางเลือกใหม่ที่ดีกว่านี้

จังหวัดนานในหลายพื้นที่ที่พร้อมใจกันทำสำเร็จก็สามารถ พออยู่พอกิน อยู่ร่วมกับป่าได้อย่างยั่งยืน จึงเกิดแนวคิด “นานโมเดล” ที่เป็นตัวอย่างจากเรื่องราวชีวิตจริงของชาวบ้านในชุมชนป่าต้นน้ำ ที่อยากแก้ไขปัญหาของตนเอง ให้มีน้ำ มีพื้นที่ทำกินที่เหมาะสมต่อการเพาะปลูก และไม่บุกรุกป่า ดำเนินการโดยชาวบ้านด้วยตนเอง บริหารจัดการเอง โดยน้อมนำเอาหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และองค์ความรู้ตามแนวพระราชดำริมาปรับใช้ในพื้นที่ ภายใต้โครงการบูรณาการแก้ไขและพัฒนาพื้นที่จังหวัดนานตามแนวพระราชดำริหรือโครงการปิดทองหลังพระ จังหวัดนาน ถอดแบบอย่างจากพื้นที่ทรงงานของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีโครงการการพัฒนาออยตุงจังหวัดเชียงราย น้อมนำมาโดยมูลนิธิแม่ฟ้าหลวงในพระบรมราชูปถัมภ์ ดังปรากฏเป็นรูปธรรม ในพื้นที่ต้นแบบ เช่น บ้านน้ำป่าก ต.ตาลชุม อ.ท่าวังผา บ้านยอด ต.ยอด อ.สองแคว และพื้นที่ ต.ขุนน่าน อ.เฉลิมพระเกียรติ จ.นาน (รัตนศิริ กิตติก้อนางค์, 2559)

2.4.3 แม่กำปอง

บ้านแม่กำปอง อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ เป็นหมู่บ้านเล็กๆ ตั้งอยู่ท่ามกลางขุนเขา ท่างไกลความเจริญแต่มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ มีลำธารไหลผ่านหมู่บ้าน และป่าไม้ที่สมบูรณ์ สภาพอากาศเย็นสบายตลอดปี ส่งผลให้ชาวบ้านมีแหล่งน้ำใช้ในการบริโภคและทำการเกษตร ได้ตลอดทั้งปี นอกจากนี้ปริมาณน้ำยังมีมากพอสำหรับการสร้างฝายกั้นน้ำนำมาปั่นเป็นพลังงาน กระแสไฟฟ้าใช้ในหมู่บ้านตั้งแต่ปี พ.ศ. 2526 เป็นต้นมา ด้วยความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาตินี้เอง

ทำให้หมู่บ้านแม่กำปองเริ่มมีนักท่องเที่ยวแวะเวียนมาเยี่ยมเยือน จนกระทั่งเมื่อปลายปี พ.ศ. 2543 แม่กำปองได้เปิดหมู่บ้านเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์อย่างเต็มรูปแบบ อย่างไรก็ตาม การเปิดหมู่บ้านเป็นแหล่งท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหาตามมามากมาย ไม่ว่าจะเป็นปัญหาขยะมูลฝอย ต้นพืชถูกเหยียบย่ำ สิ่งแวดล้อมถูกทำลาย และความปลอดภัยบนท้องถนนลดน้อยลง เพราะมีรถสัญจรไปมา มากขึ้น ทำให้ชาวบ้านตระหนักว่าถ้าไม่มีการจัดการที่ดีและกำหนดกฎเกณฑ์ให้นักท่องเที่ยวได้ปฏิบัติตามแล้ว ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมของหมู่บ้านอาจเสื่อมสลาย ด้วยเหตุนี้ในปี พ.ศ.2544 นายพรหมมินทร์ พวงมาลา ผู้ใหญ่บ้านแม่กำปอง คณะกรรมการหมู่บ้าน และชาวบ้าน จึงริเริ่ม “โครงการวิจัยรูปแบบการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แบบยั่งยืนบ้านแม่กำปอง” ขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาวะการณ์ด้านการท่องเที่ยวของหมู่บ้านแม่กำปอง ค้นหาองค์ความรู้และศักยภาพชุมชนในด้านการท่องเที่ยว ตลอดจนกำหนดรูปแบบการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แบบยั่งยืน เริ่มด้วยการเตรียมความพร้อมชุมชน

นายพรหมมินทร์กล่าวว่า “การท่องเที่ยวที่คิดริเริ่มโดยชุมชนและบริหารจัดการโดยชุมชนเป็นเรื่องใหม่และเป็นสิ่งที่ยากสำหรับชุมชน เพราะชาวบ้านทุกคนไม่มีประสบการณ์ในเรื่องการบริหารจัดการท่องเที่ยวมาก่อน” การทำวิจัยจึงเป็นเครื่องมือที่จะช่วยฝึกให้ชาวบ้านเกิดกระบวนการคิดและทำงานที่เป็นระบบ อันจะนำไปสู่การพัฒนาชุมชนในทิศทางที่ถูกต้อง โดยวิจัยครั้งนี้การช่วยเหลือสนับสนุนความรู้ การอบรม คำแนะนำในการทำวิจัยและงบประมาณจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

“การทำวิจัยของชุมชนในครั้งนี้จะมุ่งเน้นในเรื่องการจัดการทรัพยากร การหาทุนเดิมในชุมชนเพื่อนำข้อมูลไปกำหนดแนวทางพัฒนาชุมชนในอนาคต” นายพรหมมินทร์กล่าว และว่า การที่คนในชุมชนรู้ปัญหาของตนเองจะทำให้ผลการวิจัยตรงกับความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง

ขั้นตอนแรกในการทำวิจัย ชาวบ้านช่วยกันรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นของหมู่บ้าน ซึ่งพบว่าหมู่บ้านแม่กำปองเป็นชุมชนเล็กๆ ก่อตั้งมากกว่า 100 ปี ชื่อหมู่บ้านถูกตั้งขึ้นตามชื่อดอกกำปองที่มีอยู่ในหมู่บ้านเป็นจำนวนมากปัจจุบันมีจำนวนครัวเรือนทั้งหมดประมาณ 130 ครัวเรือน อาชีพหลักของชาวบ้านคือการเก็บเมี่ยง (ใบชาชนิดหนึ่ง) บนยอดดอยมาขาย การตั้งบ้านเรือนของชาวบ้านจะแบ่งออกเป็น 6 กลุ่ม หรือ 6 ปาง (ชาวบ้านเรียก “กลุ่ม” ว่า “ปาง”) ได้แก่ ปางกลาง ปางนอก ปางโตน ปางขอน ปางโน 1 และปางโน 2 (การตั้งชื่อจะตั้งตามตำแหน่งของปางที่ตั้งอยู่ เช่น ปางนอกคือส่วนที่อยู่ด้านหน้าสุดของหมู่บ้าน)

เมื่อได้ข้อมูลเบื้องต้นของหมู่บ้านแล้ว คณะวิจัยชาวบ้านได้ช่วยกันแบ่งกระบวนการวิจัยออกเป็น 3 ช่วง ช่วงแรกคือ การประชุมเตรียมความพร้อมของคณะวิจัยเพื่อการจัดทำแผนงานการทำงานของทีมของหมู่บ้าน ช่วงสองคือ การสรุปบทเรียนการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในช่วงที่ผ่านมา และจัดทำประชาพิจารณ์กฎระเบียบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และช่วงสุดท้ายคือการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และการคืนความรู้สู่ชุมชน โดยทั้งหมดนี้จะใช้เวลาในการศึกษา 2 ปี เพื่อสร้างความเข้าใจไปในทิศทางเดียวกันให้กับคนในชุมชน คณะวิจัยชาวบ้านก็เริ่มพูดคุยปรึกษาหารือกันระหว่างผู้นำชุมชนกับชาวบ้านทั้ง 6 ปาง โดยจะมีการนัดประชุมในทุกวันพระเพื่อจะได้ไม่รบกวนเวลาทำมาหากินของชาวบ้าน (เนื่องจากประเพณีของชาวล้านนาจะไม่ทำงานในวันพระเพราะเป็นวันรักษาศีล) ปัญหาแรกที่ชาวบ้านหยิบยกขึ้นมาปรึกษากันคือ เนื่องจากการเปิดหมู่บ้านให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวส่งผลกระทบต่อหลายประการชาวบ้านจะยังเห็นด้วยกับการเปิดหมู่บ้านเป็นแหล่งท่องเที่ยวหรือไม่ พบว่าชาวบ้านส่วนใหญ่เห็นพ้องต้องกันว่าควรเปิดหมู่บ้านให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวต่อไป

“การเปิดเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวทำให้ชาวบ้านมีรายได้เสริม อีกทั้งยังได้รับประโยชน์จากการที่รัฐเข้ามาช่วยพัฒนาด้านสาธารณูปโภคให้ ส่วนที่เป็นผลเสียจะเป็นเรื่องสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะเรื่องขยะมูลฝอย แต่เมื่อเปรียบเทียบกันแล้ว ผมคิดว่ามีผลดีมากกว่าผลเสีย” นายพรหมมินทร์กล่าว

เมื่อได้ข้อสรุปตรงกันแล้วว่าชาวบ้านต้องการให้เปิดหมู่บ้านเป็นแหล่งท่องเที่ยวต่อไป คณะนักวิจัยชาวบ้านก็ทำการจัดสำรวจข้อมูลพื้นฐานของหมู่บ้าน ด้านสภาพแวดล้อม แหล่งท่องเที่ยว วัฒนธรรม และประเพณี เพื่อเป็นข้อมูลประกอบในการกำหนดแหล่งท่องเที่ยวและกฎเกณฑ์ในการเยี่ยมชมสถานที่เหล่านั้น นายพรหมมินทร์กล่าวว่า จากข้อมูลที่ได้พบจุดเด่นที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ชัดเจนคือ การมีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ เช่น ดอยม่อนล้าน (เป็นจุดชมวิวสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 1,700 เมตร) น้ำตกแม่กำปอง น้ำตกธารทอง และแหล่งพันธุ์ไม้หายาก เช่น ดอกเอื้องดิน และดอกกำปอง รวมถึงวิถีชีวิตความอยู่ของคนที่แบบเรียบง่าย มีความสามัคคี และมีอัธยาศัยดี ซึ่งเป็นเสมือนมนต์เสน่ห์ของหมู่บ้านที่ทำให้นักท่องเที่ยวอยากกลับมาเที่ยวที่หมู่บ้านอีกครั้ง

“ศักยภาพในชุมชนหลายๆ สิ่งที่เราเคยมองข้ามความสำคัญ แต่ปัจจุบันนี้กลับมีคุณค่าด้วยตัวของมันเอง เช่น อาชีพการเก็บใบเมี่ยงที่ชาวบ้านออกไปเก็บทุกวันเป็นธรรมดาของคนในชุมชน แต่นักท่องเที่ยวกลับเห็นเป็นเรื่องแปลก เป็นเรื่องที่น่าสนใจ อยากมาศึกษาและสัมผัสกับวิถีชีวิตของชุมชนแห่งนี้” นายพรหมมินทร์กล่าว ชาวบ้านได้รับบทเรียนที่ผ่านมาจากการทำงานโดยขาดการวางแผนงาน จึงมาช่วยกันคิดหารูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เพื่อให้การ

ท่องเที่ยวไม่ส่งผลต่อทรัพยากรทางธรรมชาติของหมู่บ้านเหมือนเช่นในอดีตสร้างรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวผลจากการทำประชาพิจารณ์ของชาวบ้านได้แบ่งออกเป็น 2 เรื่องใหญ่ๆ คือ 1.เรื่องระเบียบปฏิบัติของการท่องเที่ยวในหมู่บ้าน และ 2. รูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ สำหรับเรื่องระเบียบปฏิบัติของการท่องเที่ยวในหมู่บ้านเพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวและชาวบ้าน ได้ใช้เป็นบรรทัดฐานเดียวกันในการยึดถือปฏิบัติร่วมกัน ทำให้ได้ระเบียบปฏิบัติ 7 หมวดด้วยกันคือ 1.การรักษาความปลอดภัยในชุมชนและนักท่องเที่ยว 2.การอนุรักษ์อาคารสถานที่ 3. การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ 4.การอนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์ป่า 5.การอนุรักษ์แม่น้ำลำห้วย 6. การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีของท้องถิ่น และ 7. การจัดการรายได้เพื่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของหมู่บ้านจากหมวดมาตรการหลัก 7 หมวดข้างต้น ชาวบ้านได้ช่วยกันทำรายละเอียดในแต่ละหมวด แล้วแจ้งชาวบ้านเพื่อทราบในที่ประชุมหมู่บ้าน จากนั้นชาวบ้านก็ช่วยกันเขียนป้ายติดประกาศไว้ตามสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ ในหมู่บ้าน เพื่อให้นักท่องเที่ยวและทุกคนในชุมชนได้รับรู้และปฏิบัติตาม เช่น ในการจัดการเส้นทางเดินป่า ทุกเส้นทาง ทางหมู่บ้านจะกำหนดเส้นทางในการเดินเที่ยวชมธรรมชาติว่า นักท่องเที่ยวจะต้องเดินบนเส้นทางที่กำหนดไว้เท่านั้น โดยมีไกด์ชาวบ้านเป็นผู้คอยดูแล เพื่อป้องกันการถูกทำลายจากการเที่ยวชม ห้ามนักท่องเที่ยวตัดหรือเก็บดอกไม้ต้นไม้ในป่า ตลอดจนนำทรัพยากรในป่าทุกชนิดออกนอกพื้นที่ โดยไม่ได้รับอนุญาต

“การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เป็นการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวจะต้องเข้าใจในการอนุรักษ์ทรัพยากรเพราะการท่องเที่ยวแบบนี้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมศิลปวัฒนธรรมวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านในชุมชนอย่างใกล้ชิด นักท่องเที่ยวจึงต้องมีจิตสำนึกไม่ทำลายและช่วยอนุรักษ์ให้อยู่อย่างยั่งยืน” นายพรหมมินทร์กล่าว

ส่วนรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของหมู่บ้านนั้นจะมีลักษณะที่เน้นการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ การอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น และการให้บริการที่พักแบบโฮมสเตย์ โดยนักท่องเที่ยวจะเข้ามาพักกับชาวบ้าน ร่วมกันทำบุญตักบาตรที่วัดในตอนเช้า และเที่ยวชมวิถีชีวิตศิลปหัตถกรรม ประเพณีพื้นบ้านของชาวบ้าน อาทิ การเก็บใบเมี่ยง การทำเมี่ยง และการเดินศึกษาธรรมชาติ โดยมีไกด์ในหมู่บ้านนำทางพร้อมให้ความรู้ในเรื่องต่างๆ ของหมู่บ้านกระจายรายได้ สร้างงานในชุมชน การท่องเที่ยวไม่เพียงแต่ทำให้ชาวบ้านตื่นตัว ปรึกษาหารือและร่วมมือช่วยเหลือกัน ตลอดจนเกิดกระบวนการคิดวิเคราะห์เพื่อการแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นร่วมกันเท่านั้น แต่ผลสำคัญของการท่องเที่ยวคือ ทำให้ชาวบ้านมีรายได้ในการจุนเจือครอบครัวมากขึ้น จากการที่ชาวบ้านร่วมกันจัดตั้งกลุ่มต่างๆ ตามความถนัดและความสนใจของตน เพื่อรับการอบรมพัฒนาอาชีพเสริมที่ผู้นำ

หมู่บ้านจัดขึ้นเช่น กลุ่มเครื่องเรือนไม้ไผ่ กลุ่มตีเหล็ก กลุ่มสมุนไพรพื้นบ้าน กลุ่มนวดแผนโบราณ กลุ่มดนตรีพื้นเมือง กลุ่มฟ้อนรำ กลุ่มโกลด์ กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์ชา กาแฟ มันฝรั่งทอดกรอบ กลุ่มจักสาน หมวก ตะกร้าใส่ไข่ ซึ่งทุกกลุ่มมีความเกี่ยวพันและเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวทั้งสิ้น

นายอนันต์ ไทยภรณ์ นักวิจัยและโกลด์ชุมชนกล่าวว่า ผู้ที่จะมาเป็นโกลด์ประจำหมู่บ้านจะต้องผ่านการอบรมความรู้เทคนิคของการเป็นผู้นำเที่ยวที่ดีและมีใจรักในการบริการ โดยทางหมู่บ้านจะจ้างอาจารย์เข้ามาฝึกการอบรมการเป็นผู้นำเที่ยวที่ดี ให้สามารถสื่อสารถ่ายทอดวิถีชีวิตภูมิปัญญาของท้องถิ่นแก่นักท่องเที่ยวได้อย่างถูกต้อง ปัจจุบันที่หมู่บ้านมีกลุ่มโกลด์ชาวบ้านประมาณ 30 คน

“เมื่อก่อนผมประกอบอาชีพทำสวนเมี่ยงรายได้ก็พอกินพอใช้ แต่ปัจจุบันความนิยมในการกินเมี่ยงลดน้อยลงไป ทำให้รายได้จากการทำสวนเมี่ยงลดลง เมื่อหมดฤดูกาลเก็บเกี่ยวใบเมี่ยงแล้วชาวบ้านก็ไม่มีรายได้เสริมอื่นๆ อีก เมื่อหมู่บ้านเปิดการท่องเที่ยวก็ทำให้ชาวบ้านมีอาชีพเสริม อย่างผมชอบในงานบริการและมีความรู้เกี่ยวกับประวัติและภูมิปัญญาของชุมชนจึงมาสมัครเป็นโกลด์ ซึ่งก็สร้างรายได้ให้กับครอบครัวได้พอสมควร” นายอนันต์ กล่าว และว่าจุดอ่อนของโกลด์หมู่บ้านคือเรื่องการใช้ภาษาการสื่อสารกับนักท่องเที่ยว ซึ่งจากปัญหาตรงนี้ ทำให้ตนต้องไปเรียนภาษาเพิ่มเติมจากการซื้อหนังสือมาอ่านบ้าง แล้วอาศัยฝึกพูดกับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวในหมู่บ้าน จนปัจจุบันนี้สามารถสื่อสารกับนักท่องเที่ยวดีขึ้นมาก “ถ้าหมู่บ้านไม่มีการทำวิจัยและจัดการท่องเที่ยว ผมก็คงไม่เห็นความสำคัญของการเรียนรู้สิ่งต่างๆเพิ่มเติม และผมก็จะพูดภาษาอังกฤษไม่ได้เลยเช่นทุกวันนี้” นายอนันต์กล่าว

ไม่เพียงเฉพาะการคิดถึงเรื่องการเพิ่มรายได้เท่านั้น แต่คณะกรรมการหมู่บ้านยังคำนึงถึงการจัดสรรและการกระจายรายได้ให้ชาวบ้านในชุมชนอย่างทั่วถึง โดยกำหนดให้กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์นี้เป็นกิจกรรมหนึ่งของสหกรณ์การไฟฟ้าโครงการหลวงแม่กำปอง ที่ชาวบ้านแม่กำปองเป็นสมาชิกของสหกรณ์ทุกหลังคาเรือน ดังนั้นรายได้จากการท่องเที่ยวที่หักค่าใช้จ่ายแล้วจะเป็นรายได้ของสหกรณ์ และทุกปีจะมีการสรุปกำไรขาดทุนของสหกรณ์ ถ้าสหกรณ์มีกำไรก็จะออกมาในรูปแบบของเงินปันผลให้แก่สมาชิกทุกคน

จากการร่วมแรงร่วมใจกันทำงานของชาวบ้าน ทำให้ผลการวิจัยระบุว่า สภาวะการณ์ด้านการท่องเที่ยวของหมู่บ้านได้เปลี่ยนไปในทิศทางที่ถูกต้องและชัดเจนขึ้น มีรูปแบบการจัดการแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นขั้นตอนชาวบ้านมีความเข้าใจในเรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แบบยั่งยืน ชุมชนมีความเข้มแข็ง มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และมีมาตรฐานในการดำรงชีวิตมากขึ้น นับเป็นเวลากว่า 5 ปีแล้วที่หมู่บ้านแม่กำปองได้เปิดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่คิดโดยชุมชน บริหารจัดการเองโดย

ชุมชน ทำให้ทุกวันนี้ชาวบ้านแม่กำปองได้เข้าใจเรื่องของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และการบริหารจัดการในทุกด้าน รวมถึงรู้จักหน้าที่และบทบาทของตัวเองในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ตลอดจนการร่วมแรงร่วมใจกันในการพัฒนาท้องถิ่นให้เจริญก้าวหน้าอย่างยั่งยืนควบคู่ไปกับการรักษาทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อมิให้เกิดเป็นผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชนเช่นในอดีตที่ผ่านมา (กรเกษ ศิริบุญรอด, 2548)

2.5 ปัจจัยในการที่จะเป็นชุมชนที่ยั่งยืนตามแนวหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

จากการทบทวนวรรณกรรม ทฤษฎีแนวคิดที่เกี่ยวข้อง และการศึกษาชุมชนต้นแบบจึงได้ปัจจัยต่างๆ ดังนี้ (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย[สกว.], 2549)

2.5.1 การบริหารหนี้สินบนเส้นทางพอเพียง

ความพอเพียง อยู่ที่การสร้างความปลอดภัย ที่ความพอดีกับความสามารถ และต้องสร้างที่ใจของตนเองก่อนการรู้จักตัวเองอย่างถ่องแท้ และยอมรับกับที่มาสาเหตุของหนี้ที่เกิดจากความฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือยของตัวเอง นำมาสู่การรู้ประมาณการใช้จ่ายอย่างสมดุลคิดเผื่อเลยไปยงการสร้างภูมิคุ้มกันให้กับตนเองครอบครัว และชุมชน ด้วยการสร้างกิจกรรมกลุ่มที่ตอบสนองกับปัญหาอย่างรอบคอบ จึงเป็นต้นทุนของชุมชนในการบริหารจัดการหนี้สินและจัดการตัวเองเพื่อหนทางสู่ความเป็นไทยของชีวิตที่พอเพียง

2.5.2 ฐานเศรษฐกิจชุมชน

กลไกการพัฒนา กลุ่ม พัฒนาคน ต้องหากระบวนการถ่ายทอดทักษะในการประกอบกิจการนั้นๆและการบริหารจัดการกลุ่ม เพื่อเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์นั้นๆ โดยต้องอาศัยการจัดการด้านการผลิต การจัดการด้านการตลาด การบริหารจัดการกลุ่ม กลไกการจัดการของกลุ่ม เกิดได้จากการระดมความคิดของสมาชิก การทบทวนปัญหา และยอมรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน การกำหนดแนวทางในอนาคต มีระเบียบกฎเกณฑ์ที่ชัดเจน โดยตั้งอยู่บนฐานของความพร้อมที่จะพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานของผลิตภัณฑ์ อย่างไม่มุ่งหวังกำไรจากการผลิต หากแต่พิจารณาถึงกำลังและความสามารถของสมาชิกกลุ่มเป็นที่ตั้ง อีกทั้งยังให้ความสำคัญกับการสนับสนุนการเรียนรู้ของสมาชิกในการพัฒนาทักษะฝีมือของตนเอง

2.5.3 การทำเกษตรยั่งยืนบนพื้นฐานการเอื้อเพื่อเกื้อกูล

การฟื้นฟูระบบเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับการเกษตร มิใช่ให้เกษตรกรกลับไปทำการเกษตรแบบเก่า แต่ให้เกษตรกรเกิดความตระหนักและเห็นคุณค่าความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติที่มี

ความเกื้อกูลกัน การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ระหว่างคนในชุมชนที่มากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ต้องผลิตเพื่อ การบริโภค จึงไม่ต้องแข่งขันกัน ไม่ต้องใช้สารเคมีมาก ก็จะได้ผลผลิตที่มีคุณภาพ ดีต่อสุขภาพ “เศรษฐกิจพอเพียงกับการเกษตร” จะบรรลุเป้าหมายได้โดยการร่วมมือกันของบุคคล ชุมชน และรัฐ โดยอาศัยวิธีการ คือ มีเทคโนโลยีที่เหมาะสม มีระบบความสัมพันธ์ที่เหมาะสม มีโลกทัศน์ที่เอื้อต่อ เศรษฐกิจพอเพียง คือ อยู่ร่วมกับคนอื่นและธรรมชาติอย่างเกื้อกูลและรักษาฐานการผลิต คือ ทรัพยากร ความรู้ การจัดการ การเรียนรู้

2.5.4 การรู้จักใช้และรักษาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

การแก้ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติที่ลดลงและสิ่งแวดล้อมที่เสื่อมโทรมให้ยั่งยืนอาจทำได้ด้วย การสืบทอดภูมิปัญญาดั้งเดิม เรื่องการจัดการน้ำ การจับสัตว์น้ำ ความสัมพันธ์ของคนกับป่าและ สายน้ำ การทำเกษตรสองฝั่งลำน้ำ การสร้างที่อยู่อาศัยโดยใช้วัสดุธรรมชาติ ซึ่งล้วนแต่เป็นการใช้ ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและได้ประโยชน์สูงสุด

2.5.5 ทางรอดจากการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า

“ทำอย่างไรชุมชนจึงจะสามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรให้คุ้มค่ามากที่สุด และสร้างมูลค่า ของผลผลิตให้เกิดความต่อเนื่อง?” คือการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่พึ่งพาตนเอง พึ่งพาธรรมชาติ รักษา ความสมดุลของมนุษย์กับธรรมชาติไว้อย่างยั่งยืน เหล่านี้ล้วนสัมพันธ์สอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจ พอเพียงที่ยึดอยู่บนหลักการที่ว่า ความพอประมาณ ใช้ความรู้ภูมิปัญญาอย่างเท่าทัน เพื่อเป็น ภูมิคุ้มกันให้กับตัวเอง การหวนคิด หาแนวทาง สืบค้นความรู้ เชื่อมโยงด้วยเหตุและผลด้วยสมองของ คนในชุมชนเอง ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรและภูมิปัญญาอย่างเกื้อกูล

2.5.6 การเรียนรู้เพื่อเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต

คือการได้เข้าใจถึงวิถีชีวิตของการประกอบอาชีพในชุมชน และได้แนวคิดเกี่ยวกับการ ประกอบอาชีพของตนในอนาคต ซึ่งเป็นอาชีพที่สอดคล้องกับความสนใจ ความสามารถ ทักษะ และ สภาพของชุมชนที่เกื้อหนุน

2.5.7 การท่องเที่ยวชุมชนที่พอประมาณ

หลายชุมชนจึงมีความจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนเรียนรู้ที่จะอยู่ได้และเท่าทันกับสถานการณ์ที่ เกิดขึ้น “ความรู้สู่ทางเลือก ท่องเที่ยวที่เหมาะสม” นำภูมิปัญญาดั้งเดิมมาปรับใช้ในสถานการณ์ใหม่ รู้จักขบคิดวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ เรียนรู้การปรับเข้าหากินบนทางสายกลาง

2.5.8 การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อสุขภาพ

เดิมระบบสุขภาพของชุมชนนั้นอยู่บนฐานการพึ่งพาตนเองได้ อาศัยความรู้ภูมิปัญญาดั้งเดิม ทรัพยากรที่มีอยู่ใกล้ตัวมาใช้ในการดูแลสุขภาพของคนในชุมชน

ซึ่งปัจจัยเหล่านี้จะถูกนำออกมาจากเหล่าชุมชนตัวอย่างที่ประสบความสำเร็จในด้านการใช้หลักของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการจัดการชุมชน ว่าปัจจัยใดบ้างที่แต่ละชุมชนมีความเหมือนหรือคล้ายคลึงกัน แล้วจึงนำปัจจัยที่ได้เหล่านั้นมาประยุกต์ใช้กับการวางแผนเมืองที่ยั่งยืนในอนาคต ดังตารางที่ 2 ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 2 การเทียบปัจจัยที่จะนำมาประยุกต์ใช้จากชุมชนต้นแบบกับพื้นที่ศึกษา

ปัจจัย	บ้านท่าป่าเปา	ชุมชนต้นน้ำน่าน	แม่กำปอง
1) การบริหารหนี้สินบนเส้นทางพอเพียง	หาแนวทางในการสร้างอาชีพเสริม ให้กับผู้เสียประโยชน์(คนตัดไม้)	-	กระจายรายได้ สร้างงานในชุมชนจัดตั้งกลุ่มต่างๆ ตามความถนัด เพื่อรับการพัฒนาอาชีพเสริม
2) ฐานเศรษฐกิจชุมชน	การสร้างเสริมอาชีพเริ่มด้วยการตั้งกลุ่มออมทรัพย์ นำมาช่วยคนที่ต้องหมดอาชีพให้กู้ยืมไปทำกิน โดยมีเงื่อนไขให้ร่วมรักษาป่า	เกษตรกรรมเชิงนิเวศ ที่เน้นถึงความสำคัญของวิถีธรรมชาติ	รวมกลุ่มการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่คิดโดยชุมชนบริหารจัดการเองโดยชุมชน
3) การทำเกษตรยั่งยืนบนพื้นฐานการเอื้อเพื่อเกื้อกูล	กันพื้นที่ป่าออกเป็น 2 ส่วน คือป่าอนุรักษ์กับป่าใช้สอย อนุญาตให้เก็บผลผลิตจากป่าได้	การทำเกษตรกรรมเชิงนิเวศ ที่ช่วยดูแลดิน ระบบการจัดการน้ำ ทำให้ไม่ประสบปัญหาแยบแล้ง การพึ่งพาตนเอง ปลูกพืชพรรณอาหารเพื่อเลี้ยงตนเองได้	อาชีพการเก็บใบเมี่ยง นักท่องเที่ยวกลับเห็นเป็นเรื่องแปลก เป็นเรื่องที่น่าสนใจ อยากมาศึกษาและสัมผัสกับวิถีชีวิตของชุมชนแห่งนี้
4) การรู้จักใช้และรักษาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม	ตั้งกลุ่มเยาวชนอนุรักษ์ทรัพยากรป่าใช้ป่าเป็นแหล่งเรียนรู้ พาเด็กๆ เข้าสู่ห้องเรียนธรรมชาติ	จัดการน้ำอย่างยั่งยืน ออกแบบให้มีพื้นที่กักเก็บน้ำ มีการกักเก็บน้ำด้วยการปลูกต้นไม้ ทำนาด้วยการยกหัวคันนาสูงเพื่อเก็บไว้ในรูปแบบของนาข้าว ทำคลองไส้ไก่กระจายน้ำไปตามพื้นที่ สิ่งที่สำคัญที่สุดคือการปลูกป่า	1.เรื่องระเบียบปฏิบัติของการท่องเที่ยวในหมู่บ้าน 2. รูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ สำหรับเรื่องระเบียบปฏิบัติของการท่องเที่ยวในหมู่บ้านเพื่อให้ นักท่องเที่ยวและชาวบ้านได้ใช้เป็นบรรทัดฐานเดียวกัน ในการยึดถือปฏิบัติร่วมกัน

ปัจจัย	บ้านทาปาเปา	ชุมชนต้นน้ำน่าน	แม่กำปอง
5) ทางรอดจากการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า	<p>ความสามารถของชาวบ้านที่ช่วยกันดูแลป่าชุมชนสามารถสร้างความเชื่อมั่นให้กับภาครัฐ จนสามารถรักษาผืนป่าอันเปรียบเสมือนทองแผ่นใหญ่ของชุมชนไว้ได้</p>	<p>แนวคิดป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง ปลูกป่า 5 ระดับ เพื่อกิน เพื่อใช้ สร้างที่อยู่อาศัย และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม</p>	<p>ทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ มีลำธารไหลผ่านหมู่บ้าน และป่าไม้ที่สมบูรณ์มีแหล่งน้ำใช้ในการบริโภคและทำการเกษตรได้ตลอดทั้งปี นอกจากนี้ปริมาณน้ำยังมีมากพอสำหรับการสร้างฝายกั้นน้ำนำมาปั่นเป็นพลังงานกระแสไฟฟ้าใช้ในหมู่บ้าน</p>
6) การเรียนรู้เพื่อเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต	<p>พวเด็กๆ เข้าสู่ห้องเรียนธรรมชาติ โดยเริ่มจากครอบครัว ช่วยให้เด็กๆ ซึมซับเรื่องเหล่านี้วันละเล็กละน้อย เป็นการสร้างสำนึกให้เด็กๆ ได้ตระหนักเรื่องคุณค่าของป่าอันเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารและสิ่งแวดล้อม</p>	<p>เปิดศูนย์การเรียนรู้ที่เปิดให้อาสาสมัครทั้งคนไทยและคนต่างชาติ จากทุกพื้นที่ทั่วโลกมาร่วมกันศึกษาวิถีเกษตรกรรมเชิงนิเวศ และการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน</p>	<p>ชาวบ้านริเริ่ม “โครงการวิจัยรูปแบบการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แบบยั่งยืนบ้านแม่กำปอง” ขึ้น เพื่อศึกษาสถานการณ์ด้านการท่องเที่ยว ค้นหาคำว่าความรู้ และศักยภาพชุมชนในด้านการท่องเที่ยว ตลอดจนกำหนดรูปแบบการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แบบยั่งยืน</p>
7) การท่องเที่ยวชุมชนที่พอประมาณ	<p>การจัดการท่องเที่ยวทำเป็นกลุ่ม การจัดการรายได้หลังจากหักค่าใช้จ่ายต่างๆ แล้ว จะนำเงินเข้ากองกลางหมู่บ้าน จัดการทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์ เช่น เป็นเส้นทางท่องเที่ยว การเป็นแหล่งเรียนรู้ และการทำเส้นทางศึกษาธรรมชาติ</p>	-	<p>การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ นักท่องเที่ยวจะต้องเข้าใจในการอนุรักษ์ทรัพยากร ได้สัมผัสกับธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรมวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านอย่างใกล้ชิด นักท่องเที่ยวจึงต้องมีจิตสำนึกไม่ทำลายและช่วยอนุรักษ์ให้อยู่อย่างยั่งยืน</p>

ปัจจัย	บ้านทาปาเปา	ชุมชนต้นน้ำน่าน	แม่กำปอง
8) การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อสุขภาพ	มีการแปรรูปสมุนไพรไปเป็นสินค้าของหมู่บ้าน และยังมีการแพทย์แผนโบราณที่ชุมชนยังคงสืบทอดไว้อยู่	มีการปลูกพืชสมุนไพรไว้ใช้และทำเกษตรเชิงนิเวศ งดใช้สารเคมีทุกชนิดซึ่งทำให้เกิดผลเสียกับร่างกาย	มีการรวมกลุ่มสมุนไพรพื้นบ้าน กลุ่มนวดแผนโบราณ เพื่อใช้เองในชุมชนและเป็นรายได้เสริม

2.6 กรอบแนวความคิดของการวิจัย

สรุปผลจากการทบทวนวรรณกรรมได้ปัจจัยเพื่อนำมาสร้างกรอบแนวความคิดของการวิจัย ดังนี้

- 1) การบริหารหนี้สินบนเส้นทางพอเพียง คือการรวมกลุ่มสร้างเครือข่าย สร้างอาชีพเสริมทดแทนการหาประโยชน์แบบผิดๆจากการทำลายป่า
- 2) ฐานเศรษฐกิจชุมชน คือการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ทั้งทางด้านทรัพยากรป่าไม้ น้ำ และวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม
- 3) การเกษตรอย่างยั่งยืนบนพื้นฐานการเอื้อเพื่อเกื้อกูล คือการทำการเกษตรควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ป่าไม้ ไม่ทำลายป่าเพื่อรักษาแหล่งน้ำ
- 4) การใช้และรักษาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม คือการรวมกลุ่มการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ นั่นก็คือ ดิน น้ำ ป่า
- 5) ทางรอดจากการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า คือการรักษาป่าไม้เป็นการได้รับผลประโยชน์ที่ตามมา ทั้ง ดิน น้ำ และผลิตผลจากป่า
- 6) การเรียนรู้เพื่อเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต คือการเรียนรู้จากบทเรียนในอดีต ในเรื่องของภัยพิบัติ จากการทำลายทรัพยากรป่าไม้
- 7) การท่องเที่ยวชุมชนที่พอประมาณ มีปัจจัยหลักจากตัวแทน หรือผู้นำชุมชนที่นำมาสู่การเข้าถึงพื้นที่ท่องเที่ยวในชุมชน
- 8) การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อสุขภาพ ที่สำคัญก็คือภูมิปัญญาท้องถิ่น จากการถ่ายทอดของคนรุ่นเก่า

จากวัตถุประสงค์ของการวิจัยจนถึงผลสรุปการทบทวนวรรณกรรมจึงได้สร้างกรอบแนวความคิดในการวิจัย ดังภาพที่ 5

ภาพที่ 6 กรอบแนวความคิดในการวิจัย

ที่มา : (ผู้วิจัย, 2559)

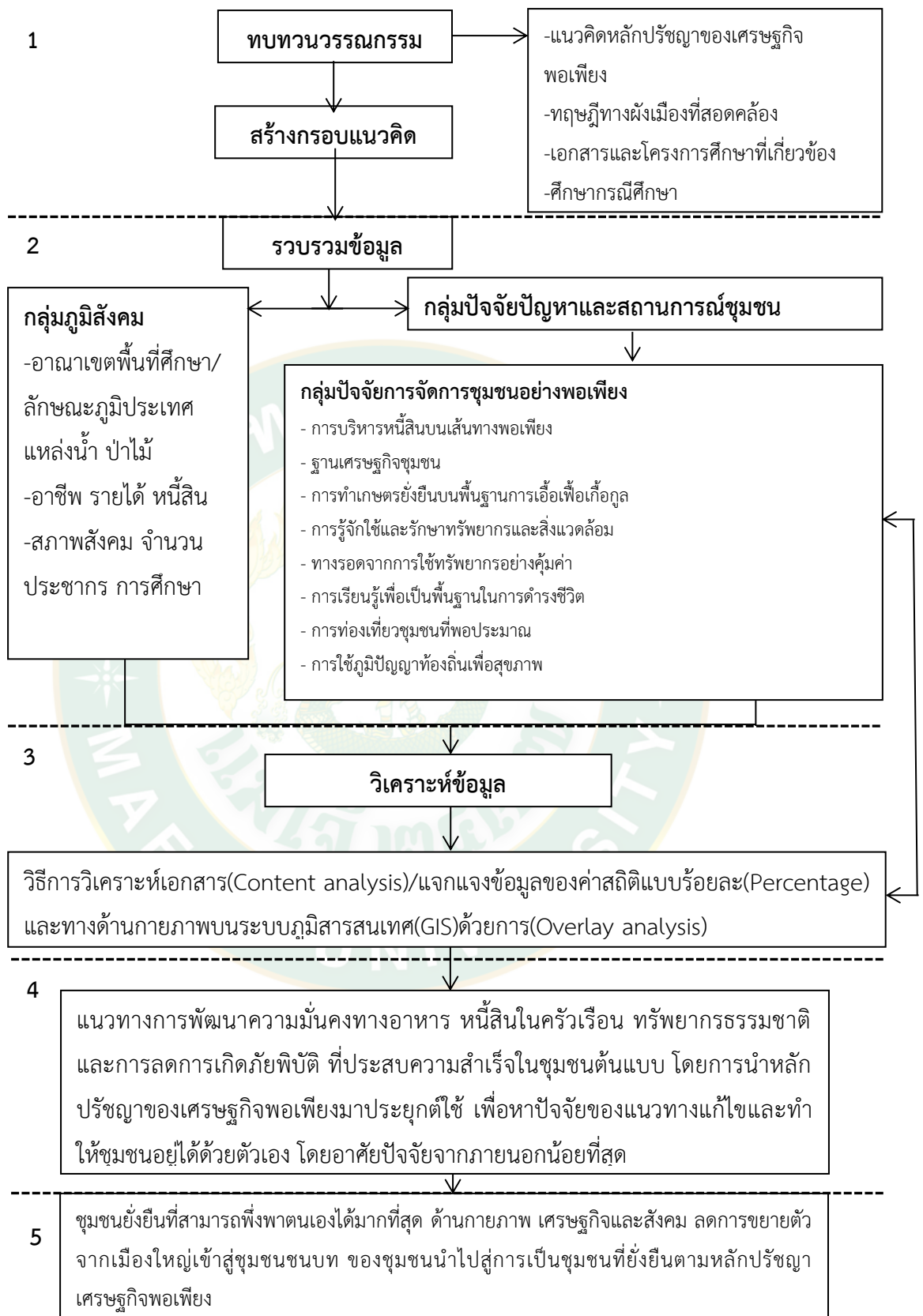
บทที่ 3

วิธีการวิจัย

3.1 แผนการดำเนินงานและวิธีวิจัย

ในส่วนของบทที่ 3 นี้ทำการศึกษาเพื่อทราบในสถานการณ์ปัจจุบัน ในการจัดการหนี้สินในครัวเรือน การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างพอดี พอประมาณ ไม่ฟุ่มเฟือย และการวางแผนป้องกันภัยพิบัติ เพื่ออนาคตจะได้มีทรัพยากรที่ยั่งยืน จากการกำหนดปัจจัยเพื่อศึกษาตัวอย่างวิธีการแก้ปัญหาความมั่นคงทางอาหาร หนี้สินในครัวเรือน ทรัพยากรธรรมชาติ และการลดการเกิดภัยพิบัติที่ประสบความสำเร็จในชุมชนต้นแบบ ที่ประสบผลสำเร็จในแต่ละด้าน เพื่อนำมาพัฒนาต่อยอดแนวทางในการวางแผนเมืองในรูปแบบที่เริ่มจากพัฒนาในส่วนของชุมชนเมืองทั้งทางด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ และด้านกายภาพเพื่อประยุกต์ให้เป็นข้อกำหนดในการวางแผนเมืองในอนาคต

ภาพที่ 7 วิธีการวิจัย

3.2 สถานที่ดำเนินการวิจัย

หมู่บ้านแม่แมาะ หมู่ที่ 11 ตำบลแม่ณะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ปัจจุบันเป็นสถานที่ท่องเที่ยวแบบธรรมชาติ เริ่มเป็นที่รู้จักมากขึ้นจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและที่พักอาศัยแบบโฮมสเตย์ มีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ให้ความสนใจเดินทางมาเยี่ยมชมกันอย่างไม่ขาดสาย เนื่องจากหมู่บ้านแม่แมาะนั้นมีทรัพยากรธรรมชาติ ป่าไม้ ต้นน้ำ ลำห้วยที่อุดมสมบูรณ์ ในอนาคตหากการท่องเที่ยวเติบโตขึ้นอาจจะส่งผลกระทบต่อที่เกิดจากการท่องเที่ยว เช่นการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ จึงต้องตระหนักถึงการท่องเที่ยวที่มีผลกระทบต่อชุมชนประเพณีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนการพัฒนาควบคู่กับการวางแผนอนุรักษ์อย่างยั่งยืน

3.3 วิธีการรวบรวมข้อมูล

3.3.1 ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย

1 แหล่งข้อมูลปฐมภูมิ

จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลโดยผู้วิจัย เก็บภาพถ่าย สภาพภูมิประเทศ จากการสำรวจสภาพพื้นที่ การสังเกตการณ์อย่างไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์ทางลึกของบุคคลสำคัญ และการใช้แบบสอบถามในการสัมภาษณ์จากกลุ่มตัวอย่าง

2 แหล่งข้อมูลทุติยภูมิ

เริ่มจากขั้นตอนการทบทวนวรรณกรรม เป็นขั้นตอนการรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการวางแผนเมืองที่ยั่งยืน รวมไปถึงหลักการต่างๆ ที่ถูกนำมาใช้ในชุมชนต้นแบบที่ประสบความสำเร็จมาแล้ว เพื่อรวบรวมเกณฑ์ ปัจจัย ที่เกี่ยวข้องมาใช้ในการวิเคราะห์ต่อไป โดยหัวข้อที่ทำการศึกษามีดังนี้

2.1 แนวคิดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

2.2 ทฤษฎีทางผังเมืองที่สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

2.3 เอกสารและโครงการศึกษาที่เกี่ยวข้อง เช่น แผนผัง แผนที่ และ

ภาพถ่ายทางอากาศ

2.4 กรณีศึกษาจากโครงการจริงที่ประสบผลสำเร็จมาแล้ว

เมื่อทำการศึกษาและทบทวนวรรณกรรมแล้วจึงได้กรอบแนวคิดขึ้นมา เพื่อทำการหาปัจจัยที่จะนำไปสู่การเป็นชุมชนที่ยั่งยืนของพื้นที่ศึกษา และพัฒนาไปสู่ข้อเสนอแนะในการวางแผนเมืองยั่งยืน ต่อไป

3.3.2 วิธีการรวบรวมข้อมูล

การสำรวจข้อมูลแบ่งออกเป็น 2 รูปแบบคือ การเก็บรวบรวมข้อมูลจากประชากร บ้านแม่แะจำนวนทั้งหมด 609 คน จำนวนครัวเรือน 182 ครัวเรือน ด้านปฐมภูมิคือ การสำรวจข้อมูล ลงพื้นที่เก็บข้อมูลโดยผู้วิจัยจำนวน 182 ครัวเรือน และรวบรวมข้อมูลด้านทุติยภูมิซึ่งเป็นการ ทบทวนวรรณกรรม ศึกษาจากแหล่งข้อมูลเดิมที่มีอยู่แล้ว ที่จำเป็นต่องานวิจัยชิ้นนี้ ซึ่งรายละเอียด ของการเก็บข้อมูลแต่ละรูปแบบ มีดังนี้

1 การสำรวจพื้นที่ทางด้านภูมิสังคม

โดยข้อมูลที่ต้องเก็บรวบรวม ได้แก่ ข้อมูลภูมิสารสนเทศ ภาพถ่ายทางอากาศ การสำรวจ จุดบันทึก และการถ่ายภาพ เพื่อทราบถึงสภาพปัจจุบันและข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่ศึกษา โดย ข้อมูลที่รวบรวม ได้แก่ อาณาเขตพื้นที่ศึกษา ลักษณะภูมิประเทศ แหล่งน้ำ ป่าไม้ การประกอบอาชีพ รายได้ หนี้สิน สภาพสังคม จำนวนประชากร และการศึกษา เป็นต้น

2 การสำรวจกลุ่มปัจจัยสถานการณ์ชุมชน และการจัดการชุมชนอย่างพอเพียง

โดยการสัมภาษณ์ทางลึก(In depth Interview) จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ประชาชนชาวบ้าน ผู้นำกลุ่มต่างๆ และผู้ประกอบการ โดยการใช้แบบสอบถามเพื่อสัมภาษณ์ครัวเรือน ของกลุ่มตัวอย่าง โดยข้อมูลที่รวบรวม ได้แก่

- การบริหารหนี้สินบนเส้นทางพอเพียง
- การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อสุขภาพ
- ทางรอดจากการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า
- การรู้จักใช้และรักษาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม
- การทำเกษตรยั่งยืนบนพื้นฐานการเอื้อเพื่อเกื้อกูล
- การเรียนรู้เพื่อเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต
- ฐานเศรษฐกิจชุมชน
- การท่องเที่ยวชุมชนที่พอประมาณ

3 ข้อมูลจากการทบทวนวรรณกรรม

ข้อมูลจากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง การรวบรวมเอกสารจากหน่วยงานที่ เกี่ยวข้อง จากวารสารหรือสิ่งตีพิมพ์ทางด้านวิชาการต่างๆ และการสืบค้นข้อมูลทางอินเทอร์เน็ตนำมา วิเคราะห์เอกสารและเรื่องราว(Content analysis) ร่วมกับข้อมูลที่ได้จากการสำรวจพื้นที่ทางด้านภูมิ สังคม และข้อมูลจากการสำรวจกลุ่มปัจจัยสถานการณ์ชุมชน และการจัดการชุมชนอย่างพอเพียง

3.3.3 วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

นำปัจจัยต่างๆ ที่รวบรวมได้มาใช้ในการประเมินพื้นที่ศึกษา แล้วประเมินตามปัจจัยต่างๆที่ได้มาจากการทบทวนวรรณกรรมว่าสอดคล้องกับปัจจัยที่กำหนดขึ้น เพื่อความเป็นชุมชนที่ยั่งยืนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หรือไม่

1 วิธีการวิเคราะห์เอกสาร (Content analysis)

โดยการเปรียบเทียบข้อมูล (Constant Comparison) นำข้อมูลมาเทียบเป็นปรากฏการณ์ มีความเป็นรูปธรรมมากขึ้น โดยผู้วิจัยสังเกต หรือรวบรวมข้อมูลได้หลายๆทาง แล้วนำมาวิเคราะห์เรื่องราวของช่วงเวลาที่เกิดการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในปัจจัยต่างๆ ในการนำไปสู่การประยุกต์ใช้หลักการเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชน

2 วิธีการวิเคราะห์จากการสัมภาษณ์ทางลึก และแบบสอบถามโดยการแจกแจงข้อมูลของค่าสถิติ แบบร้อยละ(Percentage)

โดยการสัมภาษณ์ทางลึกชักกลุ่มตัวอย่างจากบุคคลสำคัญ เช่น ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน เจ้าอาวาส ผู้นำกลุ่มต่างๆ และผู้ประกอบการ เป็นต้น สำหรับการสัมภาษณ์โดยแบบสอบถามใช้การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างจากจำนวนครัวเรือนในหมู่บ้านแม่แมะ

3 วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพื้นที่

โดยการวิเคราะห์ปัจจัยทางกายภาพของพื้นที่ ด้วยการซ้อนทับชั้นข้อมูล(Overlay analysis) ของปัจจัยทางด้านกายภาพบนระบบภูมิสารสนเทศ(Geo-informatics System)

บทที่ 4

ผลการวิจัย

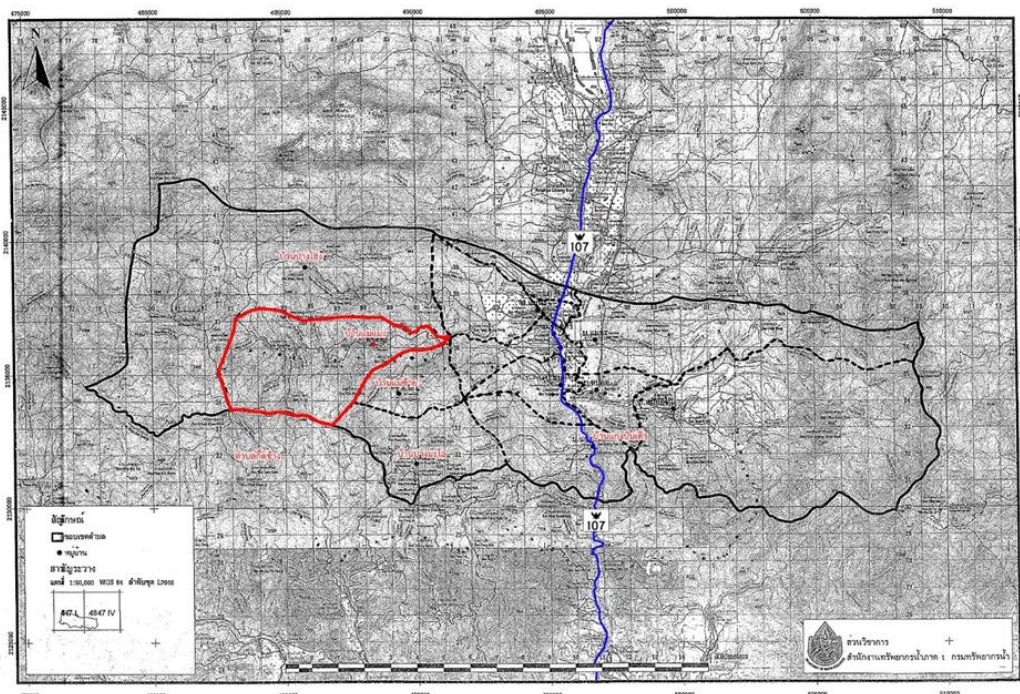
จากการวิเคราะห์ข้อมูลจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิโดยการลงพื้นที่เก็บข้อมูลโดยผู้วิจัย เก็บภาพถ่าย สภาพภูมิประเทศ จากการสำรวจสภาพพื้นที่ การสังเกตการณ์อย่างไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์ทางลึกของบุคคลสำคัญ และการใช้แบบสอบถามในการสัมภาษณ์จากกลุ่มตัวอย่าง และแหล่งข้อมูลทุติยภูมิโดยการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการวางแผนเมืองที่ยั่งยืน เพื่อรวบรวมเกณฑ์ ปัจจัย ที่เกี่ยวข้องมาใช้ในการวิเคราะห์ได้ผลการวิจัยดังนี้

4.1 บริบทของพื้นที่ศึกษา

4.1.1 ขอบเขตของพื้นที่ศึกษา

หมู่บ้านแม่เมะ หมู่ที่ 11 ตำบลแม่ณะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ มีความสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 800 เมตร ทิศเหนือติดต่อกับหมู่บ้านปางโฮง ทิศใต้ติดต่อกับตำบลกีดช้าง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ทิศตะวันออกติดต่อกับหมู่บ้านแม่ซ้าย ทิศตะวันตกติดต่อกับป่าต้นน้ำ มีเนื้อที่ประมาณ 14,375 ไร่ หรือ 23 ตารางกิโลเมตร

แผนที่ ต.แม่ณะ อ.เชียงดาว จ.เชียงใหม่

ภาพที่ 8 แสดงที่ตั้งหมู่บ้านแม่เมะ ตำบลแม่ณะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่
ที่มา : (ส่วนวิชาการ สำนักงานทรัพยากรน้ำภาค 1 กรมทรัพยากรน้ำ, 2559)

4.1.2 ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านแม่แมะ

หมู่บ้านแม่แมะ หมู่ที่ 11 ตำบลแม่ณะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ เป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของอำเภอเชียงดาว ห่างจากตัวอำเภอประมาณ 15 กิโลเมตร บ้านแม่แมะเป็นหมู่บ้านเก่าแก่ที่หาเลี้ยงชีพกลางป่าผืนใหญ่อายุกว่า 200 ปี ตั้งอยู่ในพื้นที่ต้นน้ำชั้น 1A ประชากรส่วนใหญ่ย้ายถิ่นฐานเข้ามาประกอบอาชีพเก็บใบเมี่ยง (ใบชาชนิดหนึ่ง) โดยได้มีการตั้งที่อยู่อาศัยตามแนวริมน้ำแม่แมะ โดยต่อมาในปี พ.ศ. 2498 ได้รับการออกเอกสารสิทธิ์ครอบครองที่ดินแบบ สค.1 ในปี พ.ศ. 2521 เกิดอุทกภัย ดินถล่ม น้ำป่าไหลหลากจนเป็นเหตุให้มีผู้เสียชีวิต ซึ่งมีสาเหตุมาจากการตัดไม้ทำลายป่าทำให้ขาดต้นไม้ในการช่วยชะลอน้ำ ชุมชนจึงตระหนักถึงความสำคัญของป่าไม้ได้ร่วมกันตั้งกฎระเบียบในเรื่องการดูแลรักษาป่าไม้ในปี พ.ศ. 2535 มีการประชุมออกกฎหมายหมู่บ้านเรื่องการห้ามทำลายป่าอย่างเข้มงวด

ภาพที่ 9 กฎระเบียบหมู่บ้านแม่แมะ เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

ที่มา : (ผู้วิจัย, 2559)

ในปี พ.ศ. 2535 เริ่มมีการทำหมู่บ้านเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ จนกระทั่งปี พ.ศ. 2540 หมู่บ้านแม่แมะได้รับคัดเลือกให้เป็นหมู่บ้านราชวรอาสาสมัครพิทักษ์ป่าและต่อมาในปี พ.ศ. 2541 ได้รับรางวัลชนะเลิศด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจากมูลนิธิสถาบันราชพฤกษ์ เป็นผลงานการประกวดหมู่บ้านตำบลเขียวจดีเด่น และได้รับพระราชทาน ธงพิทักษ์ป่า จากสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในปี พ.ศ. 2544

4.1.3 ที่ตั้ง พื้นที่ เขตการปกครอง

ที่ตั้งหมู่บ้านแม่แมาะทรายคำ หมู่ที่ 11 ตำบลแม่นะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ เป็นพื้นที่ลุ่มน้ำบนภูเขาสูงอยู่ทางทิศเหนือห่างจากอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ประมาณ 75 กิโลเมตร พื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ต้นน้ำที่สำคัญของกลุ่มแม่น้ำปิง มีระดับความสูงของพื้นที่ระหว่าง 200 ถึง 2,000 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง แม่น้ำสายหลัก (ห้วยแม่แมาะ) วางตัวในแนวตะวันตก - ตะวันออก พื้นที่อยู่ในเขตภูเขาสูงทางทิศตะวันตกต่อเนื่องลงมายังเนินเขา ครอบคลุมพื้นที่ป่าไม้ 56,400 ไร่ มีแหล่งน้ำสำคัญคือน้ำแม่ มีความยาวประมาณ 20,000 เมตร มีน้ำไหลตลอดปี ใช้ประโยชน์สำหรับการเพาะปลูก , เลี้ยงสัตว์ และอุปโภค บริโภคอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอเชียงดาว ไปทางทิศใต้เป็นระยะทางประมาณ 15 กิโลเมตร มีเนื้อที่ประมาณ 14,375 ไร่ หรือ 23 ตารางกิโลเมตร โดยแบ่งเป็น

พื้นที่อยู่อาศัย	312.5	ไร่
พื้นที่ทำสวน	3,125	ไร่
พื้นที่ป่าไม้	10,937.5	ไร่
มีอาณาเขตดังนี้		
ทิศเหนือ	ติดต่อกับ ปางโฮ้ง	หมู่ที่ 12 ต.แม่นะ อ.เชียงดาว จ.เชียงใหม่
ทิศใต้	ติดต่อกับ ต.กุดช้าง	อ.แม่แตง จ.เชียงใหม่
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ บ้านแม่ซ้าย	หมู่ที่ 3 ต.แม่นะ อ.เชียงดาว จ.เชียงใหม่
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ ป่าต้นน้ำ	หมู่ที่ - ต.แม่นะ อ.เชียงดาว จ.เชียงใหม่

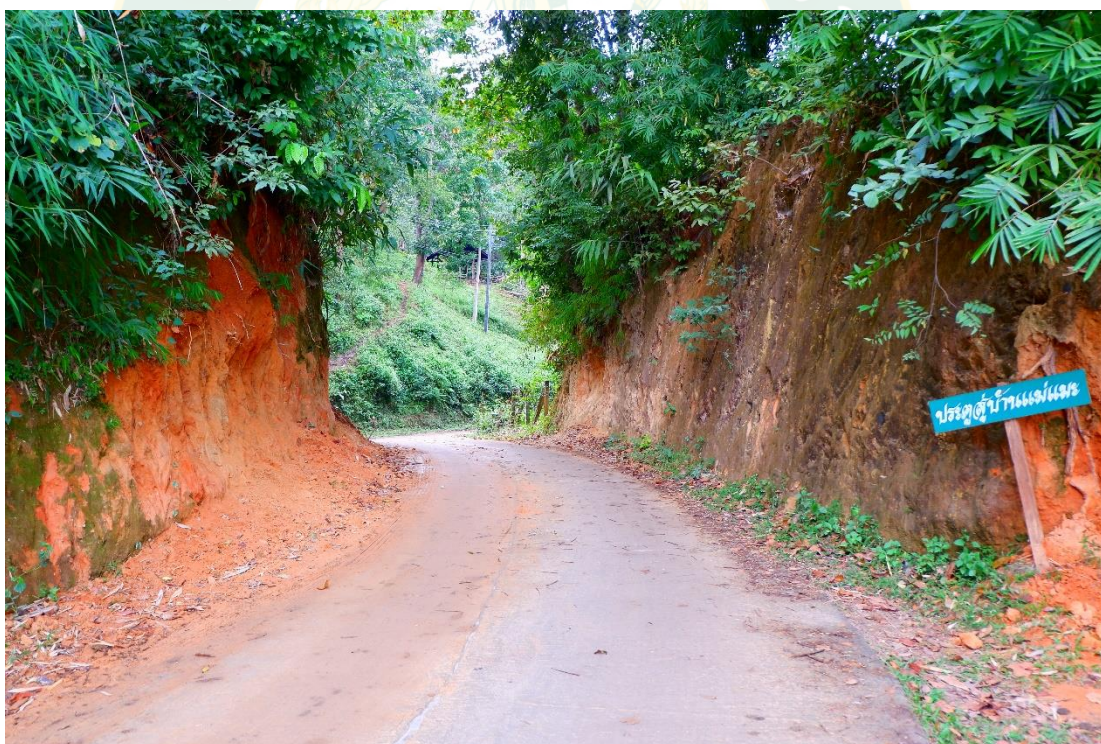
4.1.4 การเข้าถึงหมู่บ้านแม่แะ

การเข้าถึงหมู่บ้านแม่แะ โดยใช้รถยนต์และรถจักรยานยนต์สัญจรเข้าสู่หมู่บ้านด้วยถนนคอนกรีตเสริมเหล็ก ความกว้าง 4.00 เมตร โดยเริ่มต้นจากทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 107 (บ้านห้วยโจ้) ดังภาพที่ 2 สู่มหมู่บ้านแม่แะทรายคำ เป็นระยะทาง 9.50 กิโลเมตร โดยเป็นถนนที่ได้ตามระดับความลาดชันของพื้นที่ซึ่งทางขึ้นและลงภูเขาตามลักษณะภูมิประเทศ

ภาพที่ 11 จุดเริ่มต้นจากทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 107 (บ้านห้วยโจ้)

ที่มา: Google Street View

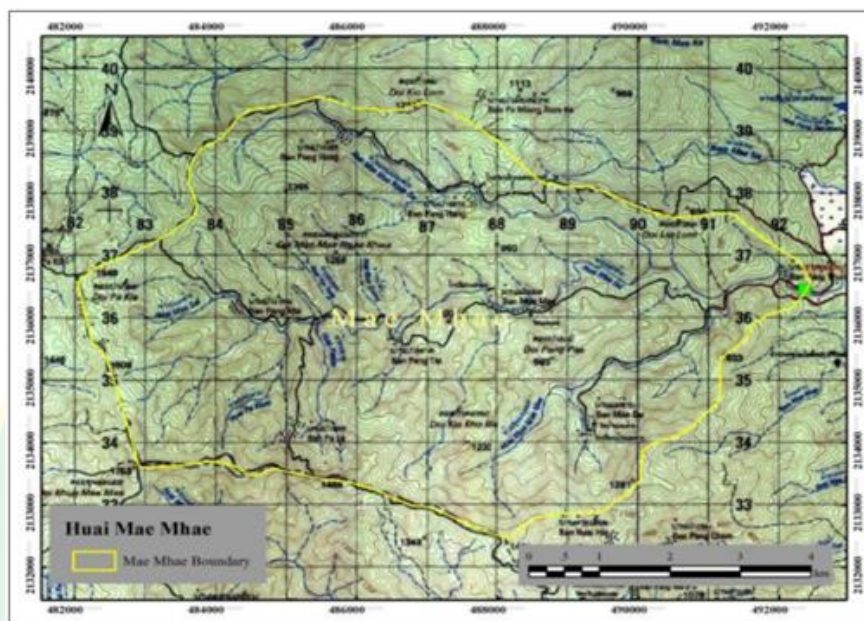

ภาพที่ 12 ทางสัญจรเข้าสู่หมู่บ้านด้วยถนนคอนกรีตเสริมเหล็ก ความกว้าง 4.00 เมตรขึ้นและลงภูเขาตามลักษณะภูมิประเทศ

ที่มา : (ผู้วิจัย, 2560)

4.1.5 ลักษณะภูมิประเทศ

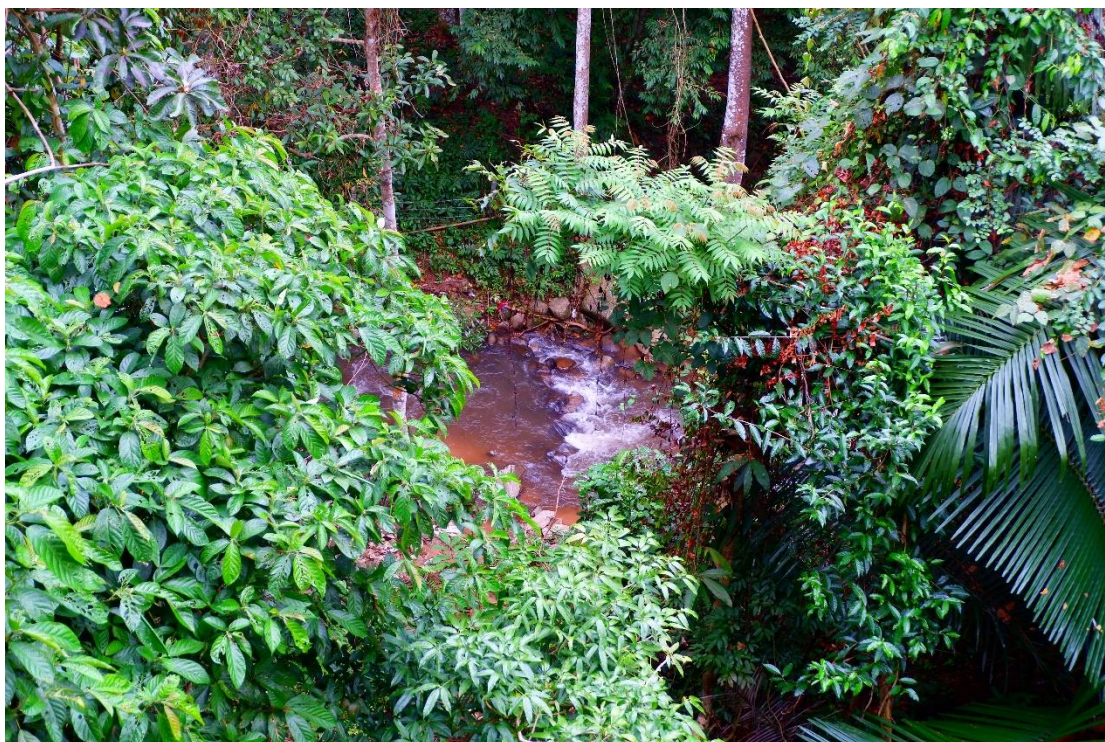
หมู่บ้านแม่แม่ทรายคำ หมู่ที่ 11 ตำบลแม่ณะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ เป็นพื้นที่ลุ่มน้ำบนภูเขาสูงอยู่ทางทิศเหนือห่างจากอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ประมาณ 75 กิโลเมตร พื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ต้นน้ำที่สำคัญของกลุ่มแม่น้ำปิง มีระดับความสูงของพื้นที่ระหว่าง 200 ถึง 2,000 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง

ภาพที่ 13 แผนที่แสดงสภาพภูมิประเทศและเส้นทางน้ำในหมู่บ้านแม่แม่
ที่มา : (ส่วนวิชาการ สำนักงานทรัพยากรน้ำภาค 1 กรมทรัพยากรน้ำ, 2559)

4.1.6 ทรัพยากรธรรมชาติ

แม่น้ำสายหลัก (ห้วยแม่แม่) มีแหล่งน้ำสำคัญคือน้ำแม่ มีความยาวประมาณ 20,000 เมตร มีน้ำไหลตลอดปีวางตัวในแนวตะวันตก - ตะวันออก พื้นที่อยู่ในเขตภูเขาสูงทางทิศตะวันตกต่อเนื่องลงมายังเนินเขาครอบคลุมพื้นที่ป่าไม้ 56,400 ไร่ เป็นป่าไม้ค่อนข้างสมบูรณ์ ยังมีไม้ใหญ่อยู่ค่อนข้างมาก พื้นที่ส่วนใหญ่ปกคลุมด้วยป่าดิบเขา บริเวณไหล่เขาและเนินเขาในระดับต่ำลงมาพื้นที่ถูกปกคลุมด้วยป่าเต็งรัง

ภาพที่ 14 สภาพป่าไม้ที่สมบูรณ์ในพื้นที่หมู่บ้านแม่แมะ
ที่มา : (ผู้วิจัย, 2560)

4.1.7 ลักษณะภูมิอากาศ

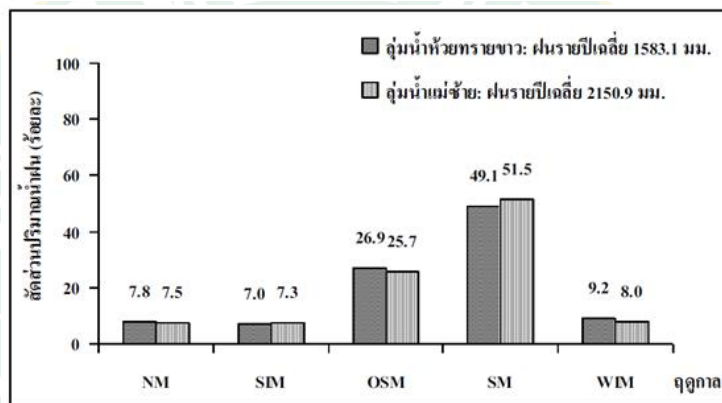
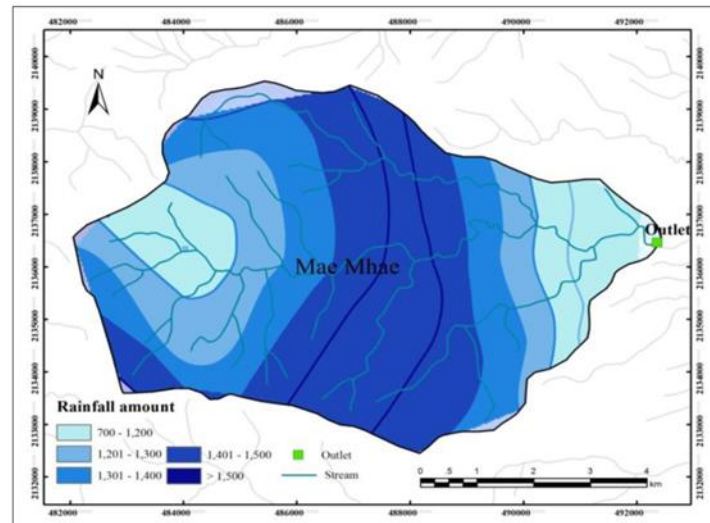
อิทธิพลของมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ และมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือไม่มีผลต่อการผันแปรของอุณหภูมิมากนัก ซึ่งพอสรุปในรอบปีได้ดังนี้

สภาพภูมิอากาศในตำบลแม่แมะ มี 3 ฤดู

ฤดูหนาว	เดือนตุลาคม	- เดือนมกราคม
ฤดูร้อน	เดือนกุมภาพันธ์	- เดือนกรกฎาคม
ฤดูฝน	เดือนสิงหาคม	- เดือนกันยายน

4.1.8 ปริมาณน้ำฝน

ปริมาณฝนของสถานีตรวจวัดอากาศกลุ่มน้ำห้วยทรายขาว ซึ่งอยู่ทางตอนล่างของกลุ่มน้ำแม่แมะ มีการใช้ที่ดินแบบป่าเบญจพรรณ และสถานีตรวจวัดอากาศกลุ่มน้ำแม่ซ้ายของสถานีวิจัยต้นน้ำ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช ซึ่งเป็นสถานีตรวจวัดอากาศบริเวณพื้นที่ศึกษา โดยมีข้อมูลอยู่ในช่วงปี พ.ศ. 2547 ถึง พ.ศ. 2553 พบว่า ปริมาณฝนรายปีเฉลี่ยของสถานีตรวจวัดอากาศดังกล่าวมีค่าเท่ากับ 1,583.1 และ 2,150.9 มิลลิเมตร ตามลำดับ ทั้งนี้สามารถแสดงลักษณะการกระจายฝนเชิงพื้นที่บริเวณกลุ่มน้ำแม่แมะ

ภาพที่ 15 แผนที่แสดงการกระจายปริมาณฝนเชิงพื้นที่บริเวณลุ่มน้ำแม่แม่ และร้อยละของปริมาณฝนที่ตกในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่แม่ในแต่ละฤดูกาล

ที่มา : (ส่วนวิชาการ สำนักงานทรัพยากรน้ำภาค 1 กรมทรัพยากรน้ำ, 2559)

4.1.9 โครงสร้างพื้นฐาน

1 การคมนาคม

(1) เส้นทางคมนาคมสายหลัก เป็นถนนคอนกรีตเสริมเหล็ก ขนาด 2 ช่องทางจราจร ความกว้าง 4.00 เมตร เหมาะสำหรับยานพาหนะทั่วไป

(2) เส้นทางคมนาคมสายรอง เป็นถนนลูกรัง ตามลักษณะภูมิประเทศ อาจใช้สัญจรได้ด้วยรถยนต์ตรวจการขับเคลื่อนสี่ล้อ หรือการเดินเท้า เท่านั้น

2 ระบบขนส่ง

ไม่มีระบบขนส่งสาธารณะประชากรส่วนใหญ่ใช้ยานพาหนะส่วนตัว ทั้งรถยนต์และรถจักรยานยนต์

3 ระบบไฟฟ้า

หมู่บ้านแม่แมะ ใช้ไฟฟ้าจากการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคอำเภอเชียงดาวเชื่อมต่อโดยสายไฟฟ้า โดยแนวเสาไฟฟ้าขนานไปตามแนวถนนเข้าสู่หมู่บ้าน

การมีไฟฟ้าใช้ของครัวเรือน

-มีไฟฟ้าใช้ จำนวน 70 ครัวเรือน

-ไม่มีไฟฟ้าใช้ จำนวน 40 ครัวเรือน

4 ระบบประปา

มีระบบประปาหมู่บ้าน 1 แห่ง เป็นน้ำประปาภูเขาโดยมีแหล่งน้ำดิบจาก ลำห้วยแม่ซ้าย มีน้ำไหลตลอดทั้งปี มีสมาชิก 51 ครัวเรือน สามารถจ่ายน้ำได้ตลอดทั้งวัน ส่วนใหญ่ชาวบ้านนำน้ำประปาหมู่บ้านมาใช้ประโยชน์สำหรับการเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ 20 ครัวเรือน และอุปโภค/บริโภคทั้งหมู่บ้าน แต่ยังคงประสบปัญหาน้ำประปามีตะกอนมาก

แหล่งน้ำธรรมชาติ จำนวน 4 แห่ง

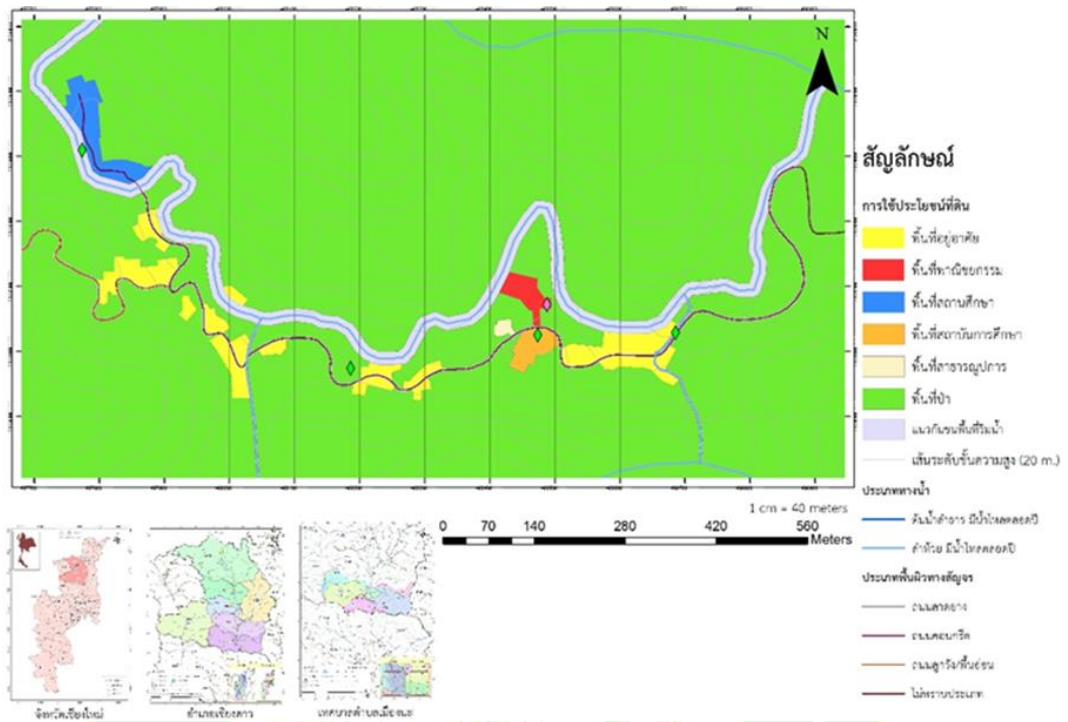
แหล่งน้ำที่สร้างขึ้น ไม่มี

ถังเก็บน้ำฝน ค.ส.ล. จำนวน 20 แห่ง

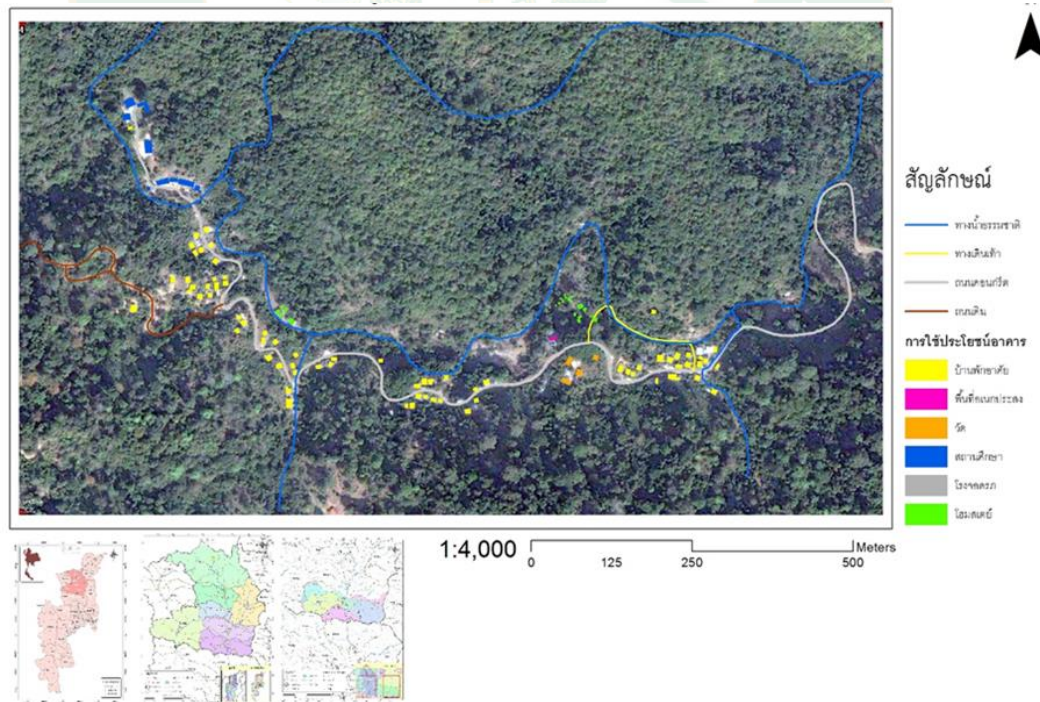
4.1.10 การใช้ประโยชน์ที่ดิน

พื้นที่ส่วนใหญ่ของหมู่บ้านแม่แมะ เป็นพื้นที่ป่าไม้ แต่ก็มีพื้นที่อยู่อาศัยที่ได้รับสิทธิครอบครอง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2498 โดยได้รับเป็นเอกสารสิทธิ์แบบ สค.1 ซึ่งมีพื้นที่ของหมู่บ้านทั้งหมด 14,375 ไร่ โดยแบ่งเป็นการใช้ประโยชน์ที่ดิน ดังนี้

พื้นที่อยู่อาศัย	312.5	ไร่
พื้นที่ทำสวน	3,125	ไร่
พื้นที่ป่าไม้	10,937.5	ไร่

ภาพที่ 16 แผนที่แสดงการใช้ประโยชน์ที่ดิน
ที่มา : (ผู้วิจัย, 2559)

ภาพที่ 17 แสดงการใช้ประโยชน์อาคารภายในชุมชนบ้านแม่เมะ
ที่มา : (ผู้วิจัย, 2559)

4.2 ผลการศึกษาจากการรวบรวมข้อมูลของสถานการณ์ในชุมชน

4.2.1 ปัจจัยของปัญหาและสถานการณ์ที่ผ่านมาในชุมชน

หมู่บ้านมีอายุมากกว่า 200 ปี เมื่อปี พ.ศ. 2498 พื้นที่ทำกินและที่อยู่อาศัยของประชากรในหมู่บ้านได้รับการออกเอกสารสิทธิ์แบบ สค.1

1 การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างฟุ่มเฟือย โดยมีการตัดไม้ทำลายป่าเพื่อทำการเกษตร ทำให้ป่าไม้ถูกทำลายลงอย่างมาก จนเกือบจะหมดจากพื้นที่

2 การเกิดภัยพิบัติ พ.ศ. 2521 เกิดอุทกภัย ดินถล่ม น้ำป่าไหลหลาก ทำให้บ้านเรือนของประชากรที่อยู่อาศัยตามริมน้ำแม่แะ ถูกน้ำป่าและดินถล่ม จนเป็นเหตุให้มีผู้เสียชีวิต อันเป็นผลมาจากการตัดไม้ทำลายป่า ซึ่งทำให้ไม่มีป่าไม้ไว้คอยชะลอน้ำ จนใน พ.ศ. 2535 ผู้นำชุมชนและชาวบ้านทั้งหมดได้ร่วมกันประชุมเพื่อออกกฎของหมู่บ้านในการห้ามทำลายป่าไม้อย่างเด็ดขาด

3 ขาดการสร้างความมั่นคงทางอาหาร น้ำ พลังงาน การประกอบอาชีพทำกินของประชากรในหมู่บ้านยังคงมีเพียงการปลูกชาเพื่อทำเมี่ยง และการหาของป่า ซึ่งเป็นอาชีพหลักของประชากรส่วนใหญ่ จึงจำเป็นต้องซื้ออาหารในการบริโภคในครัวเรือนเป็นส่วนใหญ่ รวมไปถึงไฟฟ้าและน้ำดื่ม

4 หนี้สินในครัวเรือน เนื่องจากรายรับไม่สัมพันธ์กับรายจ่ายซึ่งของที่ใช้อุปโภคบริโภค ส่วนใหญ่จำเป็นต้องซื้อหามาใช้ และการกู้ยืมกองทุนหมู่บ้านเพื่อทำการลงทุนในกิจการต่างๆ ประสบภาวะขาดทุน จึงไม่สามารถนำเงินมาใช้หนี้เงินกู้ได้ จนใน พ.ศ. 2535 ชาวบ้านเริ่มรวมกลุ่มทำหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เพื่อให้เป็นรายได้เสริมจากอาชีพหลัก ซึ่งธรรมชาติในหมู่บ้านเริ่มได้รับการฟื้นฟูจึงเป็นที่สนใจของคนในเมืองเนื่องจากมีบรรยากาศที่สวยงามน่าพักผ่อน จนเมื่อปี พ.ศ. 2540 ได้รับคัดเลือกเป็นหมู่บ้านราษฎร์อาสาสมัครพิทักษ์ป่า ปี พ.ศ. 2541 ได้รับคัดเลือกเป็นหมู่บ้านเขียวขจีดีเด่น ปี พ.ศ. 2544 ได้รับพระราชทานธงพิทักษ์ป่าระดับภาค ตามลำดับ

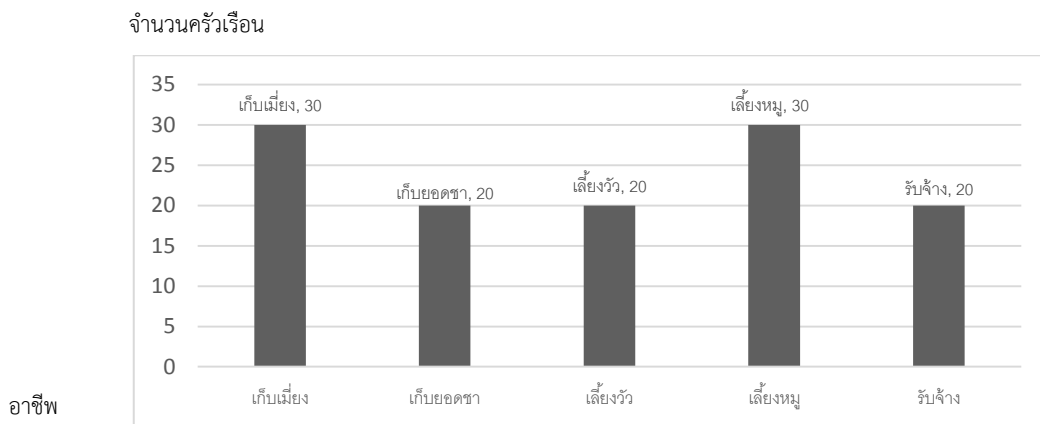
4.2.2 จินตภาพและแนวโน้มของเมือง

หมู่บ้านแม่แะเป็นชุมชนที่คนและป่าอาศัยซึ่งกันและกัน โดยมีกิจกรรม ร่วมไม้ร่วมมือ สมานสามัคคี การดูแลป่า รักษาสิ่งแวดล้อม เป็นชุมชนที่อนุรักษ์ป่าไม้ ทรัพยากรธรรมชาติ จากการอนุรักษ์ที่ประสบผลสำเร็จนี้เอง จึงทำให้พื้นที่หมู่บ้านเป็นที่น่าสนใจของคนในเมืองใหญ่เนื่องจากบรรยากาศที่สวยงามและมีอากาศที่บริสุทธิ์ กลายมาเป็นจุดเด่นของพื้นที่จนเกิดความต้องการที่จะเข้ามาพักผ่อนของคนในเมือง และได้ก่อให้เกิด

- 4 แหล่งท่องเที่ยว/สถานบริการที่น่าสนใจในหมู่บ้าน
 น้ำตก จำนวน 6 แห่ง
 บ้านพักแบบโฮมสเตย์บ้านพักกลุ่ม "เปียงงาม" จำนวน 14 หลัง
 ป่าธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
 วิถีชีวิตชนเผ่ามูเซอ
- 5 ผลิตภัณฑ์/สินค้าที่น่าสนใจในหมู่บ้าน
 ลูกชิด
 กาแฟสด (พื้นบ้าน)
 ใบชาสดหรือแห้ง
- 6 ข้อมูลด้านเศรษฐกิจของหมู่บ้าน
 รายได้รวมทุกครัวเรือน ปีละ 2,900,000 บาท

ตารางที่ 3 แสดงรายได้จากการทำการเกษตรของหมู่บ้านแม่เมะ

ลำดับ	ที่มาของรายได้	จำนวน ครัวเรือน	รวมเงินรายได้/ ครัวเรือน/ปี (บาท)	รวมเงินรายได้/ ทุกครัวเรือน/ปี (บาท)
1	เก็บใบเมี่ยง	30	25,000	750,000
2	เก็บยอดชา	20	25,000	500,000
3	เลี้ยงวัว	20	25,000	500,000
4	เลี้ยงหมู	30	25,000	750,000
5	รับจ้าง	20	20,000	400,000
รวม				2,900,000

ภาพที่ 18 แผนภูมิแสดงที่มาของรายได้จากการประกอบอาชีพของแต่ละครัวเรือนในหมู่บ้านแม่เมะ ปี พ.ศ.2560

ตารางที่ 4 ข้อมูลกลุ่มกิจกรรมด้านต่างๆ

ลำดับ	ชื่อกลุ่ม/องค์กร	จัดตั้งเมื่อ	จำนวนสมาชิก	จำนวนเงินทุน	ชื่อประธาน
1	กลุ่มจักสาน	2540	30	4,000	นางสมพร มั่งมูล
2	กลุ่มสมุนไพร	2535	10	5,000	นางสุน ศิริปัญญา
3	กลุ่มอนุรักษ์ป่า	2533	60	10,000	นายบุญเลิศ ศิริปัญญา
4	กลุ่มเลี้ยงวัว	2540	40	40,000	นายบุญเลิศ ศิริปัญญา
5	กลุ่มแม่บ้าน	2530	60	50,000	นางอำพร กองสถาน
6	กลุ่มเกษตรกร	2540	40	30,000	นายสมศักดิ์ กองสถาน
7	กลุ่มบ้านพัก	2541	27	60,000	นายวงศ์ แก้วใจมา

7 ข้อมูลจากการวิเคราะห์บัญชีครัวเรือน

รวมเงินออมของทุกครัวเรือน	ปีละ 3,000 บาท
รายจ่ายครัวเรือน	ค่ากับข้าว/ค่าไฟฟ้า/ค่าการศึกษาบุตร/ ค่าเดินทางในชีวิตประจำวัน/ค่าปัจจัยสี่
หนี้สินของทุกครัวเรือน	เป็นเงิน 3,000,000 บาท
แหล่งกู้เงินหลักของครัวเรือน	ธ.ก.ส./กองทุนหมู่บ้าน
ปัจจัยหลักที่ก่อให้เกิดหนี้สิน	ลงทุนแล้วรายได้ไม่เป็นไปตามตั้งไว้(ขาดทุน)

4.2.4 สภาพทางสังคม

1 ประชากร

บ้านแม่แมะ หมู่ที่ 11 ตำบลแม่ณะ อำเภอยางตลาด จังหวัดเชียงใหม่ ปัจจุบันมีประชากร 609 คน ร้อยละ 70 ครอบครัวเป็นคนเมือง กับอีกร้อยละ 30 ครอบครัวเป็นคนชนเผ่ามูเซอโดยแบ่งจำนวนประชากรดังนี้ ข้อมูล ตุลาคม พ.ศ. 2559

ตารางที่ 5 แสดงสัดส่วนประชากรชาย-หญิงของหมู่บ้านแม่แมะ

ชาย	หญิง	รวม	จำนวนครัวเรือน
305	304	609	182

2 การปกครองและการบริหารจัดการ

บ้านแม่แมะ หมู่ที่ 11 ตำบลแม่ณะ อำเภอยางตลาด จังหวัดเชียงใหม่ อยู่ในเขตการปกครองของเทศบาลตำบลแม่ณะ ภายในหมู่บ้านมีผู้นำชุมชน คือผู้ใหญ่บ้าน โดยมีผู้นำหมู่บ้านที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบันดังนี้

- 1). นายดี เก่งกล้า ปี พ.ศ. 2519 – พ.ศ. 2529
- 2). นายบุญปิ่น ชันคำ ปี พ.ศ. 2529 – พ.ศ. 2537
- 3). นายวงศ์ แก้วใจมา ปี พ.ศ. 2537 – พ.ศ. 2557
- 4). นายบุญเลิศ ศิริปัญญา ปี พ.ศ. 2557 – ปัจจุบัน

3 การศึกษา

- ระดับก่อนวัยเรียน โรงเรียนบ้านแม่แมะ ตำบลแม่ณะ อำเภอยางตลาด จังหวัดเชียงใหม่

- ระดับประถมศึกษา โรงเรียนบ้านแม่แมะ ตำบลแม่ณะ อำเภอยางตลาด จังหวัดเชียงใหม่

4 การบริการด้านสาธารณสุข

- โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านแม่ณะเขตบริการ หมู่ที่ 1, 2, 3, 4, 11, 12 และ 13

5 ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

- กระตุ้นการมีส่วนร่วมของประชาชน
- การเสริมสร้างประสิทธิภาพในการป้องกัน บรรเทาสาธารณภัย
- การป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดหรืออบายมุข

6 ประเพณีที่สำคัญในหมู่บ้านแม่เมะ

- ปีใหม่เมือง หรือ สงกรานต์ วันที่ 13-15 เมษายน ของทุกปี
- เดือนยี่เป็ง หรือ เทศกาลลอยกระทง ช่วงเดือนพฤศจิกายน ของทุกปี
- ประเพณีชนเผ่ามูเซอ ไม่มีการกำหนดวันอย่างแน่นอน

4.3 การกำหนดแนวทางการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนที่สามารถพึ่งพาตนเองได้มากที่สุด

4.3.1 ปัจจัยที่ประสบผลสำเร็จของชุมชนต้นแบบที่สอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

การนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้เพื่อการช่วยวางแผนชุมชนที่ยั่งยืน โดยเริ่มจากการศึกษาหาปัจจัยที่นำไปสู่ความสำเร็จในด้านต่างๆ ทั้งทางด้าน กายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม จนนำไปสู่การพัฒนาเป็นชุมชนเมืองที่ยั่งยืนได้ จากการทบทวนวรรณกรรมข้างต้นสามารถรวบรวมมาเป็นปัจจัยในด้านต่างๆ ตามกรอบแนวคิด ดังนี้

ภาพที่ 19 แสดงกรอบแนวคิดในการค้นหาปัจจัยที่ประสบผลสำเร็จของชุมชนต้นแบบที่สอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ที่มา : (วิทยาพร ภักดีฤทธิบุตร และวิทยา ดวงธิดา, 2560)

จากการทบทวนวรรณกรรมที่ผ่านมาทั้งด้านทฤษฎีและด้านความเป็นอยู่ของชุมชนต้นแบบ ซึ่งสามารถสรุปปัจจัยที่ประสบผลสำเร็จสู่ชุมชนที่ยั่งยืนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงออกมา ได้ ดังนี้ปัจจัยที่สัมพันธ์กันมากที่สุดระหว่างทฤษฎีบันได 9 ชั้น กับ ปัจจัยในการที่จะเป็นชุมชนที่ยั่งยืน ตามแนวหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนต้นแบบ คือ ชั้นที่ 2-4 พอใช้ พออยู่ พอมีพอกิน นั้น สัมพันธ์กับปัจจัยด้านการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อสุขภาพ ทางรอดจากการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า การรู้จักใช้และรักษาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม และชั้นที่ 7 เก็บรักษา สัมพันธ์กับการเรียนรู้เพื่อเป็น พื้นฐานในการดำรงชีวิต ชั้นที่ 8 ขยาย สัมพันธ์กับ ฐานเศรษฐกิจชุมชน ส่วนในชั้นที่ 1,5,6 และ 9 นั้น ในแต่ละชุมชนก็มีความสัมพันธ์กับปัจจัยเหล่านี้ต่างกันไปตามลักษณะทางภูมิสังคมของแต่ละชุมชนดัง (ตารางที่ 6)

โดยภาพรวมถือว่าลักษณะทางภูมิสังคมของชุมชนต้นแบบทุกแห่งนั้น มีความสัมพันธ์กับ ปัจจัยที่กล่าวมาข้างต้น เกือบทั้งหมด ซึ่งถือได้ว่าทุกปัจจัยเหล่านี้คือปัจจัยที่จะนำไปสู่การเป็น ชุมชน ที่ยั่งยืนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ตารางที่ 6 ปัจจัยที่ประสบผลสำเร็จของชุมชนต้นแบบที่สอดคล้องกันกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ทฤษฎีบันได 9 ชั้น (o)	บ้านทาปาเปา		ชุมชนต้นน้ำ		บ้านแม่กำปอง		ปัจจัยในการที่จะเป็นชุมชนที่ยั่งยืนตามแนวหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (x)
ชั้นที่ 1 พอกิน	o	x	o	-	o	x	การบริหารหนี้สินบนเส้นทางพอเพียง
ชั้นที่ 2 พอใช้	o	x	o	x	o	x	การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อสุขภาพ
ชั้นที่ 3 พออยู่	o	x	o	x	o	x	ทางรอดจากการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า
ชั้นที่ 4 พอมีพอกิน	o	x	o	x	o	x	การรู้จักใช้และรักษาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม
ชั้นที่ 5 บุญ	o		o		o		การทำเกษตรยั่งยืนบนพื้นฐานการเอื้อเพื่อเกื้อกูล
ชั้นที่ 6 ทาน	o	x	o	x	o	x	
ชั้นที่ 7 เก็บรักษา	o	x	o	x	o	x	การเรียนรู้เพื่อเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต
ชั้นที่ 8 ขยาย	o	x	o	x	o	x	ฐานเศรษฐกิจชุมชน
ชั้นที่ 9 เครือข่าย	o	x	o	-	o	x	การท่องเที่ยวชุมชนที่พอประมาณ

ปัจจัยที่ประสบผลสำเร็จของชุมชนต้นแบบที่ได้จากการวิเคราะห์สู่การเป็นชุมชนที่พอเพียง และยั่งยืนได้นั้น จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า ปัจจัยในการที่จะเป็นชุมชนที่ยั่งยืนตามแนวหลัก

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของ สกว. นั้นนำมาประยุกต์ร่วมกับทฤษฎีบันได 9 ขั้น ของมูลนิธิสิทธิธรรม ธรรมชาติได้ในแนวทางที่คล้ายคลึงกัน โดยสามารถสรุปผลเป็นปัจจัยต่างๆได้ดังนี้

1 การบริหารหนี้สินบนเส้นทางพอเพียง ความพอเพียง อยู่ที่ว่าสร้างใจที่ ความพอดีกับความสามารถ และต้องสร้างที่ใจของตนเองก่อน นำมาสู่การรู้ประมาณการใช้ ง่ายอย่างสมดุล การสร้างภูมิคุ้มกันให้กับตนเองครอบครัว และชุมชนด้วยการสร้างกิจกรรม กลุ่มที่ตอบสนองกับปัญหาอย่างรอบคอบ เมื่อจัดการกับหนี้สินได้แล้วจึงนำไปสู่บันไดขั้นที่ 1 คือ พอกิน

2 การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อสุขภาพ เดิมระบบสุขภาพของชุมชนนั้นอยู่บนฐาน การพึ่งพาตนเองได้ อาศัยความรู้ภูมิปัญญาดั้งเดิม ทรัพยากรที่มีอยู่ใกล้ตัวมาใช้ในการดูแล

3 ทางรอดจากการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า คือการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่พึ่งพา ตนเอง พึ่งพาธรรมชาติ รักษาความสมดุลของมนุษย์กับธรรมชาติไว้อย่างยั่งยืน

4 การรู้จักใช้และรักษาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม การแก้ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติ ที่ลดลงด้วยการสืบทอดภูมิปัญญาดั้งเดิม เรื่องการจัดการน้ำ ความสัมพันธ์ของคนกับป่าและ สายน้ำ การทำเกษตรสองฝั่งลำน้ำ การสร้างที่อยู่อาศัยโดยใช้วัสดุธรรมชาติ ซึ่งล้วนแต่เป็น การใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและได้ประโยชน์สูงสุด

จากที่กล่าวมา ปัจจัยที่ 2-4 นั้นล้วนสอดคล้องกับบันไดขั้นที่ 2-4 เกิดขึ้นได้พร้อมกัน ด้วยคำตอบเดียวคือ “ปลูกป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง”

5 การทำเกษตรยั่งยืนบนพื้นฐานการเอื้อเพื่อเกื้อกูล แสดงให้เกษตรกรเกิดความ ตระหนักและเห็นคุณค่าความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติที่มีความเกื้อกูลกัน การ เอื้อเพื่อเอื้อเผื่อแผ่ระหว่างคนในชุมชนที่มากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ต้องผลิตเพื่อการบริโภค จึงไม่ต้องแข่งขันกัน ไม่ต้องใช้สารเคมีมาก ก็จะได้ผลผลิตที่มีคุณภาพ ดีต่อสุขภาพ “เศรษฐกิจพอเพียงกับการเกษตร” จะบรรลุเป้าหมายได้โดยการร่วมมือกันของบุคคล ชุมชน และรัฐ โดยอาศัยวิธีการ คือ มีเทคโนโลยีที่เหมาะสม มีระบบความสัมพันธ์ที่เหมาะสม มีโลก ทัศน์ที่เอื้อต่อเศรษฐกิจพอเพียง คือ อยู่ร่วมกับคนอื่นและธรรมชาติอย่างเกื้อกูลและรักษา ฐานการผลิต คือ ทรัพยากร ความรู้ การจัดการ การเรียนรู้

ตรงกับบันไดขั้นที่ 5-6 ที่ว่าบุญและทาน ไม่เน้นการแลกเปลี่ยนทางการค้า แต่เน้น การทำบุญ ไม่เน้นการสะสมเป็นของส่วนตัว แต่เน้นการให้ทานและสะสมโดยมอบให้เป็น

ทรัพย์สินส่วนรวม ตามความหมายอันลึกซึ้งของคำ “Our Loss is Our Gain” หรือ “ยิ่งทำ ยิ่งได้ ยิ่งให้อะไรยิ่งมี”

6 การเรียนรู้เพื่อเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต คือการได้เข้าใจถึงวิถีชีวิตของการประกอบอาชีพในชุมชน และได้แนวคิดเกี่ยวกับการประกอบอาชีพของตนในอนาคต ซึ่งเป็นอาชีพที่สอดคล้องกับความสนใจ ความสามารถ ทักษะ และสภาพของชุมชนที่เกี่ยวพัน นั้น รวมไปถึงบันไดขั้นที่ 7 เก็บรักษา คือการรู้จักเก็บรักษา ซึ่งเป็นการตั้งอยู่ในความไม่ประมาท และยังเป็นการสร้างรากฐานของการเอาตัวรอดในเวลาเกิดวิกฤตการณ์เน้นให้รู้จักวิธีการถนอมอาหาร การสะสม อาหารด้วยการแปรรูปอาหารหลากชนิด

7 ฐานเศรษฐกิจชุมชน การบริหารจัดการกลุ่ม เพื่อเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์นั้นๆ เกิดได้จากการระดมความคิดของสมาชิก การทบทวนปัญหา และยอมรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน โดยตั้งอยู่บนฐานของความพร้อมที่จะพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานของผลิตภัณฑ์ อย่างไม่มุ่งหวังกำไรจากการผลิต พิจารณาถึงกำลังและความสามารถของสมาชิกกลุ่มเป็นที่ตั้ง อีกทั้งยังให้ความสำคัญกับการสนับสนุนการเรียนรู้ของสมาชิกในการพัฒนาทักษะฝีมือของตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับบันไดขั้นที่ 8 คือ ขาย การค้าขายทำได้ภายใต้การรู้จักตนเอง รู้จักพอประมาณ และทำไปตามลำดับ โดยของที่ขาย คือ ของที่เหลือจากทุกขั้นแล้วจึงนำมาขาย

8 การท่องเที่ยวชุมชนที่พอประมาณ หลายชุมชนจึงมีความจำเป็นที่ต้องปรับเปลี่ยนเรียนรู้ที่จะอยู่ได้และเท่าทันกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น “ความรู้สู่ทางเลือกที่เหมาะสม” นำภูมิปัญญาดั้งเดิมมาปรับใช้ในสถานการณ์ใหม่ รู้จักขบคิดวิเคราะห์ห้อย่างเป็นระบบ เรียนรู้การปรับเข้าหากินบนทางสายกลางเชื่อมโยงสู่ขั้นที่ 9 (เครือข่าย) ข่าย คือการสร้างกองกำลังเกษตรโยธิน หรือการสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงทั่วประเทศ เพื่อขยายผลความสำเร็จตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง (วิทยากร ภัคศิฤทธิบุตร และวิทยา ดวงธิดา, 2560)

4.4 สถานการณ์ชุมชนของพื้นที่ศึกษาข้อมูลจากการทบทวนวรรณกรรมกับปัจจัยในการที่จะเป็นชุมชนที่ยั่งยืนตามแนวหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

4.4.1 การบริหารหนี้สินบนเส้นทางพอเพียง เนื่องจากอาชีพหลักของประชากรในพื้นที่จะเป็นการเกษตรกรรมโดยปลูกเมี่ยง กาแฟ และเลี้ยงสัตว์ การทำอุตสาหกรรมครัวเรือนจะมีการจกสานแข่ง โดยใช้ไม้ไผ่ซึ่งมีอยู่ในท้องถิ่น รายได้โดยเฉลี่ยของประชากรอยู่ที่ประมาณ 20,000 บาทต่อคนต่อปี ซึ่งถือว่ามียาได้ต่ำ ข้อมูลจากการวิเคราะห์บัญชีครัวเรือน คือ

รวมเงินออมของทุกครัวเรือน ปีละ 3,000 บาท

โดยเฉพาะข้าว ยังไม่พบการปลูกข้าวในพื้นที่ เนื้อสัตว์ก็ยังคงต้องซื้อการบริโภค มีการผลิตเพื่อบริโภคเองเป็นส่วนน้อย

4.4.6 การเรียนรู้เพื่อเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต ประชากรในชุมชนส่วนใหญ่ยังคงต้องใช้การซื้อหาอาหารเป็นหลัก มีบางบางส่วนที่ใช้การเก็บของป่าเพื่อประกอบอาหาร ส่วนผลผลิตที่ผลิตได้นั้นเน้นเพื่อการจำหน่ายเป็นหลัก อาจพบเห็นได้บ้างในการถนอมอาหารเล็กน้อยๆ เพื่อเก็บไว้กินในระยะยาว แต่ก็มีสี่ปีสถานการณ์ปัญหาท้องถิ่นในการถนอมอาหาร เช่นการทำเหมียง ทำใบชา ตากแห้งสมุนไพร แต่ส่วนมากก็มักจะทำไว้เพื่อการค้าเป็นหลัก

4.4.7 ฐานเศรษฐกิจชุมชน มีการรวมกลุ่มประกอบอาชีพต่างๆในชุมชน เช่น กลุ่มจักสาน กลุ่มสมุนไพร กลุ่มอนุรักษ์ป่า กลุ่มเลี้ยงวัว กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเกษตรกร กลุ่มบ้านพัก ซึ่งกลุ่มต่างๆเหล่านี้เป็นกลุ่มเศรษฐกิจหลักของชุมชน จัดตั้งขึ้นกันเองภายในชุมชน

4.4.8 การท่องเที่ยวชุมชนที่พอประมาณ เนื่องสภาพของป่าไม้ที่สมบูรณ์ของชุมชน เมื่อนักท่องเที่ยวได้เข้าไปสัมผัสแล้วเกิดความต้องการที่จะเข้าไปพักผ่อน พักแรม ในพื้นที่ จึงได้มีการจัดตั้งกลุ่มบ้านพักแบบโฮมสเตย์ขึ้น จนกลายเป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวจากเมืองใหญ่ นอกจากนั้นยังมีการตั้งศึกษาภาพในด้านต่างๆของพื้นที่มาเป็นจุดขายของชุมชนเพื่อเป็นตัวส่งเสริมการท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นการเดินทางไปศึกษาธรรมชาติ การพาไปเก็บของป่า การนวดประคบและอบสมุนไพรท้องถิ่นซึ่งเกิดจากภูมิปัญญาที่ถ่ายทอดกันมา นำมาซึ่งนักท่องเที่ยวจากต่างถิ่นมากมายได้เข้ามาสู่ชุมชน จนชุมชนแม่แมาะกลายเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายทั้งในประเทศและต่างประเทศ

4.5 สถานการณ์ชุมชนของพื้นที่ศึกษาข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับปัจจัยในการที่จะเป็นชุมชนที่ยั่งยืนตามแนวหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

4.5.1 การบริหารหนี้สินบนเส้นทางพอเพียง ปัจจุบันประชากรในชุมชนมีหนี้สินที่เกิดจากการประสบปัญหาขาดทุนในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก เนื่องจากเกิดความเสียหายต่อพืชที่เพาะปลูกทั้งจากโรคพืชเอง หรือจากปัจจัยภายนอก จึงเกิดการกู้ยืมเงินเพื่อลงทุนในการเกษตรขึ้น ซึ่งแหล่งเงินกู้หลักของชุมชนคือ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร(ธ.ก.ส.) และเงินกองทุนหมู่บ้าน แต่สถานการณ์ในปัจจุบันยอดหนี้สินในชุมชนมีไม่มากนัก เนื่องจากประชากรในชุมชนเริ่มหันมาประกอบอาชีพเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเป็นอาชีพเสริมจึงทำให้มีรายได้เพิ่มอีกส่วนหนึ่ง และประชากรในชุมชนยังให้ความสำคัญเกี่ยวกับเรื่องการอนุรักษ์ป่าไม้อย่างมากทำให้ในชุมชนเองได้รับประโยชน์จากป่าไม้มากมาย ทั้งด้านอาหาร และไม้ใช้สอย โดยทั้งหมดสามารถหาได้จากป่าแทบจะไม่ต้องซื้อหา จึงทำให้ชุมชนมีความพอกินในตัวชุมชนเอง

ภาพที่ 20 การประกอบอาชีพเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเป็นอาชีพเสริม
ที่มา : (ผู้วิจัย, 2560)

4.5.2 การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อสุขภาพ ปัจจุบันภายในชุมชนเองได้เข้มงวดเรื่องของการใช้สารเคมีเป็นอย่างมาก โดยห้ามใช้ยาฆ่าหญ้าและยาฆ่าแมลงโดยเด็ดขาด โดยส่วนอาหารการกินในชุมชนนั้นยังมีการเก็บพืชผักจากธรรมชาติสำหรับประกอบอาหารในครัวเรือนเองเป็นส่วนมากเพราะปราศจากสารเคมีและยาฆ่าแมลง เป็นผลให้ประชากรส่วนใหญ่มีสุขภาพแข็งแรงและอายุยืน แม้กระทั่งเนื้อสัตว์ยังมีการฆ่าแหละเพื่อแบ่งสรรกันภายในชุมชน(ตกหูน) หมุนเวียนเก็บเงินค่าเนื้อสัตว์เป็นรายสัปดาห์ โดยเรื่องของอาหารจะซื้อรับประทานให้น้อยที่สุด มีแต่เฉพาะข้าวสารซึ่งไม่สามารถปลูกเองได้แล้วภายในชุมชน ทั้งหมดนี้ล้วนแต่เป็นการรักษาสุขภาพของคนในชุมชน คือการกินของจากธรรมชาติและปราศจากสารเคมี ตามภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชน มีการใช้พืชสมุนไพร ในการปฐมพยาบาลเบื้องต้น หรือรักษาอาการเจ็บป่วยที่ไม่สาหัสตามภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบทอดมาโดยใช้พืชสมุนไพรที่มีอยู่ภายในท้องถิ่น โดยมีการส่งเสริมให้มีการปลูกพืชสมุนไพรเพื่อใช้ในครัวเรือนทุกครัวเรือน เหลือจากใช้ยังสามารถเก็บไว้ทำเป็นลูกประคบสมุนไพรเพื่อจำหน่ายได้ ในชุมชนยังมีผู้เชี่ยวชาญด้านสมุนไพรเพื่อรักษาอาการป่วยในเบื้องต้นอีกด้วย

ภาพที่ 21 การใช้พืชสมุนไพรในการปฐมพยาบาลเบื้องต้น หรือรักษาอาการเจ็บป่วยที่ไม่สาหัสตามภูมิปัญญาท้องถิ่น
ที่มา : (ผู้วิจัย, 2560)

4.5.3 ทางรอดจากการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติ จากคนรุ่นก่อนสู่คนรุ่นปัจจุบัน โดยมีการสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่ชุมชนโดยการเรียนรู้ด้วยตนเองแล้วถ่ายทอดสู่คนในครอบครัวก่อนเป็นอันดับแรกแล้วจึงเริ่มถ่ายทอดออกไปสู่ชุมชนและออกไปสู่ภายนอกชุมชนในที่สุด โดยมีคำสอนในชุมชนที่ว่า “อยู่กับป่า หากินอยู่ในป่า โดยไม่ทำลายป่า” โดยอาศัยหลัก 8 “ห” ในการนำไปใช้ คือ 1) หาเห็ดจากป่า 2) หาปลาจากน้ำ 3) หาผึ้งจากรัง 4) หาไม้ไผ่จักสาน 5) หาสมุนไพรในป่า 6) หาดอกหญ้าทำไม้กวาด 7) หาอากาศที่บริสุทธิ์ 8) หาเพื่อนมนุษย์ร่วมคิดร่วมทำ สภาพชุมชนปัจจุบันยังคงความเป็นธรรมชาติอยู่ถึงร้อยละ 80 มีการอนุรักษ์น้ำ ซึ่งคนในชุมชนเองยังคงมีการใช้น้ำจากแหล่งน้ำที่อนุรักษ์ของชุมชนในการบริโภค โดยมีการอนุรักษ์น้ำตกซึ่งเป็นต้นน้ำที่ใช้อุปโภค บริโภคของชุมชน โดยกันเป็นเขตหวงห้าม ห้ามบุคคลภายนอกเข้าโดยเด็ดขาด

ภาพที่ 22 การอนุรักษ์น้ำ ซึ่งมีการใช้น้ำจากแหล่งน้ำที่อนุรักษ์ของชุมชนในการบริโภค
ที่มา : (ผู้วิจัย, 2560)

4.5.4 การรู้จักใช้และรักษาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ปัจจุบันมีการจำแนกการใช้ประโยชน์จากป่าเป็น 3 ลักษณะคือ 1) มีการกันเขตของป่าใช้สอยไว้ โดยสามารถใช้ไม้มาเป็นวัสดุในการสร้างที่อยู่อาศัยได้ 2) มีการจัดเขตป่าที่ทำกินซึ่งสามารถเข้าทำกินได้โดยห้ามบุกรุกหรือขยายพื้นที่เพิ่มเติม 3) คือป่าอนุรักษ์ห้ามเข้าไปบุกรุกโดยเด็ดขาด การจะสร้างที่อยู่อาศัยของคนในชุมชนนั้น ต้องมีการขอ

อนุญาตคณะกรรมการหมู่บ้านก่อนว่าต้องการสร้างบ้านขนาดเท่าไร ต้องใช้ไม้ในการสร้างบ้านกี่ต้น แล้วคณะกรรมการจึงจะกำหนดให้ว่าควรจะให้ใช้ไม้จากป่าบริเวณใด และไม้ในหมู่บ้านห้ามนำมาจำหน่ายโดยเด็ดขาด ในการฟันฟูป่าไม้จะไม่มีการปลูกป่าจะทำโดยรักษาและปล่อยให้เกิดเองตามธรรมชาติ และเพื่อไม่ให้มีการนำไม้ต่างถิ่นเข้ามาสู่ป่า ส่วนในเรื่องของการหาฟันสำหรับใช้ในครัวเรือน ก็จะมีการกำหนดให้ตัดในพื้นที่ป่าใช้สอย และการตัดต้องตัดให้เหลือโคนต้นไม้สูงมากกว่า 40 ซม. เพื่อให้ต้นไม้ได้มีโอกาสแตกยอดใหม่และเจริญเติบโตขึ้นได้อีก จึงนับว่าเป็นการรักษาทรัพยากรธรรมชาติตามภูมิปัญญาดั้งเดิม

ภาพที่ 23 การใช้ประโยชน์จากป่าไม้ตามกฎหมายของชุมชน

ที่มา : (ผู้วิจัย, 2559)

4.5.5 การทำเกษตรยั่งยืนบนพื้นฐานการเอื้อเฟื้อเกื้อกูล ปัจจุบันในชุมชนยังคงรักษาธรรมเนียมดั้งเดิมในอดีต คือยังมีการแบ่งปันกันภายในชุมชน ซึ่งหาได้ยากในปัจจุบัน การหาอาหารการกิน ถ้าหาได้มากก็มีการแบ่งปันกันภายในบ้านใกล้เคียง เวลาในชุมชนมีงานสำคัญไม่ว่าจะเป็นงานมงคล หรืองานศพ ชาวบ้านทุกคนจะพร้อมใจกันหยุดงานเพื่อมาช่วยกันในการจัดงานพิธีโดยไม่มีค่าจ้าง และยังมีการแบ่งปันผลผลิตทางการเกษตรของผู้ที่ผลิตได้มากแก่คนในชุมชน หรืออาจมีการขายให้แก่คนในชุมชนในราคาที่ต่ำหรือราคาต้นทุน อย่างเช่นการแบ่งปันต้นกล้าของพืชเพื่อให้คนในชุมชนนำไปเพาะปลูกต่อไป อีกส่วนหนึ่งยังมีการนำไปทำบุญ เช่นการตักบาตรแก่พระสงฆ์

ภาพที่ 24 การช่วยเหลือในการจัดงานมงคลและงานพัฒนาภายในชุมชน
ที่มา : (ผู้วิจัย, 2560)

4.5.6 การเรียนรู้เพื่อเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต ปัจจุบันประชากรในชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม โดยผลผลิตส่วนใหญ่เป็นใบชาและใบเมี่ยง โดยมีประชากรบางส่วนประกอบอาชีพค้าขายโดยการรับซื้อผลผลิตที่ผลิตได้ในชุมชนเพื่อนำไปส่งขายต่อในตัวเมือง นอกเหนือจากนั้นยังมีการประกอบอาชีพเกี่ยวกับด้านการท่องเที่ยวหลังจากหมดฤดูเก็บเกี่ยว เช่นการมาเป็นหมอนวดบริการนวดแก่นักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาพักภายในชุมชน หรือการรวมกลุ่มทำอาหารไว้บริการนักท่องเที่ยวตามกลุ่มบ้านพักต่างๆ และยังมีการปลูกพืชผักสวนครัวและเลี้ยงสัตว์เพื่อเป็นอาหารนำมาจำหน่ายให้แก่กลุ่มบ้านพักต่างๆ ซึ่งประชากรในชุมชนไม่จำเป็นต้องออกไปหางานภายนอกชุมชนเนื่องจากในชุมชนเองยังมีความต้องการทรัพยากรบุคคลในการประกอบอาชีพเสริมด้านการท่องเที่ยวอีกมาก ทั้งคนนำเที่ยวในสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆในชุมชน หรือแม่ครัว แม่บ้านในการทำความสะอาดบ้านพัก ปัจจุบันคนหนุ่มสาวเริ่มกลับเข้ามาสู่ชุมชน หลังจากสำเร็จการศึกษาจากในเมืองเพราะภายในชุมชนเองเริ่มมีงานและแหล่งรายได้เพิ่มขึ้นเพียงพอสำหรับการยังชีพของตนเองและครอบครัวโดยแทบจะไม่ต้องพึ่งพาปัจจัยจากภายนอก โดยคิดได้เป็นร้อยละ 60 ของจำนวนประชากรวัยทำงานที่ออกไปหางานทำภายนอกชุมชนโดยการกลับเข้ามาประกอบอาชีพในบ้านเกิดของตนเอง

ภาพที่ 25 การประกอบอาชีพเสริมหลังจากฤดูการเก็บเกี่ยวผลผลิตทางเกษตรกรรมภายในชุมชน
ที่มา : (ผู้วิจัย, 2561)

4.5.7 ฐานเศรษฐกิจชุมชน ปัจจุบันมีการรวมกลุ่มประกอบอาชีพต่างๆตามความถนัด เพื่อเพิ่มมูลค่าสินค้าและกระจายงานทำ โดยมีทั้งกลุ่มเก็บใบเมี่ยง กลุ่มเลี้ยงสัตว์ กลุ่มจักสาน กลุ่มบ้านพัก เพื่อการจำหน่ายสินค้าของแต่ละกลุ่มเพื่อเป็นรายได้สู่สมาชิกในชุมชน โดยกลุ่มบ้านพักของชุมชนได้รับเงินสนับสนุนจากทางภาครัฐ ซึ่งเป็นการรวมกลุ่มค้าขายเพื่อเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์ในท้องถิ่น เพื่อเพิ่มเติมในเรื่องฐานเศรษฐกิจชุมชน

ภาพที่ 26 ตัวอย่างการรวมกลุ่มประกอบอาชีพต่างๆตามความถนัดภายในชุมชน
ที่มา : (ผู้วิจัย, 2561)

4.5.8 การท่องเที่ยวชุมชนที่พอประมาณ ปัจจุบันมีบ้านพักสำหรับนักท่องเที่ยวทั้งหมดในชุมชน 10 กว่าแห่ง เป็นของชุมชน 2 แห่ง ค่าที่พักรวมอาหาร 3 มื้ออยู่ที่ 750 บาทต่อคนต่อวัน โดยเจ้าของกิจการบ้านพักส่วนใหญ่ยังเป็นของคนในชุมชนถึงร้อยละ 90 ส่วนที่เป็นของคนนอกพื้นที่มีเพียงร้อยละ 10 เท่านั้น โดยกลุ่มบ้านพักของชุมชนที่ดูแลโดยสมาชิกกลุ่มปัจจุบันมี 2 แห่ง บ้านพักทั้งหมดต้องหักเงินจากค่าบริการที่เรียกเก็บจากนักท่องเที่ยวเข้ากองกลางของชุมชนทุกแห่งโดยหักจากค่าที่พักและอาหารของนักท่องเที่ยว จำนวน 20 บาทต่อคน เพื่อนำมาใช้จ่ายในการพัฒนา

ชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการจัดเวรยาม หรือการจัดทำแนวกันไฟป่า การซ่อมแซมถนนทางเข้าชุมชน ซึ่ง
มาตรการนี้ได้ผ่านการลงมติจากการประชุมภายในชุมชน

ภาพที่ 27 บ้านพักโฮมสเตย์ของชุมชน

ที่มา : (ผู้วิจัย, 2561)

ปัจจุบันยังมีการจำกัดในด้านของพื้นที่ในการสร้างกลุ่มบ้านพักเพื่อการท่องเที่ยวโดย
ไม่ให้มีการขยายพื้นที่เกินจากขอบเขตเดิมเพื่อเป็นการป้องกันการทำลายสิ่งแวดล้อมเพิ่ม และเน้น
เรื่องของการจัดเก็บขยะจากบ้านพักต่างๆโดยทุกกลุ่มบ้านพักจะต้องคัดแยกขยะแล้วจะมีการมา
จัดเก็บโดยชุมชนทุกวันจันทร์ ในการจะจัดสร้างบ้านพักเพื่อการท่องเที่ยวของบุคคลภายนอกนั้น ต้อง
มีการขออนุญาตจากชุมชนเสียก่อน และต้องอยู่ภายในพื้นที่ที่มีเอกสารสิทธิ์ถูกต้อง

ในด้านการสร้างเครือข่ายของชุมชนกับภายนอกนั้น ได้มีการติดต่อเรื่องของการ
ท่องเที่ยวผ่านตัวแทนนำเที่ยวกลุ่มต่างๆเพื่อนำนักท่องเที่ยวเข้ามาพัก และท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ใน
พื้นที่ชุมชน หรือผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์ ซึ่งสามารถเข้าถึงได้จากทั่วโลก

ด้านปัญหาในปัจจุบันเกี่ยวกับการท่องเที่ยวคือการจัดการเส้นทางสัญจรที่เข้าสู่
ชุมชน ซึ่งเป็นปัญหาอย่างมากในการสัญจรเข้าชุมชนเนื่องจากถนนมีลักษณะแคบและลาดชันมาก ซึ่ง
อาจเกิดอันตรายกับผู้ที่ไม่คุ้นเคยกับเส้นทาง (วงศ์ แก้วใจมา, 2560) (บุญเลิศ ศิริปัญญา, 2561)

4.6 การประเมินของผู้วิจัยระหว่างสถานการณ์ชุมชนปัจจุบันจากการรวบรวมข้อมูลที่สอดคล้องกับทฤษฎีบันได 9 ขั้นสู่ความพอเพียง

ตารางที่ 7 การประเมินของผู้วิจัยระหว่างสถานการณ์ชุมชนปัจจุบันจากการรวบรวมข้อมูลที่สอดคล้องกับทฤษฎีบันได 9 ขั้นสู่ความพอเพียง

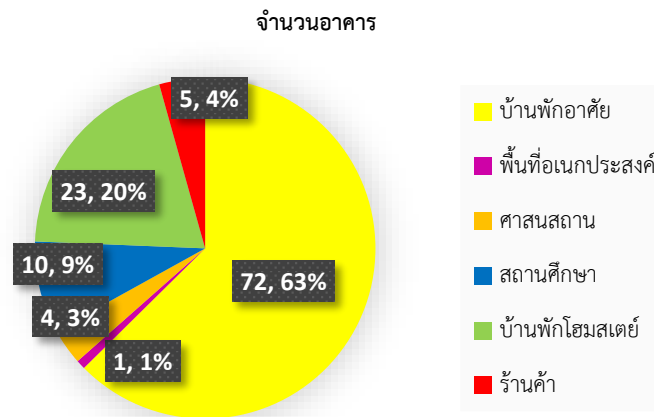
ทฤษฎีบันได 9 ขั้นฯ	สถานการณ์ชุมชนปัจจุบัน	การประเมินของผู้วิจัย
ขั้นที่ 1 พอกิน	มีการอนุรักษ์ป่า ซึ่งทำให้ในชุมชนเองได้รับประโยชน์จากป่ามากมาย ทั้งด้านอาหาร และไม้ใช้สอย โดยทั้งหมดสามารถหาได้จากป่าแทบจะไม่ต้องซื้อหา รวมถึงการอนุรักษ์สายน้ำและสัตว์น้ำ และประชากรในหมู่บ้านประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก มีการเป็นหนี้ในระดับปานกลางคือประชากรบางส่วนมีหนี้สิน บางส่วนก็ไม่มีหนี้สิน	ชุมชนมีความเข้มแข็งอย่างมากในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ซึ่งเป็นผลให้เกิดแหล่งอาหารตามธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ แทบจะไม่ต้องซื้ออาหารจากภายนอกชุมชน ยกเว้นข้าว ซึ่งชุมชนได้งดการปลูกข้าว ซึ่งเป็นการทำลายทรัพยากรป่าไม้ลงอย่างมาก และประชากรในชุมชนเริ่มหันมาประกอบอาชีพเสริมมากขึ้น ซึ่งจากการลงพื้นที่วิจัยพบว่าชุมชนสอดคล้องกับทฤษฎีบันได 9 ขั้นฯ ในขั้นที่ 1 พอกิน ตามอัตภาพอย่างไม่อดอยาก
ขั้นที่ 2-4 พอใช้ พออยู่ พอมีพอร่มเย็น	การฟื้นฟูป่าไม้จะไม่มีการปลูกป่า โดยรักษาและปล่อยให้เกิดเองตามธรรมชาติ และเพื่อไม่ให้มีการนำไม้ต่างถิ่นเข้ามาสู่ป่า มีการใช้พืชสมุนไพรเพื่อการปฐมพยาบาลเบื้องต้น ในเรื่องของการหาพื้นที่สำหรับใช้ในครัวเรือน ก็จะมีการกำหนดให้ตัดในพื้นที่ป่าใช้สอย มีการจำแนกการใช้ประโยชน์จากป่าเป็น 3 ลักษณะ คือ 1)มีการกันเขตของป่าใช้สอยไว้ โดยสามารถใช้ไม้มาเป็นวัสดุในการสร้างที่อยู่อาศัยได้ โดยห้ามเข้าไปทำลายในเขตป่าหวงห้ามและป่าอนุรักษ์ 2)มีการจัดเขตป่าที่ทำกินซึ่งสามารถเข้าทำกินได้โดยห้ามบุกรุกหรือขยายพื้นที่เพิ่มเติม 3)คือป่าอนุรักษ์ห้ามเข้าไปบุกรุกโดยเด็ดขาด มีการจัดตั้งกลุ่มทำแนวกันไฟป่าทุกปี โดยชาวบ้านต้องมีส่วนร่วมทุกคน	ผลจากการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้อย่างเข้มแข็งจึงทำให้มีทรัพยากรไม้เพียงพอในการใช้สอยไม่ว่าจะเป็นการนำมาสร้างและซ่อมแซมที่อยู่อาศัย และทำให้เกิดอากาศที่บริสุทธิ์ เย็นสบายตลอดปีทั่วทั้งชุมชน ซึ่งจากการลงพื้นที่วิจัยพบว่าชุมชนสอดคล้องกับทฤษฎีบันได 9 ขั้นฯ ในขั้นที่ 2-4 พอใช้ พออยู่ พอมีพอร่มเย็น อย่างสมบูรณ์จากการปลูกป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง โดยที่ไม่ต้องปลูก หากเกิดจากการร่วมมือกันรักษาป่าไม้อย่างเข้มแข็งของคนในชุมชน

ทฤษฎี บันได 9 ขั้นๆ	สถานการณ์ชุมชนปัจจุบัน	การประเมินของผู้วิจัย
ขั้นที่ 5-9 เศรษฐกิจ พอเพียง ขั้น ก้าวหน้า	ในชุมชนยังมีการแบ่งปันกันภายในชุมชน ซึ่งหาได้ยากในปัจจุบัน การหาอาหารการกินถ้าได้มากก็มีการแบ่งปันกันภายในบ้านใกล้เรือนเคียง เวลาในชุมชนมีงานสำคัญไม่ว่าจะเป็นงานมงคล หรืองานศพ ชาวบ้านทุกคนจะพร้อมใจกันหยุดงานเพื่อมาช่วยกันในการจัดงานพิธีโดยไม่มีค่าจ้าง และมีการแบ่งปันผลผลิตทางการเกษตรของผู้ที่ผลิตได้มากแก่คนในชุมชน หรืออาจมีการขายให้แก่คนในชุมชนในราคาที่ต่ำหรือราคาต้นทุน	ประชากรภายในชุมชนมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน ถือเป็นเสน่ห์ของชุมชนในชนบทซึ่งพบเจอได้ยากในชุมชนเมืองปัจจุบัน โดยไม่ว่าจะเป็นอาหารหรือแรงงานหลังจากการช่วยเหลือกันเองในชุมชนแล้ว ยังมีการทำบุญแก่พระสงฆ์
ขั้นที่ 7 เก็บรักษา	มีการประกอบอาชีพการเก็บใบเมี่ยง นำมาแปรรูป และการเก็บสมุนไพรจากป่าเพื่อนำไปแปรรูปเป็นยารักษาโรค	มีการแปรรูปผลผลิตจากการทำเกษตรกรรม และจากของที่ได้จากป่าเพื่อเก็บไว้ใช้และบริโภคในยามขาดแคลน
ขั้นที่ 8 ขาย	มีการรวมกลุ่มประกอบอาชีพต่างๆตามความถนัด เพื่อเพิ่มมูลค่าสินค้าและกระจายงานทำเพื่อการจำหน่ายสินค้าของแต่ละกลุ่มเพื่อเป็นรายได้สู่สมาชิกในชุมชน	ผลผลิตที่ผลิตได้ภายในชุมชน เมื่อเหลือจากใช้และบริโภคแล้ว ยังมีการนำมาจำหน่ายเพื่อเป็นรายได้สู่ชุมชนโดยการรวมกลุ่มประกอบอาชีพต่างๆตามความถนัดของแต่ละบุคคล
ขั้นที่ 9 (เครือข่าย) ขาย	มีการติดต่อเรื่องของการท่องเที่ยวผ่านตัวแทนนำเที่ยวกลุ่มต่างๆเพื่อนำนักท่องเที่ยวเข้ามาพัก และท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ชุมชนหรือผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์ ซึ่งสามารถเข้าถึงได้จากทั่วโลก	มีการรวมกลุ่มเพื่อค้าขายกับภายนอกชุมชน โดยเฉพาะด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ซึ่งเชื่อมโยงกับชุมชนท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์อื่นๆ ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน โดยการส่งตัวแทนไปดูงาน และรับตัวแทนจากชุมชนอื่นเข้ามาดูงาน เพื่อพัฒนาศักยภาพในการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ให้ดีขึ้น ซึ่งจากการลงพื้นที่วิจัยพบว่าชุมชนสอดคล้องกับทฤษฎีบันได 9 ขั้นๆ ในเศรษฐกิจพอเพียงขั้นก้าวหน้า ขั้นที่ 5-9

จากตารางที่ 7 สรุปได้ว่าสถานการณ์ชุมชนปัจจุบันจากการลงพื้นที่วิจัยพบว่า มีความสอดคล้องกับทฤษฎีบันได 9 ขั้นสู่ความพอเพียง ในขั้นที่ 1 พอกิน ขั้นที่ 2-4 พอใช้ พออยู่ พอมีเงิน และขั้นที่ 5-9 คือเศรษฐกิจพอเพียงขั้นก้าวหน้า ตามวิถีที่ชุมชนปฏิบัติอยู่และตามอัตภาพอย่างพอเพียง

ตารางที่ 8 เปรียบเทียบสถานการณ์ชุมชนปัจจุบันจากการรวบรวมข้อมูลที่สอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ทฤษฎีบันได 9 ขั้น สู่ความพอเพียง (o)	บ้านแม่ มะ		ปัจจัยในการที่จะเป็นชุมชนที่ยั่งยืนตามแนวหลัก ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (x)
ขั้นที่ 1 พอกิน	o	x	การบริหารหนี้สินบนเส้นทางพอเพียง
ขั้นที่ 2 พอใช้	o	x	การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อสุขภาพ
ขั้นที่ 3 พออยู่			การใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า
ขั้นที่ 4 พอร่มเย็น			และรักษาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม
ขั้นที่ 5 บุญ	o	x	การทำเกษตรยั่งยืนบนพื้นฐานการเอื้อเพื่อเกื้อกูล
ขั้นที่ 6 ทาน			เพื่อเป็นฐานเศรษฐกิจชุมชนและการท่องเที่ยวชุมชนที่
ขั้นที่ 7 เก็บรักษา			พอประมาณ
ขั้นที่ 8 ขยาย			
ขั้นที่ 9 เครือข่าย			

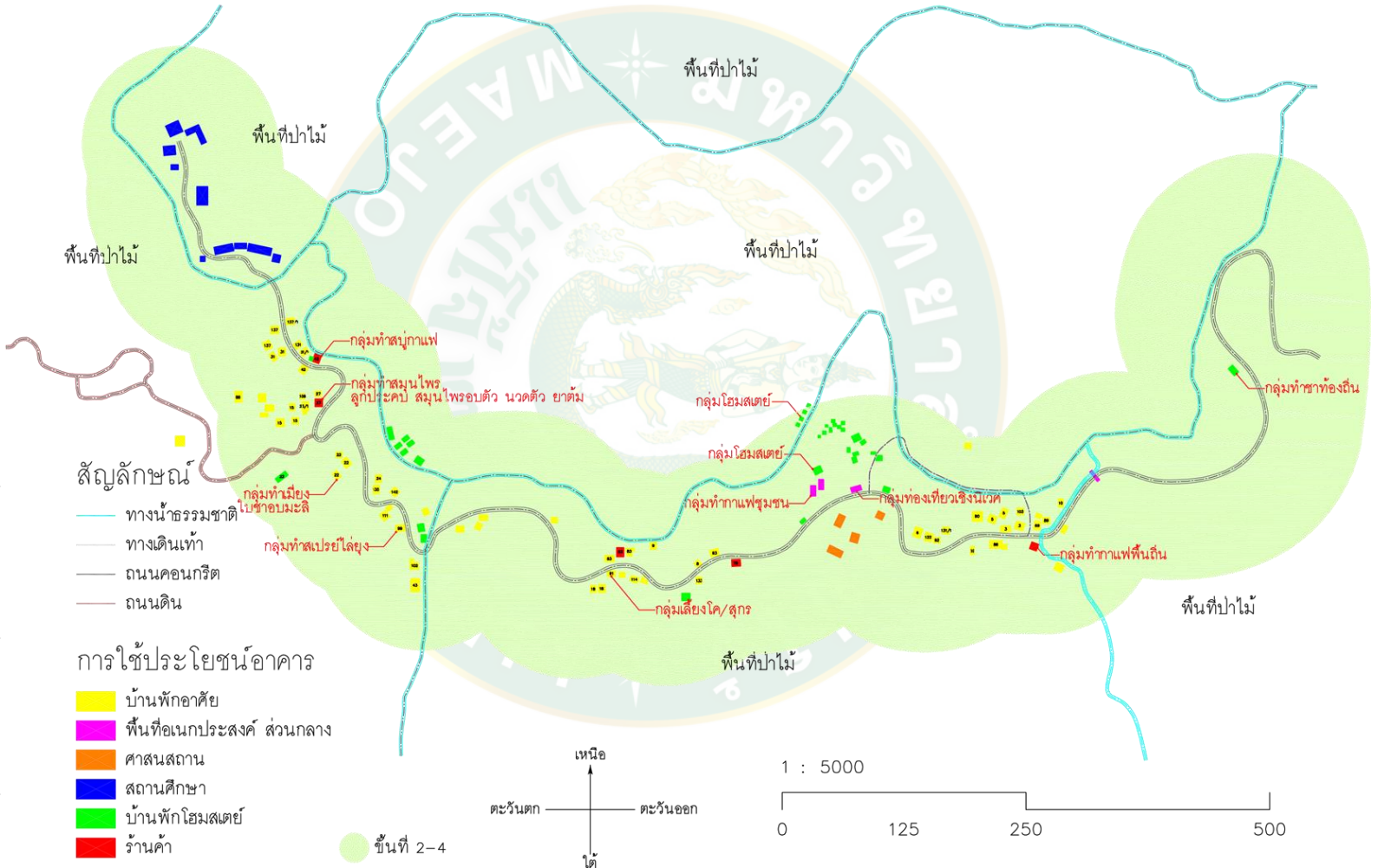
ภาพที่ 29 แผนภูมิแสดงการใช้ประโยชน์อาคารในปัจจุบันของบ้านแม่เมะ หมู่ที่ 11 ตำบลแม่ณะ อำเภอลำปาง จังหวัดเชียงใหม่
ที่มา : (ผู้วิจัย, 2561)

จากภาพที่ 30 แสดงแนวเขตบริเวณรอบพื้นที่พักอาศัย(ระยะ 100 เมตร จากศูนย์กลางถนน) ซึ่งเป็นพื้นที่ป่าทำกินของชุมชนโดยประชากรในหมู่บ้านทุกคนสามารถเข้าไปใช้ประโยชน์จากป่าทำกินภายใต้กฎระเบียบหมู่บ้าน (ภาพที่ 8) ซึ่งชุมชนมีความเข้มแข็งอย่างมากในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ซึ่งเป็นผลให้เกิดแหล่งอาหารตามธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ แทบจะไม่ต้องซื้ออาหารจากภายนอกชุมชน ยกเว้นข้าว ซึ่งชุมชนได้งดการปลูกข้าว ซึ่งจะเป็นการทำลายทรัพยากรป่าไม้ลงอย่างมาก แต่ยังมีการใช้พื้นที่ทำกินของแต่ละครัวเรือนในการทำการเกษตร เช่น ปลูกเมี่ยง กาแฟ โดยทำภายใต้การอาศัยพึ่งพิงป่าไม้เป็นหลัก และแทบทุกครัวเรือนก็ได้มีการปลูกพืชผักและเลี้ยงสัตว์เพื่อบริโภคภายในครัวเรือนเอง ซึ่งเป็นไปตามแนวทางแก้ปัญหาที่ยั่งยืน ขั้นที่ 1 คือ พอกิน

บ้านแม่เมะ หมู่ที่ 11 ตำบลแม่ณะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

ภาพที่ 31 แสดงตำแหน่งที่ถอดคดลงกับทฤษฎีบันได ขั้นที่ 2 พอใช้, ขั้นที่ 3 พออยู่, ขั้นที่ 4 พอ
 รมเย็น
 ที่มา : (ผู้วิจัย, 2561)

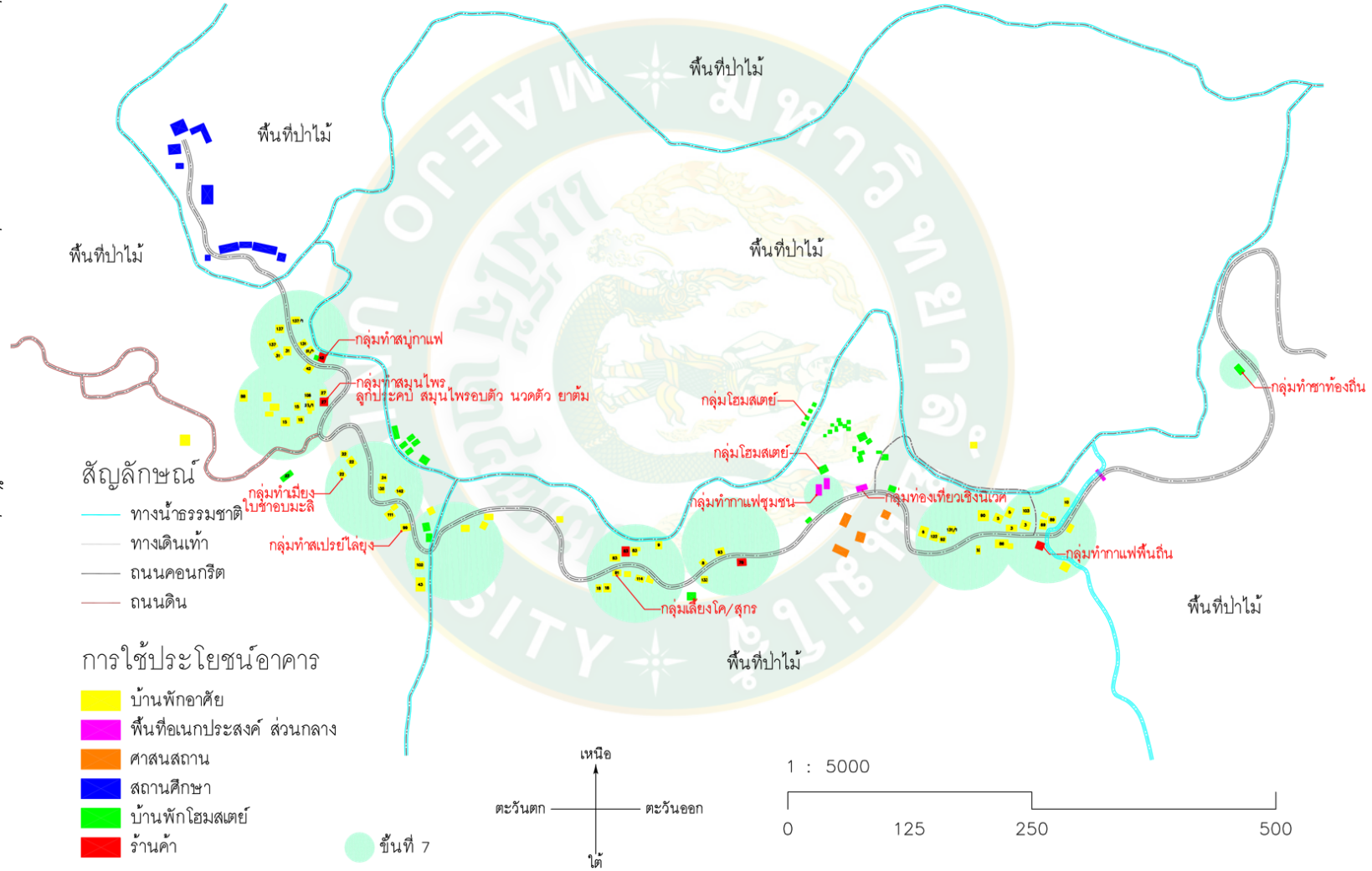
จากภาพที่ 31 แสดงแนวเขตบริเวณรอบพื้นที่พักอาศัย(ระยะ 100 เมตร จากศูนย์กลางถนน) ซึ่งเป็นพื้นที่ป่าทำกินของชุมชน โดยการฟันฟูป่าไม้จะไม่มีการปลูกป่า แต่ทำโดยรักษาและปล่อยให้เกิดเองตามธรรมชาติ และเพื่อไม่ให้มีการนำไม้ต่างถิ่นเข้ามาสู่ป่า ส่วนในเรื่องของการหาพื้นที่สำหรับใช้ในครัวเรือน ก็จะมีการกำหนดให้ตัดในพื้นที่ป่าใช้สอย มีการจำแนกการใช้ประโยชน์จากป่าเป็น 3 ลักษณะคือ 1)มีการกันเขตของป่าใช้สอยไว้ โดยสามารถใช้ไม้มาเป็นวัสดุในการสร้างที่อยู่อาศัยได้ โดยห้ามเข้าไปทำลายในเขตป่าหวงห้ามและป่าอนุรักษ์ 2)มีการจัดเขตป่าที่ทำกินซึ่งสามารถเข้าทำกินได้โดยห้ามบุกรุกหรือขยายพื้นที่เพิ่มเติม 3)คือป่าอนุรักษ์ห้ามเข้าไปบุกรุกโดยเด็ดขาด ซึ่งเป็นไปตามแนวทางแก้ปัญหาที่ยั่งยืน ชั้นที่ 2-4 พอใช้ พออยู่ พอมีเงิน เกิดขึ้นได้พร้อมกัน ด้วยคำตอบเดียวคือ “ปลูกป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง”

จากภาพที่ 32 แสดงถึงกลุ่มที่อยู่อาศัยในชุมชนซึ่งเป็นบ้านใกล้เคียงกันโดยมีการแบ่งปันกันภายในชุมชนเอง ซึ่งหาได้ยากในปัจจุบัน การหาอาหารการกินถ้าได้มามากก็มีการแบ่งปันกันในบ้านใกล้เคียง เวลาในชุมชนมีงานสำคัญไม่ว่าจะเป็นงานมงคล หรืองานศพ ชาวบ้านทุกคนจะพร้อมใจกันหยุดงานเพื่อมาช่วยกันในการจัดงานพิธีโดยไม่มีค่าจ้าง และมีการแบ่งปันผลผลิตทางการเกษตรของผู้ที่ผลิตได้มากแก่คนในชุมชน หรืออาจมีการขายให้แก่คนในชุมชนในราคาที่ต่ำหรือราคาต้นทุน หลังจากการช่วยเหลือกันเองในชุมชนแล้ว ยังมีการทำบุญแก่พระสงฆ์โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางในการทำบุญของหมู่บ้าน ตามความหมายอันลึกซึ้งของคำ “Our Loss is Our Gain” หรือ “ยิ่งทำยิ่งได้ ยิ่งให้ยิ่งมี” การให้ไปคือได้มา เป็นเครือข่ายที่ช่วยเหลือกันในทุกสถานการณ์ แม้ในวันที่โลกนี้ประสบกับวิกฤตการณ์

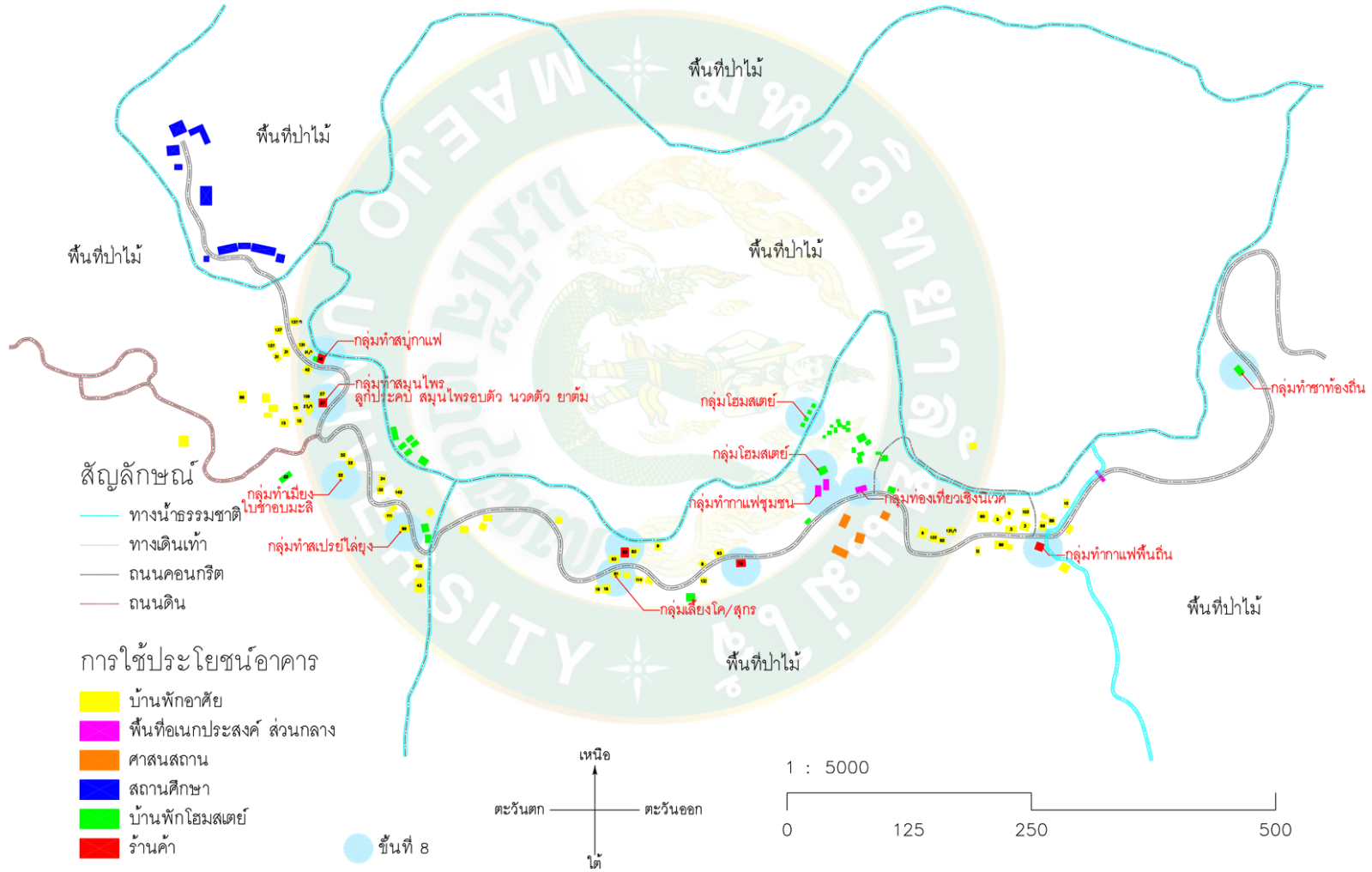
บ้านแม่เมะ หมู่ที่ 11 ตำบลแม่ณะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

จากภาพที่ 33 แสดงถึงกลุ่มที่อยู่อาศัยทั่วทั้งชุมชน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมโดยหลักๆทำการปลูกเมี่ยง(ชา) ซึ่งต้องทำการเก็บรักษาโดยการถนอมอาหารตามภูมิปัญญาท้องถิ่นดั้งเดิม โดยการนำมานึ่งและหมักไว้เพื่อใช้ในครัวเรือนและจำหน่าย นอกจากนี้ยังมีการเก็บรักษาอาหารที่หาได้จากป่าชุมชนมาถนอมอาหารเพื่อเก็บไว้ให้ใช้ได้ยาวนาน เช่น หน่อไม้ มีการนำมานึ่งเก็บไว้รับประทานและขายภายในชุมชนซึ่งสามารถเก็บไว้ได้เป็นปี , การเก็บลูกดาวหรือลูกชิด มาทำการนึ่งเพื่อเป็นการถนอมอาหาร , การเก็บสมุนไพรจากป่าชุมชน นำมาตากแห้งเพื่อเก็บไว้ใช้สอยในครัวเรือนและจำหน่าย เป็นต้น เหล่านี้ คือการรู้จักเก็บรักษา ซึ่งเป็นการตั้งอยู่ในความไม่ประมาท และการรู้จักเก็บรักษา ยังเป็นการสร้างรากฐานของการเอาตัวรอดในเวลาเกิดวิกฤตการณ์

บ้านแม่เมะ หมู่ที่ 11 ตำบลแม่นะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

ภาพที่ 34 แสดงตำแหน่งที่ตลอดคลองกับทุกหมู่บ้านที่ 8 ขยาย
ที่มา : (ผู้วิจัย, 2561)

จากภาพที่ 34 แสดงถึงตำแหน่งร้านค้า และสถานที่รวมกลุ่มประกอบอาชีพต่างๆ ในชุมชน
ดังนี้

1 กลุ่มทำสบู่กาแฟ	5 กลุ่มเลี้ยงโค สุกร
2 กลุ่มทำสมุนไพร ลูกประคบ สมุนไพรอบตัว
นวดตัว ยาต้ม	6 กลุ่มบ้านพักโฮมสเตย์
3 กลุ่มทำเมี่ยง ใบชาอบมะลิ	7 กลุ่มทำกาแฟชุมชน กาแฟพื้นถิ่น
4 กลุ่มทำสเปรย์ไล่ยุง	8 กลุ่มท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
	9 กลุ่มทำชาท้องถิ่น

โดยการค้าขายสามารถทำได้ แต่ทำภายใต้การรู้จักตนเอง รู้จักพอประมาณ และทำไป
ตามลำดับ โดยของที่ขาย คือ ของที่เหลือจากทุกชั้นแล้วจึงนำมาขาย ซึ่งสินค้าที่ขายให้กับคนในชุมชน
เองจะขายในราคาที่ย่อมเยา

จากภาพที่ 35 แสดงถึงตำแหน่งร้านค้า และสถานที่รวมกลุ่มประกอบอาชีพต่างๆ ในชุมชน โดยหลังจากการรวมกลุ่มเพื่อการค้าขายภายในชุมชนเองแล้ว การค้าขายกับชุมชนภายนอกยังเป็นการสร้างเครือข่ายติดต่อค้าขาย แลกเปลี่ยนกับโลกภายนอก คือ การสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงทั้งประเทศ เพื่อขยายผลความสำเร็จตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง สู่การปฏิบัติแนวคิด และวิถีการดำเนินชีวิตของคนในสังคม ในชุมชน ไม่ว่าจะเป็น กลุ่มบ้านพักโฮมสเตย์ ที่เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายในกลุ่มนักท่องเที่ยวทั้งภายในและภายนอกประเทศ ซึ่งขยายเครือข่ายผ่านทางตัวแทนการท่องเที่ยวต่างๆ และในสื่อสังคมออนไลน์ต่างๆ ทั่วโลก

เนื้อหาสำคัญในบทที่ 4 เป็นผลการศึกษาการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการวางแผนชุมชนที่ยั่งยืน กรณีศึกษา บ้านแม่แมะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ในปัญหาสถานการณ์ชุมชน และปัจจัยในการวางแผนชุมชนที่ยั่งยืนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ผลที่ได้สามารถนำไปวิเคราะห์ในบทที่ 5 จะเป็นการสรุปเนื้อหาในส่วนต่างๆ ข้างต้นที่สำคัญ พร้อมเพิ่มเติมข้อเสนอแนะและแนวทางในการปรับปรุงการวิจัยขั้นต่อไป

บทที่ 5

สรุปผลการศึกษา

จากการวิจัยที่ได้กล่าวในบทที่ผ่านมา ทั้งความสำคัญของปัญหา แนวความคิด วิธีการวิจัย และข้อมูลที่ได้จากผลการวิเคราะห์ต่างๆ ตลอดจนการนำผลที่ได้ไปใช้เป็นแนวทางในการวางแผนชุมชนที่ยั่งยืนโดยการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางแก้ปัญหาทั้งด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคมแล้วนั้น ในบทนี้จะเป็นการสรุปเนื้อหาในส่วนต่างๆข้างต้นที่สำคัญพร้อมเพิ่มเติมข้อเสนอแนะและแนวทางในการปรับปรุงการวิจัยขึ้นไป ซึ่งจะมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

5.1 การวิเคราะห์สถานการณ์ชุมชน และวิธีการแก้ปัญหาความมั่นคงทางอาหาร หนี้สินในครัวเรือน ทรัพยากรธรรมชาติ และการลดการเกิดภัยพิบัติ ที่ประสบความสำเร็จในชุมชนต้นแบบ โดยการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้

ทราบถึงสถานการณ์ชุมชนของพื้นที่ศึกษาจากการทบทวนวรรณกรรม และข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับปัจจัยในการที่จะเป็นชุมชนที่ยั่งยืนตามแนวหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการประเมินของผู้วิจัยระหว่างสถานการณ์ชุมชนปัจจุบันจากการรวบรวมข้อมูลที่สุดคล้องกับทฤษฎีบันได 9 ขั้นสู่ความพอเพียง และการประเมินของผู้วิจัยระหว่างสถานการณ์ชุมชนปัจจุบันจากการรวบรวมข้อมูลที่สุดคล้องกับปัจจัยในการที่จะเป็นชุมชนที่ยั่งยืนตามแนวหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยสรุปได้ดังนี้

- ประชากรส่วนใหญ่ยังคงมีรายได้ต่ำ ซึ่งคงยังไม่เพียงพอสำหรับการใช้หนี้ แต่สัดส่วนของการเป็นหนี้ยังคงมีในสัดส่วนที่ต่ำ ชุมชนมีความเข้มแข็งอย่างมากในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ซึ่งเป็นผลให้เกิดแหล่งอาหารตามธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ แทบจะไม่ต้องซื้ออาหารจากภายนอกชุมชน ยกเว้นข้าว ซึ่งชุมชนได้งดการปลูกข้าว ซึ่งเป็นการทำลายทรัพยากรป่าไม้ลงอย่างมาก

- ผลจากการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้อย่างเข้มแข็ง จึงทำให้มีทรัพยากรไม้เพียงพอในการใช้สอย ไม่ว่าจะเป็นการนำมาสร้างและซ่อมแซมที่อยู่อาศัย และทำให้เกิดอากาศที่บริสุทธิ์ เย็นสบายตลอดปีทั่วทั้งชุมชน มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นทางด้านพืชสมุนไพรในการช่วยด้านการปฐมพยาบาลเบื้องต้น นอกเหนือจากนั้นยังมีการบริโภคอาหารที่ปราศจากสารเคมี ซึ่งหาได้ตามธรรมชาติ และการเพาะปลูกเอง มีการออกกฎของชุมชนอย่างเข้มงวดในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งได้รับความร่วมมือของคนในชุมชนเป็นอย่างดี ทุกคนช่วยกันดูแลรักษาป่าภายในชุมชน ป้องกันการบุกรุกจากบุคคลภายนอก รวมถึงการช่วยกันจัดการการเรื่องของปัญหาไฟป่าโดยการร่วมมือกันจัดทำแนวป้องกันไฟป่าทุกปี โดยเขตป่าหวงห้ามจะไม่มีมีการเข้าไปบุกรุกโดยเด็ดขาด

- ประชากรภายในชุมชนมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน ถือเป็นเสน่ห์ของชุมชนในชนบท ซึ่งพบเจอได้ยากในชุมชนเมืองปัจจุบัน โดยไม่ว่าจะเป็นอาหารหรือแรงงานหลังจากการช่วยเหลือกันเองในชุมชนแล้ว ยังมีการทำบุญแก่พระสงฆ์ มีการแบ่งปันในเรื่องของอาหารการกินภายในชุมชนเอง พืชผลที่ได้หรือจากการเพาะปลูก เมื่อเหลือจากการขายและบริโภคมีการนำมาแบ่งปันกันภายในชุมชน

- มีการแปรรูปผลผลิตจากการทำเกษตรกรรม และจากของที่ทำได้จากป่าเพื่อเก็บไว้ใช้และบริโภคในยามขาดแคลน นอกเหนือจากอาชีพที่ทำสืบทอดกันมาตั้งแต่ดั้งเดิมแล้ว ปัจจุบันยังมีการประกอบอาชีพเสริมด้านการท่องเที่ยว โดยใช้ความรู้ความสามารถของแต่ละบุคคลถนัด และยังทำให้เกิดการกลับคืนสู่ท้องถิ่นจากบุคคลที่ไปทำงานในต่างถิ่นมากขึ้น ซึ่งชุมชนเองยังคงต้องการทรัพยากรบุคคลในด้านการท่องเที่ยวเพิ่มเติมอีกจำนวนมาก

- ผลผลิตที่ผลิตได้ภายในชุมชน เมื่อเหลือจากใช้และบริโภคแล้ว ยังมีการนำมาจำหน่ายเพื่อเป็นรายได้สู่ชุมชนโดยการรวมกลุ่มประกอบอาชีพต่างๆตามความถนัดของแต่ละบุคคล ยังคงเป็นการทำในครัวเรือนของตนเอง แต่ก็มีบ้างในส่วนของที่มีการรวมกลุ่มนำสินค้ามารวมกันเพื่อจำหน่ายในรูปแบบของกลุ่มต่างๆ โดยมีการตั้งผู้นำกลุ่มเพื่อการจำหน่ายสินค้านั้นๆ

- มีการรวมกลุ่มเพื่อค้าขายกับภายนอกชุมชน โดยเฉพาะด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ซึ่งเชื่อมโยงกับชุมชนท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์อื่นๆ ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน โดยการส่งตัวแทนไปดูงานและรับตัวแทนจากชุมชนอื่นเข้ามาดูงาน เพื่อพัฒนาศักยภาพในการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ให้ดีขึ้น โดยชุมชนมีความพยายามในการจัดการเรื่องปัญหาขยะและการสัญจรของรถนักท่องเที่ยวมีเข้ามาภายในชุมชนเป็นจำนวนมาก และยังมีจำกัดในเรื่องของพื้นที่บ้านพักเพื่อการท่องเที่ยวภายในชุมชนเพื่อไม่ให้มีการขยายตัวอย่างเกินขอบเขต ซึ่งจะเป็นการทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากเกินไป

5.2 การวิเคราะห์ปัจจัยที่ประสบผลสำเร็จในแต่ละด้านของชุมชนต้นแบบที่สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อนำมาใช้และเป็นกรณีศึกษาในการวางแผนชุมชนที่ยั่งยืน

จากการทบทวนวรรณกรรมทำให้ทราบถึงปัจจัยที่วิเคราะห์มาจากเหล่าชุมชนตัวอย่างที่ประสบความสำเร็จในด้านการใช้หลักของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการจัดการชุมชน ว่าปัจจัยใดบ้างที่แต่ละชุมชนมีความเหมือนหรือคล้ายคลึงกัน แล้วจึงนำปัจจัยที่ได้เหล่านั้นมาประยุกต์ใช้กับการวางแผนเมืองที่ยั่งยืนในอนาคต ดังตารางที่ 2 ซึ่งสามารถสรุปปัจจัยที่ประสบผลสำเร็จสู่ชุมชนที่ยั่งยืนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงออกมา ได้ดังนี้ปัจจัยที่สัมพันธ์กันมากที่สุดระหว่างทฤษฎีบันได 9 ขั้น กับ ปัจจัยในการที่จะเป็นชุมชนที่ยั่งยืนตามแนวหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนต้นแบบ คือ ขั้นที่ 2-4 พอใช้ พออยู่ พอมีพอกิน นั้นสัมพันธ์กับปัจจัยด้านการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อ

สุขภาพ ทางรอดจากการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า การรู้จักใช้และรักษาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม และขั้นที่ 7 เก็บรักษา สัมพันธ์กับการเรียนรู้เพื่อเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต ขั้นที่ 8 ขยาย สัมพันธ์กับฐานเศรษฐกิจชุมชน ส่วนในขั้นที่ 1,5,6 และ 9 นั้นในแต่ละชุมชนก็มีความสัมพันธ์กับปัจจัยเหล่านี้ต่างกันไปตามลักษณะทางภูมิสังคมของแต่ละชุมชน โดยภาพรวมถือว่าลักษณะทางภูมิสังคมของชุมชนต้นแบบทุกแห่งนั้น มีความสัมพันธ์กับปัจจัยที่กล่าวมาข้างต้น เกือบทั้งหมด ซึ่งถือได้ว่าทุกปัจจัยเหล่านี้คือปัจจัยที่จะนำไปสู่การเป็น ชุมชนที่ยั่งยืนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตามตารางที่ 6

5.3 เสนอแนวทางการพัฒนาให้ชุมชนอยู่ได้อย่างโรยอย่างพอเพียงโดยอาศัยปัจจัยจากภายนอกให้น้อยที่สุด เพื่อหาวิธีการป้องกันการขยายตัวของเมืองแบบก้าวกระโดดออกสู่ชุมชนเกษตรกรรมรอบนอก

จากการทบทวนวรรณกรรมและลงพื้นที่ศึกษาข้อมูลสถานการณ์ชุมชนกับปัจจัยในการที่จะเป็นชุมชนที่ยั่งยืนตามแนวหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทำให้ได้ปัจจัยที่ใช้เป็นแนวทางการพัฒนาชุมชนซึ่งจะนำมาประยุกต์ใช้กับชุมชนพื้นที่ศึกษา ดังนี้

- การบริหารหนี้สินบนเส้นทางพอเพียง

บริเวณรอบพื้นที่พักอาศัยทั่วทั้งชุมชน ซึ่งเป็นพื้นที่ป่าทำกินของชุมชนโดยประชากรในหมู่บ้านทุกคนสามารถเข้าไปใช้ประโยชน์จากป่าทำกินภายใต้กฎระเบียบหมู่บ้าน ซึ่งชุมชนมีความเข้มแข็งอย่างมากในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้อยู่แล้ว ซึ่งเป็นผลให้เกิดแหล่งอาหารตามธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ แทบจะไม่ต้องซื้ออาหารจากภายนอกชุมชน ยังมีการใช้พื้นที่ทำกินของแต่ละครัวเรือนในการทำการเกษตร เช่น ปลูกเมี่ยง กาแฟ โดยทำภายใต้การอาศัยพึ่งพิงป่าไม้เป็นหลัก และแทบทุกครัวเรือนก็ได้มีการปลูกพืชผักและเลี้ยงสัตว์เพื่อบริโภคภายในครัวเรือนเอง ซึ่งเป็นไปตามแนวทางแก้ปัญหาที่ยั่งยืน สอดคล้องกับทฤษฎีบันได 9 ขั้นสู่ความพอเพียง ขั้นที่ 1 คือ พอกิน ดังภาพที่ 30

- การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อสุขภาพ การใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า และรักษาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

ชุมชนเข้มงวดเรื่องของการใช้สารเคมีเป็นอย่างมาก โดยห้ามใช้ยาฆ่าหญ้า และยาฆ่าแมลง โดยเด็ดขาด โดยอาหารการกินในชุมชนนั้นยังมีการเก็บพืชผักจากธรรมชาติ ในการปฐมพยาบาลเบื้องต้น หรืออาการเจ็บป่วยที่ไม่สาหัส ก็ยังมีการใช้สมุนไพรในการรักษาอาการต่างๆตามภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบทอดมาโดยใช้พืชสมุนไพรที่มีอยู่ภายในท้องถิ่น ซึ่งเป็นไปตามแนวทางแก้ปัญหาที่ยั่งยืนและพึ่งพาตนเองได้

มีการออกกฎของชุมชนอย่างเข้มงวดในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติจากการจำแนกการใช้ประโยชน์จากป่าทั้ง 3 ลักษณะตามกฎของชุมชน ซึ่งได้รับความร่วมมือของคนในชุมชนเป็นอย่างดี ทุกคนช่วยกันดูแลรักษาป่าภายในชุมชน ป้องกันการบุกรุกจากบุคคลภายนอก รวมถึงการช่วยกันจัดการเรื่องของการปัญหาไฟป่าโดยการร่วมมือกันจัดทำแนวป้องกันไฟป่าทุกปี ซึ่งเป็นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างคุ้มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด คือการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่พึ่งพาตนเอง พึ่งพาธรรมชาติ รักษาความสมดุลของมนุษย์กับธรรมชาติไว้อย่างยั่งยืน

มีการจำแนกการใช้ประโยชน์จากป่าเป็น 3 ลักษณะคือ 1) มีการกันเขตของป่าใช้สอยไว้ โดยสามารถใช้ไม้มาเป็นวัสดุในการสร้างที่อยู่อาศัยได้ โดยห้ามเข้าไปทำลายในเขตป่าหวงห้ามและป่าอนุรักษ์ 2) มีการจัดเขตป่าที่ทำกินซึ่งสามารถเข้าทำกินได้โดยห้ามบุกรุกหรือขยายพื้นที่เพิ่มเติม 3) คือป่าอนุรักษ์ห้ามเข้าไปบุกรุกโดยเด็ดขาด บริเวณรอบพื้นที่พักอาศัยทั่วทั้งชุมชน ซึ่งเป็นพื้นที่ป่าทำกินของชุมชน โดยการฟันฟูป่าไม้จะไม่มีการปลูกป่า แต่ทำโดยรักษาและปล่อยให้เกิดเองตามธรรมชาติ และเพื่อไม่ให้มีการนำไม้ต่างถิ่นเข้ามาสู่ป่า ซึ่งเป็นไปตามแนวทางแก้ปัญหาที่ยั่งยืน สอดคล้องกับทฤษฎีบันได 9 ขั้นสู่ความพอเพียง ขั้นที่ 2-4 พอใช้ พออยู่ พอมีเงิน เกิดขึ้นได้พร้อมกัน ด้วยคำตอบเดียวคือ “ปลูกป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง” ดังภาพที่ 31

- การทำเกษตรยั่งยืนบนพื้นฐานการเอื้อเพื่อเกื้อกูลเพื่อเป็นฐานเศรษฐกิจชุมชน และการท่องเที่ยวชุมชนที่พอประมาณ

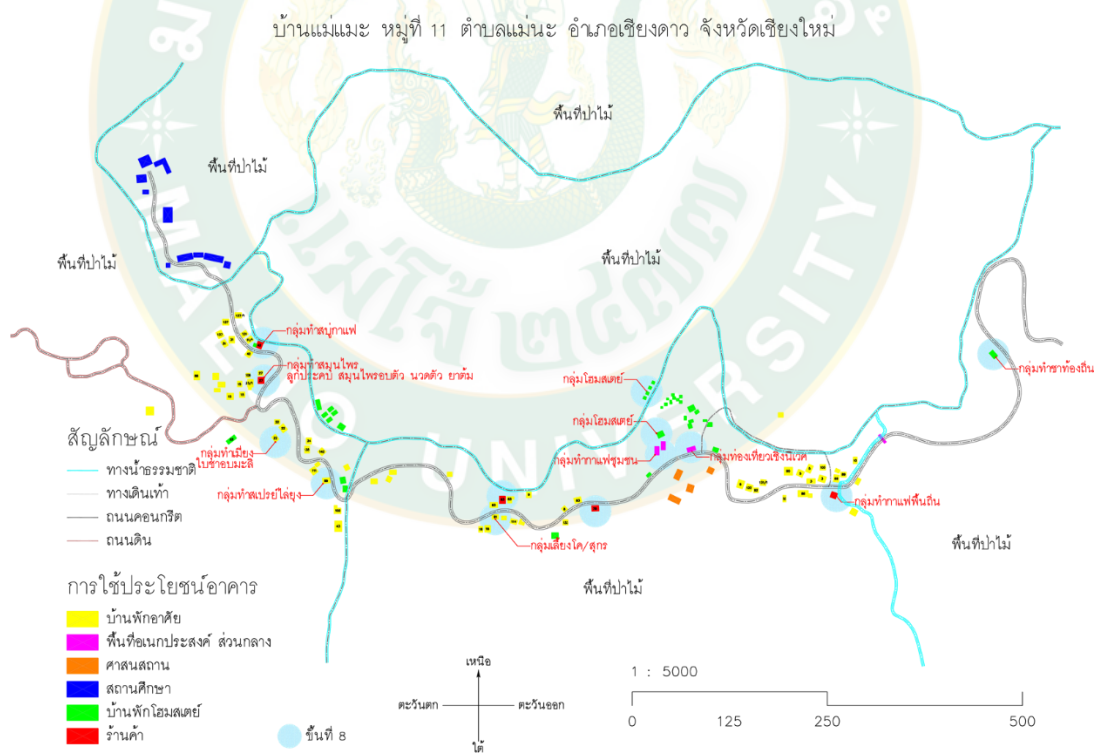
กลุ่มที่อยู่อาศัยในชุมชนซึ่งเป็นบ้านใกล้เคียงกันโดยมีการแบ่งปันกันภายในชุมชนเอง การหาอาหารการกินถ้าได้มากก็มีการแบ่งปันกันภายในบ้านใกล้เคียง เวลาในชุมชนมีงานสำคัญไม่ว่าจะเป็นงานมงคล หรืองานศพ ชาวบ้านทุกคนจะพร้อมใจกันหยุดงานเพื่อมาช่วยกันในการจัดงานพิธีโดยไม่มีค่าจ้าง และมีการแบ่งปันผลผลิตทางการเกษตรของผู้ที่ผลิตได้มากแก่คนในชุมชน หรืออาจมีการขายให้แก่คนในชุมชนในราคาต่ำหรือราคาต้นทุน หลังจากการช่วยเหลือกันเองในชุมชนแล้ว ยังมีการทำบุญแก่พระสงฆ์โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางในการทำบุญของหมู่บ้าน ตามความหมายอันลึกซึ้งของคำ “Our Loss is Our Gain” หรือ “ยิ่งทำยิ่งได้ ยิ่งให้ยิ่งมี” การให้ไปคือได้มา เป็นเครือข่ายที่ช่วยเหลือกันในทุกสถานการณ์ แม้ในวันที่โลกนี้ประสบกับวิกฤตการณ์ สอดคล้องกับทฤษฎีบันได 9 ขั้นสู่ความพอเพียง ขั้นที่ 5-6 บุญและทาน ดังภาพที่ 32

ประชากรในชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม โดยหลักๆทำการปลูกเมี่ยง(ชา) ซึ่งต้องทำการเก็บรักษาโดยการถนอมอาหารตามภูมิปัญญาท้องถิ่นดั้งเดิมโดยการนำมานึ่งและหมักไว้เพื่อใช้ในครัวเรือนและจำหน่าย นอกจากนี้ยังมีการเก็บรักษาอาหารที่หาได้จากป่าชุมชนมาถนอม

อาหารเพื่อเก็บไว้ให้ใช้ได้ยาวนาน เช่น หน่อไม้ มีการนำมาหนึ่งเก็บไว้รับประทานและขายภายในชุมชนซึ่งสามารถเก็บไว้ได้เป็นปี , การเก็บลูกดาวหรือลูกชิต มาทำการนึ่งเพื่อเป็นการถนอมอาหาร , การเก็บสมุนไพรจากป่าชุมชน นำมาตากแห้งเพื่อเก็บไว้ใช้สอยในครัวเรือนและจำหน่าย เป็นต้น เหล่านี้ คือ การรู้จักเก็บรักษา ซึ่งเป็นการตั้งอยู่ในความไม่ประมาท และการรู้จักเก็บรักษา ยังเป็นการสร้างรากฐานของการเอาตัวรอดในเวลาเกิดวิกฤตการณ์ สอดคล้องกับทฤษฎีบันได 9 ขั้นสู่ความพอเพียง ขั้นที่ 7 เก็บรักษา ดังภาพที่ 33

ภายในชุมชนประกอบด้วยร้านค้า และสถานที่รวมกลุ่มประกอบอาชีพต่างๆ ในชุมชน ดังนี้

1 กลุ่มทำสบู่กาแฟ	5 กลุ่มเลี้ยงโค สุกร
2 กลุ่มทำสมุนไพร ลูกประคบ สมุนไพรอบตัว	6 กลุ่มบ้านพักโฮมสเตย์
3 กลุ่มทำเมี่ยง ใบชาอบมะลิ	7 กลุ่มทำกาแฟชุมชน กาแฟพื้นถิ่น
4 กลุ่มทำสเปรย์ไล่ยุง	8 กลุ่มท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
	9 กลุ่มทำชาท้องถิ่น

โดยการค้าขายสามารถทำได้ แต่ทำภายใต้การรู้จักตนเอง รู้จักพอประมาณและทำไปตามลำดับ โดยของที่ขายคือของที่เหลือจากทุกขั้นแล้วจึงนำมาขาย ซึ่งสินค้าที่ขายให้กับคนในชุมชนเองจะขายในราคาที่ย่อมเยา สอดคล้องกับทฤษฎีบันได 9 ขั้นสู่ความพอเพียง ขั้นที่ 8 ขาย ดังภาพที่ 34

การรวมกลุ่มประกอบอาชีพต่างๆ ในชุมชน โดยหลังจากการรวมกลุ่มเพื่อการค้าขายภายในชุมชนเองแล้ว การค้าขายกับชุมชนภายนอกยังเป็นการสร้างเครือข่ายติดต่อค้าขาย แลกเปลี่ยนกับโลกภายนอก คือ การสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงทั่วประเทศ เพื่อขยายผลความสำเร็จตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง สู่การปฏิบัติแนวคิด และวิถีการดำเนินชีวิตของคนในสังคม ในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มบ้านพักโฮมสเตย์ ที่เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายในกลุ่มนักท่องเที่ยวทั้งภายในและภายนอกประเทศ ซึ่งขยายเครือข่ายผ่านทางตัวแทนการท่องเที่ยวต่างๆ และในสื่อสังคมออนไลน์ต่างๆ ทั่วโลก ชุมชนมีความพยายามในการจัดการเรื่องปัญหาขยะและการสัญจรของรถนักท่องเที่ยวที่มีเข้ามาภายในชุมชนเป็นจำนวนมาก และยังมีจำกัดในเรื่องของพื้นที่บ้านพักเพื่อการท่องเที่ยวภายในชุมชนเพื่อไม่ให้มีการขยายตัวอย่างเกินขอบเขต ซึ่งจะเป็นการทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากเกินไป สอดคล้องกับทฤษฎีบันได 9 ขั้นสู่ความพอเพียง ขั้นที่ 9 (เครือข่าย) ข่าย ดังภาพที่ 35

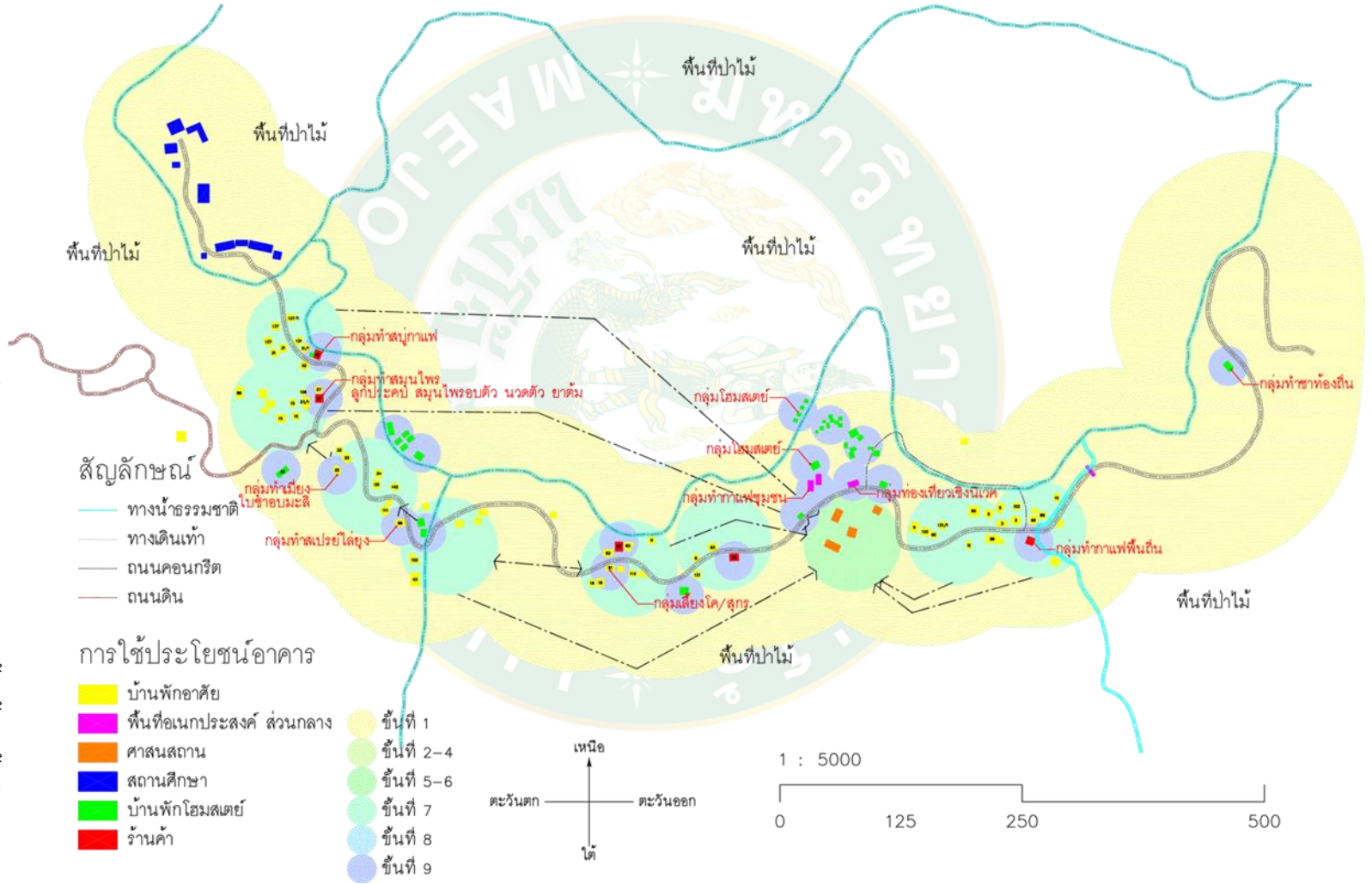
5.4 อภิปรายผลการศึกษา

จากผลการศึกษาพื้นที่บริเวณรอบพื้นที่พักอาศัย(ระยะ 100 เมตร จากศูนย์กลางถนน) ซึ่งเป็นพื้นที่ป่าทำกินของชุมชน(ขั้นที่ 1 คือ พอกิน) คือพื้นที่เดียวกันกับขั้นที่ 2-4 ซึ่งเป็นไปตามแนวทางแก้ปัญหาที่ยั่งยืน พอใช้ พออยู่ พอมี พอเย็น เกิดขึ้นได้พร้อมกัน ด้วยคำตอบเดียวคือ “ปลูกป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง” ขั้นที่ 5 บุญ , ขั้นที่ 6 ทานตั้งอยู่บริเวณกลุ่มที่อยู่อาศัยในชุมชนซึ่งเป็นบ้านใกล้เรือนเคียงกันโดยมีการแบ่งปันกันภายในชุมชนเองโดยมีวัดเป็นศูนย์กลางในการทำบุญของหมู่บ้าน ซึ่งเป็นพื้นที่ซ้อนทับกับขั้นที่ 7 เก็บรักษา ทำการเก็บรักษาโดยการถนอมอาหารตามภูมิปัญญาท้องถิ่นดั้งเดิมตามบริเวณกลุ่มที่อยู่อาศัยในชุมชน โดยมีขั้นที่ 8 ข่าย แทรกตำแหน่งร้านค้า และสถานที่รวมกลุ่มประกอบอาชีพต่างๆ ในชุมชนตามบริเวณกลุ่มที่อยู่อาศัยในชุมชน ซึ่งซ้อนทับกันกับขั้นที่ 9 (เครือข่าย) ข่าย

โดยภาพรวมคือพื้นที่ในส่วนต่างๆของทั้งชุมชนมีความเชื่อมโยงกันทั้งหมดตามทฤษฎีบันได 9 ขั้น ไม่ว่าจะเป็นส่วนของพื้นที่ทำกิน ป่าใช้สอย และบริเวณที่พักอาศัย รวมไปถึงร้านค้าและสถานที่รวมกลุ่มต่างๆภายในชุมชน โดยมีการใช้พื้นที่ใช้สอยต่างๆแทรกอยู่ในบริเวณชุมชน

บ้านแม่เมะ หมู่ที่ 11 ตำบลแม่ณะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

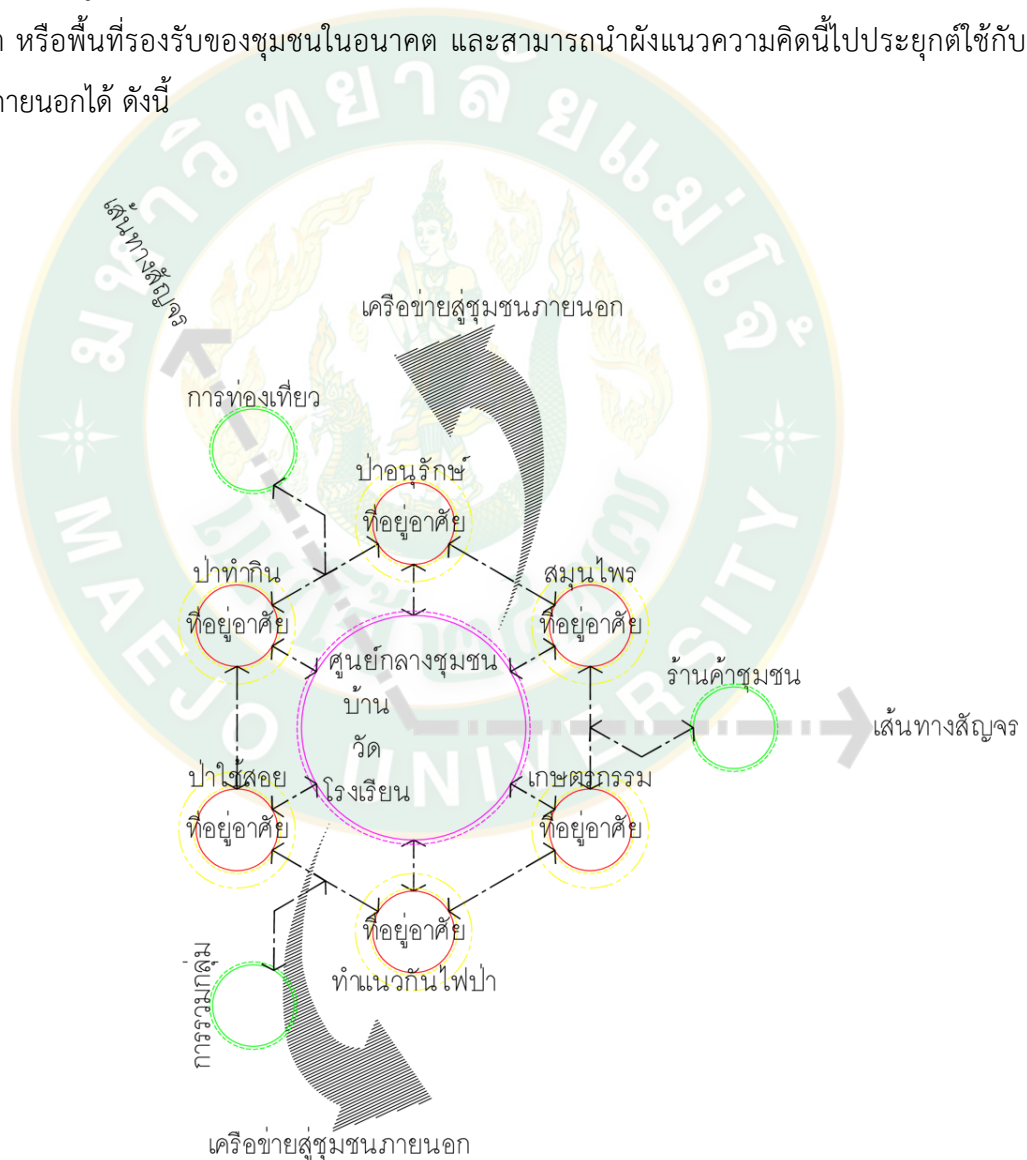
ภาพที่ 36 แสดงการซ้อนทับของตำแหน่งที่สอดคล้องกับทะเบียนปีต่อ 9 ชั้น ตั้งแต่ชั้นที่ 1-9
ที่มา : (ผู้วิจัย, 2561)

5.5 ข้อเสนอแนะ

เมื่อชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้มากที่สุดแล้วจะทำให้เกิดการสร้างงานภายในชุมชนเอง และก่อให้เกิดรายได้ภายในชุมชนจนส่งผลถึงการกลับคืนสู่ชุมชนของคนรุ่นใหม่ กลับมาทำงานและพัฒนาชุมชนของตนพร้อมกับองค์ความรู้ใหม่ๆ ซึ่งคนรุ่นใหม่เหล่านี้จะช่วยผลักดันเรื่องของการที่ไม่ต้องพึ่งพาปัจจัยจากภายนอกเข้ามาสู่ชุมชนจนมากเกินไปจนเกิดความพอดี นับเป็นการป้องกันการขยายตัวแบบก้าวกระโดดของชุมชนเมืองออกสู่ชุมชนเกษตรกรรมรอบนอกได้อีกวิธีหนึ่ง

นำไปสู่ผังแนวคิดการใช้ประโยชน์ที่ดินในอนาคตของชุมชนว่ามีการวางแผน การขยายตัวในอนาคต หรือพื้นที่รองรับของชุมชนในอนาคต และสามารถนำผังแนวความคิดนี้ไปประยุกต์ใช้กับชุมชนภายนอกได้ ดังนี้

ภาพที่ 37 ผังแสดงแนวคิดในการใช้ประโยชน์ที่ดินของชุมชนที่ยั่งยืน
ที่มา : (ผู้วิจัย, 2563)

จากภาพที่ 37 แสดงถึงผังแนวคิดการใช้ประโยชน์ที่ดินในอนาคตของชุมชน คือเริ่มจากศูนย์รวมของชุมชนอาจจะเป็นพื้นที่สาธารณะประโยชน์ โดยน้อมนำพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 “บวร” หรือ บ้านวัดโรงเรียน “การพัฒนาอย่าทิ้งวัดและโรงเรียน” (ศูนย์ปฏิบัติการธรรมาภิบาลเพื่อเศรษฐกิจพอเพียง, 2555)

“บ้าน” อันหมายถึง “ชุมชน” คือผู้อุปถัมภ์คำชูโรงเรียนและวัด ผ่านทางร่างกายและการบริจาค

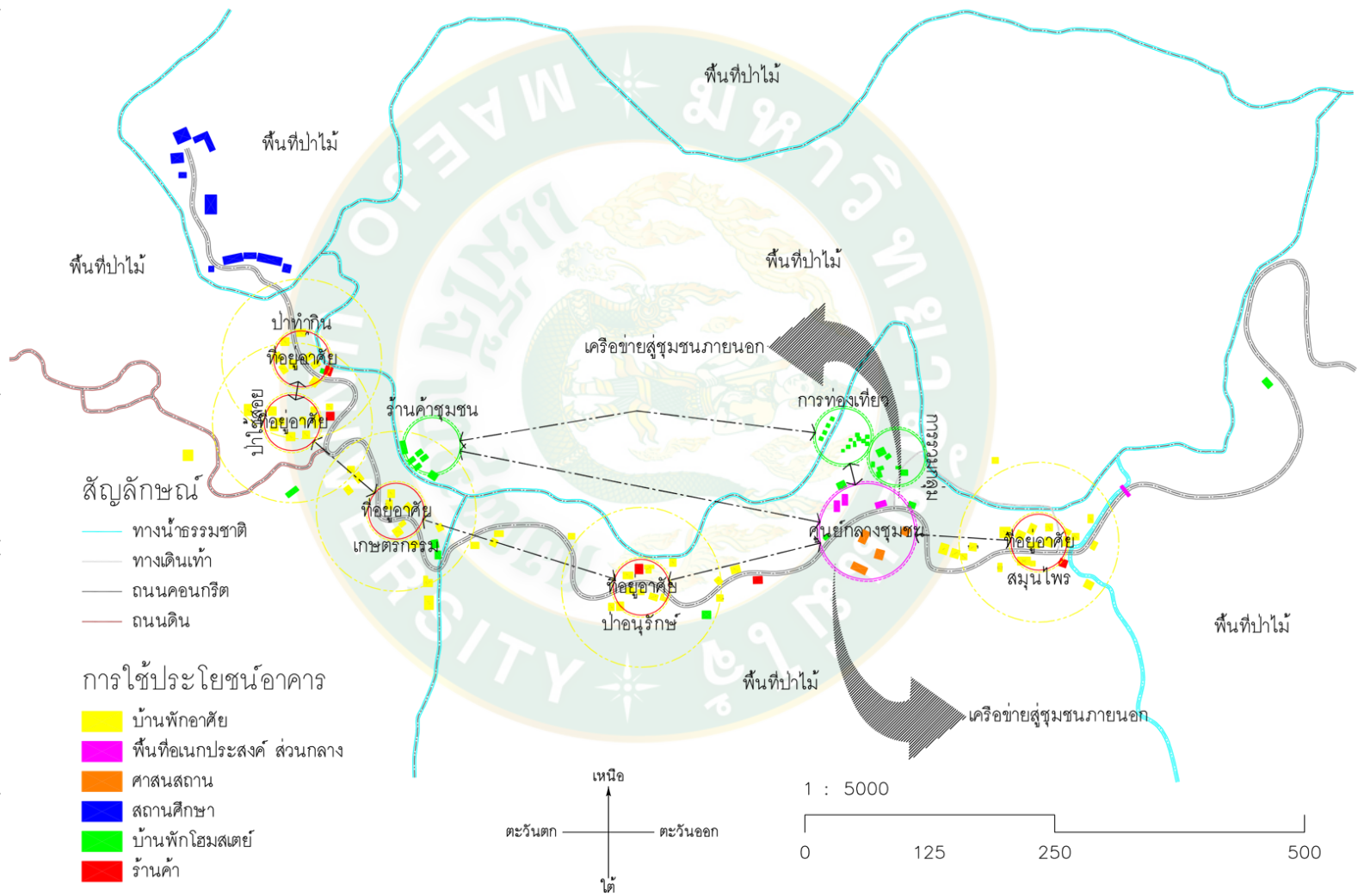
“วัด” ทำหน้าที่บ่มเพาะ คุณธรรม จริยธรรม ด้วยการขัดเกลา และฝึกฝนตามแบบที่พระพุทธเจ้าวางไว้ และสาวกถือปฏิบัติสืบต่อกันมา ที่เรียกว่า “ศิลาจารวัตร”

“โรงเรียน” ผู้ปกครองต้องมีส่วนร่วมกับลูกในฐานะนักเรียนด้วย เพื่อพัฒนาการของเด็กทั้งด้านร่างกาย สมอง และจิตใจ

จากศูนย์กลางกระจายสู่พื้นที่โดยรอบคือที่อยู่อาศัย ซึ่งอาจล้อมรอบด้วยแหล่งทำกินต่างๆไม่ว่าจะเป็นพื้นที่เกษตรกรรม ป่าทำกิน เป็นต้น แล้วค่อยเชื่อมโยงออกไปสู่แหล่งท่องเที่ยวในชุมชน หรือแหล่งการรวมกลุ่มเพื่อประกอบอาชีพของคนในชุมชน โดยทั้งหมดนี้จะเชื่อมโยงกัน แล้วกลับมาสู่ศูนย์รวมของชุมชนเพื่อความเป็นกลุ่มก้อนของชุมชน เพื่อเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายออกไปสู่ชุมชนภายนอกในที่สุด

ซึ่งผังแนวความคิดของชุมชนที่ยั่งยืนนี้ สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับชุมชนอื่นได้ตามบริบทของพื้นที่นั้นๆ

บ้านแม่เมะ หมู่ที่ 11 ตำบลแม่ณะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

ภาพที่ 38 แสดงแนววิถีการใช้ประโยชน์ที่ดินของชุมชนที่ยั่งยืน บ้านแม่เมะ หมู่ที่ 11 ตำบลแม่ณะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่
ที่มา : (ผู้วิจัย, 2563)

จากภาพที่ 38 แสดงถึงผังแสดงแนวคิดการใช้ประโยชน์ที่ดินของชุมชนที่ยั่งยืน ที่นำมาประยุกต์ใช้กับพื้นที่ศึกษาบ้านแม่แมะ หมู่ที่ 11 ตำบลแม่ณะ อำเภอยางตลาด จังหวัดเชียงใหม่ โดยศูนย์กลางของชุมชน คือบริเวณวัดและพื้นที่สาธารณะประโยชน์ของหมู่บ้านซึ่งเป็นเหมือนส่วนประชาสัมพันธ์ของหมู่บ้านโดยบุคคลภายนอกที่เพิ่งเคยมายังหมู่บ้านจะเข้ามาทำการติดต่อในบริเวณนี้ก่อนเป็นอันดับแรก แล้วจึงเชื่อมต่อไปยังพื้นที่ส่วนที่อยู่อาศัยซึ่งเชื่อมต่อกับพื้นที่ทำกินและเขตป่าทำกิน โดยพื้นที่เหล่านี้ต่อเนื่องไปถึง แหล่งท่องเที่ยวและการรวมกลุ่มต่างๆในชุมชน โดยกิจกรรมทั้งหมดนี้จะกลับมาสู่ส่วนกลางของชุมชน ซึ่งมีกลุ่มผู้จัดการของชุมชนดูแล และกระจายเครือข่ายออกสู่ชุมชนภายนอก ตามแนวทางของชุมชนที่ยั่งยืน

บรรณานุกรม

- กรเกษ ศิริบุญรอด. 2548. แม่กำปอง : สร้างงานวิจัย พัฒนารูปแบบการท่องเที่ยว. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://www.mae-kampong.com/index.php?lay=show&ac=article&id=394934&Ntype=1>
- จักรสิน น้อยไร่ภูมิ. 2550. หลักการทางแนวคิดชุมชนเมืองที่พอเพียง. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ฐานข้อมูลระบบสารสนเทศจังหวัดเชียงใหม่ (Cartographer). (2559). แผนที่ อำเภอยางตลาด จังหวัดเชียงใหม่ เทศบาลตำบลแม่ณะ. (2560). แผนชุมชนประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2560 บ้านแม่แม่ หมู่ที่ 11 ตำบลแม่ณะ อำเภอยางตลาด จังหวัดเชียงใหม่. Retrieved. from.
- (บุญเลิศ ศิริปัญญา, สัมภาษณ์, 20 มกราคม 2561)
- มูลนิธิสิทธิมนุษยชนชาติ เครือข่ายสิทธิมนุษยชนชาติ สถาบันเศรษฐกิจพอเพียง. 2558. ทฤษฎีบันได 9 ขั้นสู่ความพอเพียง. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://dhammanature.org/porpeang-9-steps/>
- รัตนศิริ กิตติก้องนภางค์. 2559. ความหวังในความแล้ง: ชุมชนต้นน้ำนาน อีกหนึ่งคำตอบสำหรับปัญหาเขาหัวโล้น. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://www.bloggang.com/viewblog.php?id=greenpeacethailand&date=20-06-2016&group=1&gblog=370> (2559).
- รางวัลลูกโลกสีเขียว. 2545. ผลงานรางวัลลูกโลกสีเขียว. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://pttinternet.pttplc.com/greenglobe/2545/community-02.html>
- (วงศ์ แก้วใจมา, สัมภาษณ์, 24 พฤศจิกายน 2560)
- วิทยาพร ภัคดีฤทธิบุตร และวิทยา ดวงธิดา. 2560. การวิเคราะห์ปัจจัยที่ประสบความสำเร็จของชุมชนต้นแบบที่สอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. **Built Environment Research Associates Conference, 2017**,8(34-40).
- ศูนย์บูรณาการเทคโนโลยีเพื่อการแก้ไขปัญหาประเทศ. 2559. ผลงานการออกแบบ. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา <https://web.facebook.com/people/ศูนย์บูรณาการเทคโนโลยี-เพื่อการแก้ไขปัญหาประเทศ/>
- ศูนย์ปฏิบัติการธรรมาภิบาลเพื่อเศรษฐกิจพอเพียง. 2555. บวร. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://dhammanature.org/%E0%B8%9A%E0%B8%A7%E0%B8%A3-page/>
- ส่วนวิชาการ สำนักงานทรัพยากรน้ำภาค 1 กรมทรัพยากรน้ำ. (2559). แผนที่ ตำบลแม่ณะ อำเภอยางตลาด จังหวัดเชียงใหม่.
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย[สกว.]. 2549. การเรียนรู้ สู่สมดุล.
- สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ และสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2546. กรอบแนวคิดทางทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ ปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียง.

สิงหนาท แสงสิงหนาท. 2545. หลักการทางแนวคิดชุมชนเมืองที่ยั่งยืนในบริบทของไทย. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
เสาวนีย์ วิจิตรโกสุม. 2554. เมืองนิเวศ [ECO-CITY] : เมืองแห่งอนาคต. วารสารสิ่งแวดล้อม, 15(3)(18 - 25.

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล	นายวิทยาพร ภัคดีฤทธิบุตร
เกิดเมื่อ	26 ธันวาคม 2523
ประวัติการศึกษา	2548 ปริญญาเทคโนโลยีการเกษตรบัณฑิต(เทคโนโลยีภูมิทัศน์) มหาวิทยาลัยแม่โจ้ เชียงใหม่ 2543 ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงแผนกวิชาภูมิสถาปัตยกรรม สถาบัน เทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตภาคพายัพ เชียงใหม่ 2541 ประกาศนียบัตรวิชาชีพแผนกวิชาช่างเทคนิคสถาปัตยกรรม สถาบัน เทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตภาคพายัพ เชียงใหม่ 2538 มัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนปรินส์รอยแยลส์วิทยาลัย เชียงใหม่
ประวัติการทำงาน	ประกอบอาชีพอิสระ

